

Koulu koeajossa

Paunun koulun opettajien ja oppilaiden kokemuksia uudesta rakennuksesta
ja sen suhde toimintakulttuuriin

Juhani Heikka
Pro gradu – tutkielma
Taiteen ja kulttuurin
tutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
elokuu 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Heikka, Martti <u>Juhani</u>	
Työn nimi – Title Koulu koeajossa - Paunun koulun opettajien ja oppilaiden kokemuksia uudesta rakennuksesta ja sen suhde toimintakulttuuriin.	
Oppiaine – Subject taidekasvatus	Työn laji – Level pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year syyskuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 83 + 4 liitettä
<p>Tämä tutkielma on laadullinen tapaustutkimus, jossa selvitän uuden koulurakennuksen ja toimintakulttuurin suhdetta. Tutkittava kohde on Paunun yläkoulu Jämsässä, sen opettajat ja kaksi yhdeksättä luokkaa. Tutkin käyttäjien vaikutusmahdollisuuksia suunnittelussa sekä heidän kokemuksiaan uudesta rakennuksesta. Tarkastelen myös koulun arkkitehtuuria ja käyttäjien sille antamia merkityksiä. Aineiston kokosin kyselyillä. Tutkimusmenetelmänä käytin myös osallistuvaa havainnointia.</p> <p>Teoreettisen tarkastelun keskiössä on eletyn tilan ja rakennetun ympäristön kokemus, mm. Kirsi Saarikankaan ja Pauline von Bonsdorffin fenomenologisen ja kokemuksellisen ympäristöestetiikan näkemykset tilan ja kokijan suhteesta.</p> <p>Tavoite oli saada tietoa siitä, miten käyttäjien ja arkkitehtien yhteistyö toteutui uuden rakennuksen suunnittelussa sekä millainen suunnitteluprosessi edistäisi toimintakulttuurin muutosta.</p> <p>Tuloksena oli, että uuden koulurakennuksen suunnitteluprosessin tulisi lähteä käyttäjien laatimasta pedagogisesta näkemyksestä. Jos tämän laativat pääasiassa arkkitehdit, ei uudella oppimisympäristöllä ole merkittävää vaikutusta koulun toimintatapoihin. Uuden oppimisympäristön mahdollisuudet, avoimet, joustavat ja muunneltavat tilat voivat silloin jäädä hyödyntämättä. Pelkkä uusi rakennus ei tuota uudenlaista opetusta. Käyttäjien osallistumisen suunnitteluvaiheeseen on oltava vahvempi, jotta uudella oppimisympäristöllä olisi vaikutusta koulun toimintakulttuuriin. Tarvitaan aikaa pohtia ja aitoa vuorovaikutusta. Koulun suunnittelu on monivaiheinen prosessi ja siksi koulun ja arkkitehtuurin kenttään perehtynyt ulkopuolinen välittäjä olisi hyödyllinen tuki. Suunnitteluun osallistuminen ja tilojen muokkaaminen voisi lisätä omistajuuden kokemusta, mikä voisi motivoida pohtimaan koulun toimintatapoja. Oppilaiden tapa ottaa tiloja haltuun ennalta suunnitelmattomilla tavoilla pitäisi myös ottaa suunnittelussa huomioon.</p> <p>Tutkimusryhmien näkemykset koulurakennuksen ja viihtyvyyden suhteesta poikkesivat toisistaan. Oppilaiden viihtyvyydelle fyysistä oppimisympäristöä tärkeämpää on sosiaalinen oppimisympäristö, opettajat pitivät uutta rakennusta erittäin merkittävänä työviihtyvyydelleen.</p>	
Asiasanat – Keywords kouluarkkitehtuuri, oppimisympäristö, koulun toimintakulttuuri, vuorovaikutteisuus, osallistava suunnittelu, käyttäjäkokemus	
Säilytyspaikka – Depository Tutkielma löytyy digitaalisena versiona Jyväskylän yliopiston kirjaston tietokannasta	

1. JOHDANTO.....	3
1.1. TUTKIELMAN TAVOITTEET.....	3
1.2. MIKSI VALITSIN TUTKIMUSAIHEEN?	4
1.3. KATSAUS 2000-LUVUN KOULUARKKITEHTUURIIN SUOMESSA	6
1.3.1 ESIMERKKEJÄ UUSISTA KOULURAKENNUKSISTA	9
1.4. TUTKIELMAN RAKENTEESTA	13
2. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS - TEORIAA JA TAUSTAA	14
2.2. TEOREETTISESTA VIITEKEHYKSESTÄ	16
2.3. OPPIMISYMPÄRISTÖN JA KOULUARKKITEHTUURIN TUTKIMUKSESTA	21
2.3.1. KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	21
2.3.1.1 OPPIMISYMPÄRISTÖ	21
2.3.1.2. OSALLISTAVA SUUNNITTELU.....	24
2.3.1.3 TOIMINTAKULTTUURI.....	25
2.4. ESIMERKKEJÄ KOULUARKKITEHTUURIN TUTKIMUKSISTA	26
3. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
3.1. TUTKIMUSKYSYMYKSET	32
3.2. MENETELMÄT	32
4. TUTKIMUSKOHDDE - PAUNUN YLÄKOULU	34
4.1. KOULUN ARKKITEHTIEN SUUNNITTELUPERIAATTEET	34
4.2. PAUNUN KOULUN SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT.....	35
4.3. PAUNUN KOULUN ARKKITEHTUURISTA	36
4.4. KOULUN SIIJAINTI, JULKISIVUT JA PIHA-ALUE	37
4.5. KOULUN SISÄTILAT	40
4.6. TILAN KÄYTTÖ - OMAT HAVAINTONI	44
5. KYSELYTUTKIMUKSEN AINEISTON ANALYYSI.....	47
5.1. KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET OPETTAJIEN NÄKÖKULMASTA	47
5.2. KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET OPPILAIDEN NÄKÖKULMASTA	52
5.3. KYSELYTUTKIMUKSEN VASTAUSTEN TULKINTAA	56
5.3.1. OPETTAJIEN VASTAUSTEN PERUSTEELLA	56
5.3.2. OPPILAIDEN VASTAUSTEN PERUSTEELLA.....	63
6. SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT JA NIIDEN TOTEUTUMINEN	67
7. PÄÄTELMÄT.....	71
7.1. PÄÄTELMÄT 1. KYSYMYKSEN OSALTA - SUUNNITTELUN VUOROVAIKUTTEISUUS.....	71
7.2. PÄÄTELMÄT 2. KYSYMYKSEN OSALTA - KOULUN ARKKITEHTUURI.....	74
7.3. PÄÄTELMÄT 3. KYSYMYKSEN OSALTA - KOULUN TOIMINTAKULTTUURI	75
7.4. MINKÄLAISIA JATKOTUTKIMUSAIHEITA TUTKIELMAN KAUPPA ON AUENNUT.	76
LÄHTEET.....	79
LIITTEET	83

1. Johdanto

1.1. Tutkielman tavoitteet

Koulurakennuksella on merkitystä sen käyttäjien, opettajien ja oppilaiden identiteetille ja myös koko ympäristölleen. Huonokuntoinen ja ankea koulurakennus ei viesti korkeatasoisesta opetuksesta, vaikka ne eivät olekaan toisistaan riippuvaisia. Jo pelkästään koulun sisäänkäynti kertoo olemuksellaan arvostetaanko oppimista. Se voi olla kutsuva ja arvokas tai vastaavasti huomaamaton ja mitään sanomaton. On aivan eri asia kertoa käyvänsä koulua tai opettavansa uudessa ajanmukaisessa koulussa, kuin räjäisessä ja ankeassa.

Koulumuistoista keskustellessa aikuisilla nousee yleensä esille entiset opettajat ja koulukaverit. Muistikuvissa päällimmäisenä ovat sosiaaliset tilanteet oppitunneilla ja vapaa-ajalla. Itse koulurakennus jää taka-alalle, ikään kuin tapahtumien näyttämöksi. Kokemukset ovat hyvin henkilökohtaisia ja tunnelatautuneita. Rakennuksesta voi muistua mieleen kaikkuvia käytäviä, ruokalan tuoksuja, luokkahuoneiden pulpettirivejä, täysiä naulakoita, meluisia jumppasaleja ja tunkkaisia pukuhuoneita. Vaikka koulu rakennuksena ei ole päällimmäisenä muistikuvissa, se todennäköisesti on vaikuttanut hiljaisesti taustalla. Koulun ja kouluajan muistijälki säilyy läpi elämän, niin hyvässä kuin pahassa.

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää Paunun yläkoulun opettajien ja kahden 9. luokan oppilaiden kokemuksia uudesta koulurakennuksesta, sen arkkitehtuurista ja toimivuudesta. Tavoitteena on myös tämän esimerkin avulla selvittää millaiseksi he kokivat vaikutusmahdollisuutensa koulun suunnitteluvaiheessa ja millaisena he pitävät toteutunutta rakennusta toiminnallisesti ja arkkitehtuuriltaan. Pyrin myös selvittämään, onko uudella koulurakennuksella ollut vaikutusta koulun toimintakulttuuriin. Tutkielman tavoite on myös saada taustatietoa koulujen suunnitteluprosessien kehittämiseksi entistä vuorovaikutteisemmaksi. Tutkimalla oppilaiden ja opettajien näkemyksiä asiasta pyrin löytämään tietoa siitä, kuinka uuden

koulun suunnitteluprojekti tuottaisi käyttäjien kannalta parhaan mahdollisen oppimisympäristön ja miten koulun toimintakulttuuria voitaisiin samalla uudistaa. Tutkielmani valaisee myös osaltaan sitä, minkälainen yhteys uudella koulurakennuksella ja koulussa viihtymisellä on. Toivon, että tutkimukseni antaa aineksia uudenlaisen toimintamallin kehittämiseen koulujen suunnitteluprosessissa.

Tutkimuskohde on vuoden 2012 alussa käyttöön otettu Paunun yläkoulu Jämsässä, josta olen valinnut tutkimusryhmäksi kaksi 9. luokkaa, yhteensä 35 oppilasta ja 22 opettajaa. Perusteena valinnalle on se, että molemmilla ryhmillä on kokemusta myös vanhasta koulusta, jolloin he voivat verrata kokemuksiaan vanhasta ja uudesta koulurakennuksesta.

1.2. Miksi valitsin tutkimusaiheen?

Oppimisympäristön merkitys osana koulujen toimintakulttuurin muutosta on noussut esille varsinkin vuonna 2016 voimaan tulevien uusien opetussuunnitelmien perusteiden laatimisen yhteydessä. Keskustelua on käyty paitsi opetusalan sisällä, myös perinteisessä mediassa sekä sosiaalisen median foorumeilla¹. Opetushallitus on käynnistänyt tätä aihepiiriä käsittelevän Oppimaisema-hankkeen².

OECD:n organisoimissa PISA -tutkimuksissa 2000-luvun alussa Suomen peruskoulujärjestelmän hyvä taso sai aikaan vilkasta keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin. Seurauksena oli, että Suomeen on virrannut opetusalan vierailijaryhmä toisensa jälkeen hakemaan tietoa siitä, mihin hyvät tulokset perustuvat. Suomesta on haettu mallia ja ratkaisuja eri maiden omien koulujärjestelmien kehittämiseen. Osana tätä diskurssia suomalainen kouluarkkitehtuurikin on saanut kansainvälistä huomiota. Suomalaista kouluarkkitehtuuria esiteltiin laajasti mm. Venetsian arkkitehtuuribiennaalissa 2010 ja sitä seuranneessa Arkkitehtuurimuseon kiertonäyttelyssä *Maailman paras koulu/The Best School in the World*. Näyttelyn pohjalta julkaistiin myös samanniminen kirja (Juulia Kauste 2011, toim.).

Oppimisympäristökeskustelu on kuitenkin painottunut uuden tieto- ja viestintätekniiikan kautta tuleviin muutospaineesiin koulujen toimintakulttuurissa. Tämä ns. "digiloikka" eli uusien digitaalisten oppimisympäristöjen käyttöönotto mainitaan yhtenä uuden hallituksen kehittämiskohteena³. Median huomio on ollut kuitenkin pääasiassa tekniikassa, ei niinkään sisällöissä ja digitalisaation vaikutuksessa pedagogiikkaan. Otsikoissa on ollut näkyvästi

¹ esim. FB - ryhmät: Uusi koulutus- foorumi(Sitra), Joustavat oppimisen tilat, Espoo

² oppimaisema.fi

³ arena.yle.fi, hallituksen tiedotustilaisuus 29.5.2015

esimerkiksi kaupunkien suuret tablettihankinnat kouluille. On syntynyt vaikutelma, että siirtyminen digitaalisiin oppimateriaaleihin ja oppimisympäristöihin on ratkaisu mm. kouluviihtyvyyteen. Samankaltaista tekniikka edellä -intoa oli 1990-luvun vaihteessa, jolloin tietokoneita alettiin hankkia kouluihin.

Oppimisympäristöistä puhuttaessa vähemmälle huomiolle on jäänyt fyysinen oppimisympäristö, koulurakennukset ja niiden tilaratkaisut. Keskustelussa on painottunut lukemattomien huonokuntoisten koulujen käyttäjilleen aiheuttamiin ongelmiin ja niiden valtavaan korjaustarpeeseen. Tästä syystä uusia kouluja on jouduttu viime vuosina rakentamaan myös laskevien oppilasmäärien kuntiin, kasvukeskusten ulkopuolelle. Vuoden 2012 alussa valmistunut tutkimuskohteeni, *Paunun yläkoulu Jämsässä*, on esimerkki tällaisesta koulusta. Keskustelussa ei ole tullut esille arvioita tai tutkimuksia, miten uudet koulurakennukset vaikuttavat tai voisivat vaikuttaa opetusmenetelmiin ja koulun toimintakulttuuriin. Syynä lienee oletus, että uusi koulu tuottaa ikään kuin itsestään selvästi uudenlaisia opetusmenetelmiä. Näin ei kuitenkaan automaattisesti ole, jos koulun opettajakunnalla ei ole suunnitteluprosessin osana tilaisuutta rauhassa miettiä koulunsa toimintatapoja.

Arkkitehtuuritutkimus ja alan julkaisut ovat puolestaan analysoineet julkisia rakennuksia voittopuolisesti visuaalisena, fyysisenä ja staattisena kohteena tai osana suunnittelijansa tuotantoa (Nuikkinen 2009, 133). Rakennuksia on tutkittu kuin veistostaidetta, esim. rytmin, sommittelun, materiaalin käytön ja struktuurin kautta. Tämä näkyy selvästi myös arkkitehtuurijulkaisuissa, joissa harvoin näkyy ihmisiä, vain tyhjä rakennuksia usein autiossa maisemassa. Käyttäjien näkökulman toteutumista uudessa koulurakennuksessa ja ns. vuorovaikutteisen suunnitteluprosessin toimivuutta käytännössä on tutkittu vähemmän. Ihminen kokijana ja käyttäjänä on ollut kiinnostuksen kohteena vasta fenomenologisen tutkimuksen kautta.

Keskusteltuani gradun aihepiiristä ja mahdollisista näkökulmista mm. Opetushallituksen yliarkkitehti Reino Tapanisen kanssa, ilmeni, että tämän tyyppiselle tutkimukselle olisi tarvetta. Tutkimustani voi pitää osin myös ns. Post Occupancy Evaluation - tyyppisenä (POE), käyttäjätutkimuksena. Se on alun perin 1980-90 luvuilla kehitetty menetelmä, jolla mm. OECD⁴ on tehnyt koulujen käyttöönoton jälkeisiä. Niillä on tutkittu, toimivatko esim. tilaratkaisut siten kuin oli suunniteltu ja pyritty löytämään hyvin toimivia konsepteja, joita voidaan hyödyntää muissa koulurakennuksissa. Vastaavasti on pyritty tunnistamaan epäonnistuneita ratkaisuja, jotta niitä voidaan välttää muissa kohteissa. POE -tutkimuksilla saadaan tietoa myös tilojen käytön optimoinnista ja taustatietoa toimintatapojen kehittämiseksi. Käytettävyyden arviointia heikentää

⁴ OECD/CELI 2009, International pilot study on the evaluation of quality in educational spaces (EQES), Hannah von Ahlefeld

kuitenkin se, että tilan käyttäjän toiminta on aina jossain määrin ennustamatonta ja kokemuksiin vaikuttavat kulttuuriset ja sosiaaliset seikat (Kärnä ym., 2010). Näin on varsinkin, kun on kyse tiloista, jotka ovat "keski-ikäisen aikuisen suunniteltavia" (Paunun koulun arkkitehtien ilmaus) ja, joiden käyttäjät ovat nuoria, jotka ottavat tiloja haltuunsa omilla yllättävillä ja aikuisten näkökulmasta ennakoimattomilla tavoilla.

Tutkimusaiheen valintaan vaikuttivat myös henkilökohtaiset syyt. Koulu on minulle tuttu ympäristö omilta kouluajoiltani ja pitkäaikaisen opettajan työni kautta. Kiinnostukseni kouluarkkitehtuuriin juontaa työstäni, jossa olen käyttäjän näkökulmasta tutustunut koulurakennuksiin. Olen ollut kouluarkkitehtuurin vastaanottajan ja kokijan roolissa. Minulla on ollut onni käydä kouluani sellaisissa rakennuksissa, jotka ovat jääneet mieleen. Parhaiten ehkä Lohjan yhteislyseo (nyk. Yhteislyseon lukio), jonka avaruus ja valoisuus on vahvin mielikuva rakennuksesta, joka sopeutuu hienovaraisesti vanhalle mäelle. Koulurakennus on tunnetun arkkitehdin, Aarne Ervin toimiston suunnittelema.

Olen jo lapsuudesta ollut kiinnostunut kaikenlaisesta rakentelusta. Se alkoi pienoismalleista, jatkui aikuisiällä huonekalujen rakentamisena ja suunnitteluna, veneiden ja talonrakentamisena, viime vuosina lähinnä korjausrakentamisena. Olen aina ollut kiinnostunut rakennetusta ympäristöstä, taloista ja arkkitehtuurista. Missä liikunkin, aistin ja tarkkailen ympäristöäni.

Tutkielman aihepiiri ja näkökulma selkeni, kun opintojeni kautta oli mahdollisuus syventää tietämystäni arkkitehtuurista. Tutkimuksen aihe yhdistää hyvin työkokemukseni ja pitkäaikaisen kiinnostukseni arkkitehtuuriin. Uskon, että ne antavat hyvän pohjan tutkia valitsemaani aihetta. Haluan tällä tutkielmallani osallistua oppimisympäristöjen muutoksesta ja merkityksestä käytävään keskusteluun.

1.3. Katsaus 2000-luvun kouluarkkitehtuuriin Suomessa

Koulurakennuksen ulkoinen olemus ja kunto viestii siitä miten kunnassa arvostetaan kasvatus- ja opetustyötä. Aikanaan koulut olivat kylien ja kaupunkien keskeisiä julkisia rakennuksia, arvoasteikossa lähes kirkon veroisia. Kyläkoulujen rakentaminen lähti yhteisestä sivistys- ja kasvatushalusta ja koulun rakentamien oli yhteinen ponnistus, josta oltiin ylpeitä. Ne rakennettiin yleensä näkyville ja arvokkaille paikoille (Stina Palmberg - Eriksson 2000, 3). Koulurakennukset ovat tyypillisesti aikansa lapsia. Ne kuvastavat rakentamisajankohtansa vallitsevaa eetosta, pedagogista ja esteettistä näkemystä ja toisaalta käytettävissä olevaa rakentamisteknologiaa.

Valitettavan moni koulurakennus on jäänyt huonolle hoidolle, jonka seurauksena on ollut kosteusvaurioita ja jopa käyttäjien terveyden vaarantumista.

Jo 1950-luvulla arkkitehti Jorma Järven suunnitteluperiaatteet olivat yllättävän edistyksellisiä. Lähtökohtana oli koulun todellisten käyttäjien, lasten, mittakaavan huomioiminen. Hän pyrki myös nykyisinkin vaadittavaan tehokkuuteen minimoimalla hukkapinta-alan sekä maksimoimalla valon ja ilman. Siksi hän kannatti yksikerroksisia kouluja. Hän piti tärkeänä tilojen monikäyttöisyyttä ja koulurakennusten toimimista kouluajan ulkopuolella myös kulttuurikeskuksina. Jorma Järven koulusuunnitelmat heijastavat erinomaisesti yhtä merkittävintä kouluarkkitehtuurin murrosvaihetta maassamme. Hänen yleinen suunnittelufilosofiansa oli, että *"suunnitteluongelmiin ei ole olemassa valmista, parasta ratkaisua, vaan jokainen ratkaisu on uniikki ja syntyy tilanteen asettamista reunaehdoista, rakennuspaikan, käyttäjien, taloudellisten ja käytännöllisten ehtojen ristipaineesta, kauneutta unohtamatta."*⁵

1990- ja 2000 - lukujen alussa valtakunnallisten opetussuunnitelmien perusteita uudistettiin ja niiden pohjana olleet oppimiskäsitykset painottuivat konstruktivismiin, oppilaiden omaan aktiivisuuteen tiedonrakentamisessa. Tämä on osaltaan heijastunut myös uudenlaisten, opetusta ja itsenäistä oppimista tukevien koulurakennusten suunnitteluperiaatteisiin. Suomessa on jo suuri määrä tältä pohjalta suunniteltuja uusia kouluja, joka ovat herättäneet kiinnostusta ulkomaisten arkkitehtien ja opetusalan asiantuntijoiden keskuudessa. Valitettavan suuri määrä on kuitenkin vielä vanhoja, epäkäytännöllisiä, huonosti ylläpidettyjä kouluja, jotka pahimmassa tapauksessa voivat vaarantaa oppilaiden ja henkilökunnan terveyden.

Uusista kouluista pyritään nykyisin tekemään Jorman Järven tapaan monitoimitaloja, joissa samassa ympäristössä toimii usein koulu, päiväkotia, nuorisotiloja, kokoontumistiloja ja joissa on mahdollisimman paljon toimintaa myös koulupäivien jälkeen. Tähän ovat myös ohjanneet julkisten investointien tehokkuusvaatimukset. Koulu, jossa on muutakin elämää, kytkee koulun osaksi ympäristöään ja vahvistaa alueen yhteisöllisyyttä. Koulurakennus on palannut tavallaan juurilleen siihen asemaan, jossa perinteiset kyläkoulut ovat aina olleet, asuinalueensa toiminnan keskuksiksi.

Kun tutkitaan koulua ja kouluarkkitehtuuria, on hyvä pitää mielessä mittakaava. Kaikkiaan Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan oppilaitoksia vuoden 2013 lopussa 3740, joissa opiskeli yhteensä 1,91 miljoonaa opiskelijaa. Peruskouluja oli saman vuoden lopussa toiminnassa vajaat 2600. Vuonna 2014 niissä Tilastokeskuksen mukaan opiskeli noin 542 900 oppilasta ja noin 60 000

⁵ http://www.mfa.fi/jormajarvi_koulut

opettajaa⁶. Erilaiset koulurakennukset ovat siis noin joka kolmannen suomalaisen päivittäinen opiskelu- tai työympäristö. Ei siis ole yhdentekevää minkälaisissa ympäristöissä näin suuri joukko päivittäin työskentelee. Uusia kouluja on rakennettu 2000 - luvulla runsaasti. Tällä hetkellä kuitenkin enemmistö suomalaisista peruskoululaisista opiskelee vielä vanhoissa koulurakennuksissa, jotka eivät vastaa nykyisiä käsityksiä hyvästä oppimisympäristöstä. Vaikka tilanne on kohentunut, koulutuksellinen tasa-arvo ja perustuslain kirjain terveellisestä ja turvallisesta opiskeluympäristöstä eivät tällä hetkellä täysin toteudu. Kärjistäen voisi sanoa, että tässäkin suhteessa Suomessa on havaittavissa valitettavaa jakaantumista a- ja b-luokan oppimisympäristöihin.

1990-luvulla ja sen jälkeen rakennetuissa uusissa kouluissa voidaan erottaa kaksi tyypillistä perusratkaisua, ne ovat ns. solukoulu- ja ns. keskustorityyppi. Varsinkin solukoulumalli on yleinen 2000 -luvulla rakennetuissa alakouluissa. Nämä solut muodostuvat tyypillisesti 2-6 perusopetusryhmän luokkatilasta sekä niiden yhteisestä monikäyttötilasta, opettajien työtiloista, varastotiloista ja omasta sisäänkäynnistä, mahdollisesti myös erillisestä välituntipihasta. Jakamalla suuri koulurakennus pienempiin itsenäisiin soluihin saavutetaan monia etuja. Esim. koulun sisäinen liikenne saadaan sujuvaksi, se puolestaan vähentää melua. Tämä taustamelun vähentäminen on erityisen tärkeää koulun oppimisympäristön viihtyisyyden kannalta. Pienehkössä solussa lapsen on myös helpompi tuntea olonsa turvalliseksi. Turvallisuutta ja tuttuutta lisää sekin, että usein oppilas viettää samassa solussa useamman kouluvuoden. Suuri avoin, muunneltava keskustila puolestaan toimii yleensä ruokailu- ja kirjasto - mediateekkina ja yhteisenä kokoontumistilana. Yhteiset tilaisuudet vahvistavat koulun yhteisöllisyyttä. Avoimuuden ohella tyypillinen piirre uusille kouluille on valoisuus, pyrkimys luonnonvalon mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön (vrt. Jorma Järven ja Aarne Ervin suunnitteluperiaatteet). Solujakoa yhdessä keskustorimallin kanssa voisi verrata vilkkaaseen kaupunkikeskukseen ja sitä ympäröiviin rauhallisempiin pikkukuntiin.

Sini Meskanen on diplomityössään *Future School -2000-luvun koulusuunnittelun teemoja ja typologioita* (Meskanen 2008, 85) esitellyt 2000-luvun kansainvälisiä koulurakennustyyppisiä viiden kolmiulotteisen typologian kautta. Niitä ovat Piazza-, Maa kattona-, Stoa-, Sisäpihojen sarja- ja Sydän, sillat ja solut -typologiat. Näistä Suomessa yleisimpiä näyttävät olevan lähinnä Piazza ja Sydän-mallien sovellukset. Tutkimuskohteeni Paunun koulun suunnittelijat, ilmoittavat lähtökohdaksi mm. seuraavia: yhteisöllisyys, käyttäjälähtöisyys muunneltavuus, monikäyttöisyys, avoimuus. Keskeiseksi lähtökohdaksi em. huonokuntoisten koulujen vuoksi ovat nousset hyvinvointi, terveellisyys ja turvallisuus (mm. Nuikkinen 2009, 39). Aivan viime aikoina Suomessa

⁶ www.stat.fi

on noussut esille myös kestävän kehityksen näkökulma⁷ koulurakentamisessa. Samalla myös puumateriaalin käyttö vaihtoehtona betonille on lisääntynyt uudelleen. Esimerkkinä tästä on Pudasjärvelle rakennettava maailman suurin hirsirakenteinen koulu⁸.

Aivan viimeaikaisessa kouluarkkitehtuuri- ja oppimisympäristökeskustelussa on noussut esille uudenlainen näkökulma oppimisympäristöjen rakentamiseen⁹. Hankkeella etsitään vaihtoehtoja lukuisille viime vuosina rakennetuille kalliille kiinteille koulurakennuksille. Tarkoitus on kartoittaa kaikki lähiseudun tilat, joista voitaisiin kohtuullisilla kustannuksilla muokata uudenlaisia oppimisympäristöjä. Tavoite on ennen kaikkea säästää kasvavissa rakennuskustannuksissa ja löytää edullinen, toimiva ja joustava vaihtoehto. Lähtökohta ei ole pelkästään taloudellinen, vaan tavoite on myös sitouttaa vanhempia ja oppilaita omien oppimisen tilojen suunnitteluun ja soveltuvin osin käytännön toteutukseenkin. Tätä kautta pyritään vaikuttamaan kouluviihtyvyyteenkin. Tämä periaate on yhteydessä myös luvussa 2.1. mainittuun rakennuksen merkitysten muuttumiseen ja toisaalta sitä voi pitää uudenlaisena tulkintana suunnitteluperiaatteesta, joka korostaa joustavuuden ja muunneltavuuden merkitystä.

Esimerkkinä tästä suuntauksesta professori Olli Niemi¹⁰ kuvasi erään ammattikorkeakoulun suunnittelua ja rakentamista vanhaan teollisuuskiinteistöön. Opiskelijoiden aktiivinen mukanaolo tulevan oppimisympäristönsä suunnittelussa ja myös konkreettisessa toteutuksessa, kuten pintojen maalauksessa yhdistettynä vanhaan, osin kuluneeseen ja hiukan robustiin rakennukseen, tuottaa Pauline von Bonsdorffin (1999,17) kuvaamaa dialogia tilan ja käyttäjien kesken. Lopputulos oli Niemen mukaan puhuttelevampi ja parempi kuin perinteinen uusi rakennus. Opiskelijat tunsivat näin toteutetun oppimisympäristön omakseen. Rakennuksessa oli onnistuttu säilyttämään jotain sen alkuperäisestä luonteesta ja yhdistämään se opiskeluun innostavaksi oppimisympäristöksi. Lukuisat vanhoihin teollisuuskiinteistöihin kunnostetut suositut kulttuuritilat, kuten Kaapelitehdas Helsingissä ja Verkatehdas Hämeenlinnassa vahvistavat tätä näkemystä. Onnistuakseen nämä vaativat kuitenkin suunnittelijoilta ja rakentajilta erityistä ammattitaitoa.

1.3.1 Esimerkkejä uusista koulurakennuksista

⁷ www.ekokoululaukaaseen.fi

⁸ www.hs.fi/kotimaa/a1421556867993, viitattu 19.1.2015

⁹ JOT - Joustavat oppimisen tilat -hanke, Espoo

¹⁰ Niemi, Olli, Learning Environment in the Future, esitys. Arkkitehtuuri, pedagogiikka ja design - uusia ovia oppimiseen seminaarissa, Hanasaari 23.-24.1.2014

Esittelen tässä lyhyesti kolme viime vuosina rakennettua suomalaista koulurakennusta em. Suomen Arkkitehtuurimuseon näyttelyjulkaisun pohjalta. Kirja perustuu Arkkitehtuurimuseon saman nimiseen näyttelysarjaan. Kirja kertoo suomalaisen koulujärjestelmän vahvuuksia, jotka nousivat kansainväliseen tietoisuuteen 2000-luvun alun hyvien PISA -tulosten vuoksi. Julkaisussa ei vedetä suoraa yhtäläisyyksiä hyvien tulosten ja uusien rakennusten välille, mutta tällainen vaikutelma ulkomaiselle lukijalle mitä ilmeisimmin toivotaan syntyvän. Pisa-tutkimuksissahan ei kuitenkaan pyritty mitenkään selvittämään tulosten taustoja, saati oppimisympäristöjen mahdollisia vaikutuksia niihin. Todellisuudessa yli kymmenen vuotta vanhat hyvät oppimistulokset on pääosin saatu kuitenkin aikaan vanhoissa oppimisympäristöissä.

Merkittävää on, että vuosien 2000 -2010 välillä järjestettiin yhteensä 15 arkkitehtuurikilpailua koulurakennuksen suunnittelusta. Tämä kertoo osaltaan siitä, että niitä edelleen pidetään tärkeinä ja merkittävinä julkisina rakennuksina. Toisaalta kilpailu voi johtaa suunnittelijat menestyksen toivossa kalliisiin ja näyttäviin ratkaisuihin. Mielenkiintoinen yksityiskohta uusissa kouluissa on se, että ns. luovilla oppiaineilla on niissä poikkeuksetta hyvät tilat. Samaan aikaan näiden oppiaineiden tuntimääristä on oltu huolissaan mediassa. Olen valinnut tähän esittelyyn kaksi tyyppillistä uutta koulua ja yhden entiseen teollisuuskiinteistöön kunnostetun koulun. Samoja kouluja on esitelty esimerkkeinä, kun ulkomaiset arkkitehdit ja opetusalan asiantuntijat ovat käyneet tutustumassa Suomen kouluarkkitehtuuriin ja -järjestelmään.

Hiidenkiven peruskoulu, Helsinki

Koulu valmistui Tapanilaan vanhalla teollisuusalueelle vuonna 2004, suunnittelijana oli Häkli Arkkitehdit/Seppo Häkli ja rakennuttajana Helsingin kaupunki. Olen valinnut sen esimerkiksi siksi, että koulu on viimeaikaisen suuntauksen mukaisesti ns. yhtenäiskoulu, jossa opiskelevat yhdessä vuosiluokat 1-9. Koulun pohjaratkaisu, joka muistuttaa etäisesti ns. atriumtaloja on saman tyyppinen kuin Paunun koulussa. Koulussa opiskelee myös inklusio -periaatteen mukaan erityistä tukea vaativia oppilaita. Oppilaita on yhteensä noin 800. Rakennuttaja edellytti, että koulun suunnittelussa lähtökohdaksi otetaan pedagogiikka ja suunnittelussa tuli käyttää pedagogista asiantuntijaa. Siksi rehtori ja apulaisrehtori osallistuivat tiiviisti koulun suunnitteluun. Koulun pedagoginen johtoaatus on ollut ns. tekemällä oppiminen, joka oli suunnittelun lähtökohta.

Koulu edustaa em. mainittua solukoulumallia. Sen pohjaratkaisussa muutama perusluokkatila muodostaa yhdessä yhteisen monikäyttötilan kanssa oman solun. Koulun pienimmät 1-3 luokan

oppilaat on sijoitettu toiseen kerrokseen omine uloskäynteineen ja erillisine pihoineen. Yläkouluikäisten luokat ovat ensimmäisessä kerroksessa. Tästä erillisestä sijoittelusta huolimatta koulun yhteisöllisyyttä on pyritty vahvistamaan, mm taitoaineiden erikoisluokkien yhteiskäytöllä sekä tyypillisellä suurehkoilla ruokailu-yhteistilalla, jossa on myös näyttämö. Koulun sisätilojen värit ja materiaalit ovat neutraaleja, punaista sisustuksessa on käytetty huomiovärinä lähinnä ovissa. Kalustus on käytännöllistä ja helposti muunneltavissa erilaisille ryhmityksille. Koulun pääsisäänkäyntiä ja sisäpihaa hallitsee suuri katos, jonka alapintaan on ns. prosenttiperiaatteen mukaan toteutettu kuvateos (Stig Baumgartner, Suuri käsi). Matalahkon, tasakattoisen rakennuksen julkisivun visuaalista ilmettä hallitsevat pastellinsävyiset mineriittipaneelit, jotka materiaalina liittyvät alueen teolliseen historiaan.

Keskustan peruskoulu, Joensuu

Tämä koulu valmistui vuonna 2006. Suunnittelijana toimi arkkitehtuurikilpailun voittanut, yksi tämän hetken tunnetuimmista suomalaisista arkkitehtitoimistoista, Lahdelma/Mahlamäki. Koulu on noin 400 oppilaan yläkoulu ja osa Joensuun keskustan keskeisiä julkisia rakennuksia yhdessä museon, teatterin, keskustorin ja puiston sekä yliopiston kanssa. Osittain tämän keskeisen sijainnin vuoksi julkisivua hallitsee hapettava kupari ja lasi, joka antaa rakennukselle arvokkaan ensivaikutelman, mutta myös vaikutelman toimisto- tai liikerakennuksesta. Vastakohtana julkisivun karulle tummudelle sisätiloja hallitsevat hillitty, raikas värimaailma ja design-kalusteet.

Pohjaratkaisua voi pitää malliesimerkkinä viime vuosien kouluarkkitehtuurista. Siinä on yhdistetty solu- ja keskustorimalli hienosti. Mallin etuna on, että se tehostaa tilojen käyttöä vähentämällä perinteisiä käytäviä ja suunnittelemalla perusluokkien ulkopuoliset tilat palvelemaan opiskelua. Perinteinen jako opetustiloihin ja muihin tiloihin on poissa. Nykyisen suuntauksen mukaan, kaikki tilat ovat oppimisympäristöjä. Koulutila on jaettu neljään selkeästi erilliseen siipeen omine uloskäynteineen. Näiden osien keskelle on tehty suuri kolmen kerroksen korkuinen keskustori, avoin yhteistila näyttämöineen. Tilassa ruokaillaan ja voidaan järjestää koulun yhteisiä tapahtumia ja se palvelee myös iltatapahtumien järjestämisessä. Tämä on tyypillinen koulurakennuksen monikäyttöisyyttä lisäävä ratkaisu. Pakolliset liikuntatilat on poikkeuksellisesti rakennettu läheiseen erilliseen rakennukseen, mikä myös helpottaa tilojen käyttöä koulupäivien jälkeen. Keskustilan ja solujen väliset suuret lasiseinät korostavat läpinäkyvyyttä ja avoimuutta. Pohjaratkaisu muodostaa ikään kun tuulimyllyn siivet. Tämä perusratkaisu on osoittautunut

toimivaksi ja sen etuna on mm. se, että koulun sisäinen logistiikka toimii eikä ruuhkia synny. Tämä on omiaan rauhoittamaan koulujen yleistä meluongelmaa ja samalla oppilaiden töniminen yms. häiriötekijät vähenevät.

Strömbergin koulu, Helsinki

Koulu valmistui kutsukilpailun tuloksena vuonna 2000, suunnittelijana olivat Kari Järvinen ja Merja Nieminen. Strömbergin koulu poikkeaa muista esimerkeistä oleellisesti, koska se on rakennettu Pitäjänmäen vanhaan teollisuusympäristöön. Nykyisin lähialueelle on rakennettu kerrostaloja, joissa on tuhansia uusia asuntoja. Rakennus on 1960-luvulla suunniteltu sähköinsinöörien oppilaitokseksi. Uudistetussa rakennuksessa sijaitsee nyt alakoulu ja päiväkot.

Valitsin tämän esimerkin, koska vanhan rakennuksen muuntaminen kouluksi on vaihtoehto, jota on valitettavan harvoin käytetty. Se vaatii koulutuksen järjestäjiltä ennakkoluulottomuutta ja suunnittelijoilta erityistä osaamista ja kompromissien tekemistä, mutta lopputulos voi olla virkistävä ja ennen kaikkea virikkeellinen. Jos vanhan rakennuksen historiaa ja tarinaa osataan hyödyntää, lopputulos voi olla puhutteleva ja kodikas ja toimia erittäin hyvin oppimisympäristönä. Pauline von Bonsdorff toteaa, että jos osataan hyödyntää rakennuksen patina, suunnittelemattomuus, saavutetaan jotain yksilöllistä (1999,18). Parhaimmillaan osa vanhan rakennuksen tunnelmasta siirtyy uudenlaiseen ympäristöön. Se antaa tunteen jatkuvuudesta, joka voi edesauttaa oppilaiden kotiutumista uusiin tiloihin. Vanhan teollisuusarkkitehtuurin henkeä on onnistuttu säilyttämään tässä kohteessa hyvin. Suunnittelun lähtökohtia ja vanhan kunnioitusta osoittaa, että monia opetustiloja kutsutaan verstaaksi. Verstaas-nimi innostaa käsillä tekemiseen ja luovuuteen, kun taas luokkahuoneella on nimenä enemmän teoreettinen kaiku. Verstaas on termi, jolla pitäisi kuvata kaikkia ns. normaaleja luokkatiloja, varsinkin päiväkodin ja alakoulun kohdalla. Tässä tapauksessa se viittaa hyvin rakennuksen historiaan. Strömbergin koulun pedagogisen ajattelun lähtökohtana on suunnittelun aikaan ollut ns. Freinet - pedagogiikka, jonka keskeinen ajatus on tekemällä oppiminen.

Rakennuksen perusmuoto on matala ja teollisuushallimainen, mikä on asettanut reunaehdot suunnittelulle. Vaikka rakennus on pitkä ja perusratkaisultaan vanhanaikainen, siitä on onnistuttu

saamaan persoonallinen ja toimiva koulu. Monet luokka- ja verstaatilat ovat yhdistettävissä ja oppilailta on käytössä työpöytiä, ei perinteisiä pulpetteja. Suuri entinen konehalli on yhdistetty pitkään verstaasiipeen rakentamalla väliin uusi aula- ja sisäänkäyntitila, jossa voidaan pitää pieniä yhteisiä tilaisuuksia. Tilassa on jopa avotakka antamassa tunnelmaa, tosin vain jos sitä käytetään. Tämä tila vastaa edellä mainittuja keskustiloja, vaikkakin on huomattavasti pienempi. Kokonaisuudessaan Strömbergin koulu on virkistävä poikkeus viime vuosien koulurakentamisessa. Vanhan rakennuksen uusiokäyttö on myös kestävän kehityksen periaatteiden mukaista.

1.4. Tutkielman rakenteesta

Käsittelen tämän johdanto-luvun jälkeen 2. luvussa ensin tämän laadullisen tutkielman taustalla olevaa teoreettista viitekehystä, fenomenologista tutkimusstrategiaa ja myös ympäristöesteettistä tapaa tarkastella rakennettua ympäristöä sekä tutkielmani kannalta keskeisten tutkijoiden näkemyksiä. Esittelen toisessa luvussa myös muutamia esimerkkejä oppimisympäristöihin liittyvistä tutkimuksista ja niiden tuloksia. Pyrin asemoimaan oman tutkielmani tähän kenttään. Seuraavaksi tarkastelen tutkielmani kannalta keskeisiä käsitteitä ja käyn läpi aikaisemmissa tutkimuksissa niille annettuja määritelmiä. Pyrin muodostamaan niiden pohjalta myös oman näkemykseni.

Seuraavaksi käyn 3. luvussa läpi tutkimuksen käytännön toteutuksen ja esittelen tutkimuskysymykset ja -menetelmät. Luvussa 4. esittelen Paunun koulun arkkitehtuuria omien havaintojeni kautta ja kommentoin koulun arkkitehtien suunnittelun pohjaksi ilmoittamia lähtökohtia ja heidän taustafilosofiaansa.

Kyselytutkimuksen vastauksia analysoin luvussa 5. Käyn ensin vastauksia läpi opettajien ja oppilaiden näkökulmasta sekä omien havaintojeni pohjalta, joita olen tehnyt ns. osallistuvan havainnoinnin keinoin. Sen jälkeen teen tulkintaa opettajien ja oppilaiden vastausten perusteella. Seuraavaksi luvussa 6. vertaan vastausten näkemyksiä erikseen koulun arkkitehtien suunnitteluperiaatteiden valossa sekä Paunun koulun suunnittelussa mainittujen yleisten periaatteiden ja vielä suunnittelun pedagogisten linjausten toteutumisen kannalta.

Viimeisessä Päätelmät -luvussa kokoan kyselyn tulosten ja havaintojeni valossa johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä, arvioin tulosten luotettavuutta ja hahmottelen niitä teemoja ja jatkokysymyksiä, jotka tutkielman kautta ovat nousseet esille.

2. Tutkimuksen viitekehys - teoriaa ja taustaa

Tutkielman teoreettisena lähtökohtana on oppimisympäristön käsite ja konkreettisena kontekstina uusi koulurakennus käyttäjineen. Oppimisympäristö pitää käsitteenä sisällään ajatuksen tilasta, jossa opitaan. Se saa monenlaisia merkityksiä riippuen siitä katsotaanko sitä fyysisen, sosiaalisen, vai teknologisen ympäristön näkökulmasta. Oppimisympäristönä voi pitää myös lähiympäristöä ja luontoa.

Koulurakennuksen erilaisia merkityksiä korostaa lähtökohtaisesti myös se, että se on aikuisille työympäristö ja oppilaille opiskeluympäristö, mutta myös keskeinen sosiaalinen elinympäristö. Siksi uuden koulun suunnitteluprosessi tai vanhan perusteellinen korjaaminen on erittäin haastava tehtävä. Miten saada tiloista sellaisia, jotka tukevat oppimista ja vahvistavat sosiaalista kanssakäymistä ja käyttäjien minäkuvaa, miten sovittaa yhteen aikuisen ja lapsen tai nuoren tarpeet tasapainoiseksi kokonaisuudeksi? Osin tästä syystä uusimmat oppimisympäristöt on pyritty tekemään mahdollisimman muunneltaviksi vastaamaan myös tulevia tarpeita. Aivan viimeisin suuntaus on löytää muita oppimisen tiloja myös varsinaisen koulurakennuksen lähistöltä (Helsingin Sanomat, 2015). Pyrin tutkimuksessani selvittämään myös millaisena opettajat ja oppilaat näkevät uuden koulunsa olemuksen. Kysyn näyttääkö koulu koululta vai joltakin muulta rakennukselta?

Tutta Palinin (1998, 145) mukaan katsomiseen sisältyy aina tulkinta, mitään viatonta ja neutraalia katsomisen tapaa ei ole. Hänen luonnehdintansa kuvaa hyvin asemaani tutkimuksen suhteen. Kun tutkija itse, joskin jakaantuneena, mutta moniäänisenä subjektina kuitenkin, positioituu tutkimuskohteensa suhteen, hänen argumentaationsa rajaa aineiston hallittavissa olevaan laajuuteen. Koulurakennus ja siinä toimivat ihmiset on tutkimuskohteena laaja. Kyse ei ole yksittäisestä tutkittavasta objektista, vaan pikemminkin monimutkaisesta prosessista, joka on ikään kuin jatkuvassa liikkeessä. Rakennus ja sen käyttäjät muodostavat keskenään ristiriitaisia, suunniteltuja ja ei-suunniteltuja merkityksiä (Saarikangas 1998, 184). Tutkimustilanne muistuttaa tilan käytön ja kokemisen osalta etäisesti nopeasti liikkuvan kohteen valokuvaamista, siitäkin on vaikea saada tarkkaa kuvaa. Tästä syystä tutkielmani valottaa parhaimmillaankin kohteen olemusta vain esimerkin tavoin.

Koska kyseessä on ihmistieteellinen tutkimus, kyselyjen avoimet vastaukset vaativat tulkintaa, jotta vastaajien käsityksiä avataan ja löytyy keskeisiä merkityksellisiä tuloksia. Varsinainen tilastollinen tarkastelu ei ole aineiston pienuuden vuoksi mahdollista, mutta kyselyn tuloksista saa suuntaviivoja opettajien ja oppilaiden näkemyksistä koulun arkkitehtuurista ja heidän kokemuksistaan sekä vaikutusmahdollisuuksista suunnitteluvaiheessa. Monivalintakysymysten kvantitatiivinen tarkastelu voi tarjota kuitenkin viitteitä mahdollisille jatkotutkimuksille.

2.1. Tutkimusstrategiasta

Tutkielmani on laadullinen tapaustutkimus, jossa tutkittavana ilmiönä on uuden koulun ja sen käyttäjien suhde. Lähestymistapani on lähinnä fenomenologinen. Tarkastelun keskiössä ovat opettajien ja oppilaiden kokemukset uudesta koulurakennuksesta ja se kuinka he ovat ottaneet tiloja käyttöönsä. Pyrin myös selvittämään miten he kokevat rakennuksen ja tilan estetiikan ja minkälaisia merkityksiä uusi rakennus tuottaa esimerkiksi viihtymisen kannalta. Tarkasteluni painottuu fyysiseen oppimisympäristöön ja pohdin sen mahdollisia yhteyksiä koulun toimintakulttuuriin.

Toimiessani sijaisopettajana tutkittavassa koulussa asemoin itseni käyttäjän asemaan ja käytän kyselyn ohella menetelmänä osallistuvaa havainnointia. Voin silloin tarkastella tutkittavaa ilmiötä kahdesta näkökulmasta, ikään kuin koulun sisältä ja ulkopuolisena havainnoitsijana. Kokonaisuudessaan peilaan käyttäjille tehdyn kyselyn vastauksia ja omia havaintojani verraten niitä etukäteen laadittuihin suunnittelun lähtökohtiin sekä suunnittelijoiden näkemyksiin. Näin pyrin saamaan ilmiöstä mahdollisimman monipuolisen kuvan.

Fenomenologisessa tutkimusstrategiassa¹¹ tukitaan ihmisen kokemusta, aistihavaintoja ja niiden pohjalta syntyvää ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Siinä pyritään muodostamaan näkemys ulkopuolisen havainnoitsijan, tukijan oman kokemuksen kautta kohteesta hankkiman syvällisen tiedon kautta. Toisaalta tarkastelun fokus voi olla myös muiden ihmisten (tässä tutkielmassa oppilaat ja opettajat) kokemuksissa, joita pyrin avaamaan kyselyn vastauksia analysoimalla. Kyselytutkimuksen ja omien havaintojeni pohjalta pyrin muodostamaan käsitykseni tutkittavasta ilmiöstä, oppimisympäristöstä ja sen käyttäjien suhteesta tavallisen koulupäivän tilanteen valossa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimys tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Lähtökohtana on "todellisen elämän" kuvaaminen. Todellisuuden pirstominen tutkittaviin osiin on vaikeaa, koska tapahtumat muovaavat toisiaan ja niiden väliset suhteet ovat monensuuntaisia. Pyrin tutkimaan kohdetta avoimesti ilman ennakko-oletuksia tai tarkkaa teoreettista viitekehystä. Tutkijan asemassa olen kuitenkin sidottu omiin arvolähtökohtiini, esim. työhistoriani kautta. Fenomenologisen näkökulman mukaan tarkastelen tutkittavaa kohdetta itsenäni, 1. persoonan kautta peilaten sitä tutkittavan ryhmän kokemukseen. Mahdollisuus saavuttaa perinteisessä mielessä objektiivista tietoa kohteesta on rajallinen, koska se mitä havaitseen ja tiedän ilmiöstä ennakkoon ovat sidoksissa toisiinsa.

¹¹ www.jyu.fi/koppa

Laadullisessa tutkimuksessa koulurakennuksen ja sen käyttäjien välistä suhdetta tutkittaessa huomio on siinä, miten käyttäjät arvottavat oppimisympäristöään, ei esimerkiksi siinä kuinka monta tuntia vuorokaudessa he viettävät aikaa tiloissa. Tulokset voivat parhaimmillaankin olla ehdollisia selityksiä liittyen tutkittavaan ilmiöön, aikaan ja paikkaan. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa onkin pyrkimys paljastaa tai valottaa tosiasioita, ei niinkään todentaa olemassa olevia totuuksia (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2000, 151-152).

Tämän tutkielman teoreettiseen tarkasteluun olen hakenut pohjaa myös Jari Eskolan ja Juha Suorannan laadullista tutkimusta koskevista näkemyksistä (Eskola, Suoranta 2008) ja pyrkinyt soveltamaan heidän ohjeitaan tutkielman tekemisestä. Teorian tehtävä on tutkimuksessa heidän näkemyksensä mukaan joko keino tai päämäärä (2008, 81). Tässä tutkielmassani kyse on lähinnä keinosta, joka auttaa jäsentämään tutkittavaa aihepiiriä ja ohjaa uuden tiedon etsimisessä. En pyri tutkielmallani todentamaan jonkin etukäteen asetetun hypoteesin paikkansapitävyyttä. Tarkastelen aineistoa edeten kyselyjen ja havaintojen yksityiskohtien kautta induktiivisesti, yksityiskohdista yleiseen (2008, 83).

2.2. Teoreettisesta viitekehuksesta

Tämän tutkielman teoreettisen tarkastelun taustaksi sopivat Kirsi Saarikankaan ajatukset tilasta ja käyttäjän tilakokemuksista. Teoksessa Katseen rajat (Saarikangas 1998, 183-188) hän pohtii tilaa ja sen käyttäjien suhdetta tavalla, joka sivuaa tutkimukseni aihepiiriä. Hän tarkastelee tiloja muutaman peruskäsitteen kautta, joista keskeisin on käyttäjä. Hän käsittelee tilakäsitettä liikkeen ja vallan sekä tilan ja kokijan vuoropuhelun näkökulmasta. Saarikankaan näkemysten (1999, 68-97) valossa on ilmeistä, että tiloihin ei koulun arjessa kiinnitetä ehkä kovin suurta huomiota, ellei rakennus aiheuta terveysongelmia tai ole täysin epäkäytännöllinen. Aivan kuten emme havainnoi jatkuvasti tuttua arkiympäristöämme siinä liikkeessämme.

Saarikangas lainaa saksalaista tutkijaa Paul Franklia, joka jo sata vuotta sitten korosti käyttäjien ja tilan välistä vuorovaikutusta kuvatessaan rakennuksia ihmistoiminnan teatteriksi, taiteen ja elämän kohtaamiseksi (Paul Frankl 1973, 159-160). Saarikankaan mukaan arkkitehtuuritutkimuksessa on silti keskitytty suunnitteluprosessiin suunnittelijoiden, rakentajien ja tilaajien kannalta, eikä tilan kokijan ja käyttäjän välisiä suhteita ole juurikaan pohdittu, vaikka ihmiset ovat tilojen käyttäjiä ja keskeisiä niiden merkitysten luomisessa. Valmista "teosta" eli rakennusta on tutkittu rakennetun tilan staattisten faktojen kautta, ei tilaa aktiivisena merkitysten tuottajana. Tilojen käyttäjä on nähty

lähinnä implisiittisenä, keskivertokäyttäjänä, ei erillisenä tietynä ryhmänä, kuten oppilaat ja opettajat tässä tutkimuksessa. Toisaalta oppimisympäristöjä suunniteltaessa pohjalla on oltava jonkinlainen keskiverto-oppilas ja opettaja, suunnitellaanhan rakennukset vähintään kahden kolmen sukupolven perspektiivillä, ei vain rakentamisajankohdan käyttäjille.

Saarikankaan mukaan rakennetun tilan merkitysten muodostuminen on jatkuvaa. Suunnitteluajankohdan ja suunnittelijan antamat merkitykset muuttuvat käytännössä heti ja ajan kuluessa rakennus saa uusia merkityksiä. Konkreettisesti tämä tilan ja rakennuksen merkitysten muuttuminen ilmenee viime vuosien suuntauksessa, jossa vanhoja teollisuusrakennuksia on muutettu kulttuuritiloiksi. Saarikangas toteaa (1998, 188), että rakennuksen ja käyttäjien suhde on vastavuoroinen, arkkitehtoninen tila jäsentää elämistämme samalla, kun luomme tilan siinä liikkeessamme ja toimiessamme. Hän näkee tilan ennen kaikkea sosiaalisesti tuotettuna. Hänen mukaansa arkkitehtoninen tila eletään hajuissa, äänissä, ruumiin liikkeissä ja käyttäjä hahmottaa tilan siirtymissä ja liikkeessä katseillaan, havaintoina ja aistimuksina. Rakennettu tila on hänen mukaansa olennaisesti sosiaalinen ja yhteisöllinen, jonka merkitykset muodostuvat monimutkaisessa henkilökohtaisessa ja yhteisöllisessä prosessissa. Tila ei ole arkielämän taustaksi jäävä kulissi, vaan se on aktiivinen arjen jäsentäjä ja merkitysten tuottaja. Tilan tuottamat merkitykset ovat Saarikankaan mukaan kytköksissä minän ja maailman, tilan ja ympäröivän maailman väliseen suhteeseen ja vuorovaikutukseen.

Jotta tiloja ei pidettäisi vain neutraalina kulissina, niitä ei tulisi tarkastella vain ulkokohtaisesti visuaalisten ja teknisten ratkaisujen kautta. Keskeistä Saarikankaan mukaan on liike, tapahtuminen tilan aistimisessa ja havaitsemisessa ja merkitysten luomisessa. Sovellettuna Saarikankaan ajatuksia koulurakennukseen, voi olettaa, että rakennus ja tilat, joissa opiskellaan, tehdään työtä ja eletään useita vuosia, ovat erittäin merkityksellisiä ja vaikuttavat hiljaisesti taustalla. Kun tutkitaan suunnitteluvaiheen tilannetta, on edellisen perusteella ilmeistä, että koulurakennuksen suunnitteluun osallistuneilla ja ennen kaikkea sen käyttäjillä, oppilailla ja opettajilla on keskenään erilainen kokemus koulun arkkitehtuurista. Koulurakennus tilana tuottaa kaikille sen käyttäjille kullekin omia merkityksiään. Tutkimukseni kannalta tämä johtaa olettamaan, että opettajien ja oppilaiden kokemus myös ryhmänä uudesta koulusta on erilainen. Edellä kuvatusta seuraa, että myös jokaisen henkilön kokemus samasta rakennuksesta on erilainen eri aikoina ja tilanteissa. Esimerkiksi kokemus koulusta keskellä vilkasta koulupäivää, jolloin äänet, hajut ja vilkas liike hallitsevat tilakokemusta, on aivan erilainen verrattuna siihen hetkeen, jolloin koulun kevätjuhla on ohi ja koko koulu tyhjentynyt ihmisistä ja tilaa leimaa täydellinen hiljaisuus. Tilakokemusta hallitsee silloin lähes käsin kosketeltava autius. Tämä vahvistaa Saarikankaan näkemyksen, että voimakkain tilan

aistimus ei ole visuaalinen muutos, vaan mm. äänet, tuoksut ja ihmiset. Toinen esimerkki omasta kokemuksestani valaisee myös tätä ajatusta. Kokemus koululaisena omasta vanhasta koulurakennuksesta on erilainen verrattuna siihen, kun aikuisena astuu samaan rakennukseen. Vanha sanonta: "Samaan virtaan ei voi astua kahdesti, sillä sen enempää astuja kuin virtakaan ei ole sama" ... (Herakleitos, noin 500 eaa), kuvaa asiaa osuvasti. Saarikangas toteaa, että arkkitehtuuri on olemassa vain tapahtumisessa, subjektin tilakokemuksessa, joka on aina ajallinen ja paikallinen. Rakennus ei ole aina samanlaisena pysyvä tyhjä tila, vaan vaihtuvia kulttuurisia ja yksityisiä merkityksiä tuottava tila. Tilan käyttäjä muovaa tilaa samalla kun tila muovaa käyttäjää. Tässä on mielestäni yhtymäkohta kirjallisuustieteen reseptioestetiikkaan. Wolfgang Iser on todennut, että kirjailijan teos muuttuu esteettiseksi objektiksi vasta kun sen on joku lukenut (Wolfgang Iser 1976, 7).

Rakennusten tutkiminen elettyinä tiloina siirtää tarkastelun painopistettä perinteisestä julkisivukeskeisestä analyysistä tilan muodostumisen analyysiin. Jos tiloja tarkastellaan tyhjinä, ilman ihmisiä, siten kun arkkitehtuurikuviissa perinteisesti kuvataan, korostuu suunnittelijan antama merkitys tilalle. Rajattu fyysinen tila ei Saarikankaan mukaan ole koskaan yksi tila, vaan siihen sisältyy useita tiloja. Hän jakaa tilat arkkitehtonisiin, materiaalsiin ja sosiaalsiin. Niitä voidaan hänen mukaansa analysoida tuottamisen, käyttämisen ja esittämisen näkökulmasta.

Tutkimukseni sivuaa myös ympäristöesteettistä näkökulmaa, jolloin pyrin soveltuvin osin tarkastelemaan koulurakennusta kyselytutkimuksen avoimia vastauksia tulkiten sekä osallistuvan havainnoinnin keinoin Pauline von Bonsdorffin ja Arnold Berleantin ajatusten valossa. Arnold Berleantin mukaan ympäristöestetiikka tutkii ympäristön esteettistä puolta ja kokemista, sitä mistä ympäristön kokemisessa oikein on kyse ja mitä ympäristö oikeastaan on sekä minkälaisia arvoja ympäristössä on (Berleant 1995, 81). Berleant korostaa vahvasti kokijan, subjektin ja kokemuksen merkitystä rakennettua ympäristöä tutkittaessa. Ympäristöestetiikassa tutkitaan ympäristön jatkuvaa muuttumista, liikettä ja prosessia. Maurice Merleau-Pontyn (1908-1961) ajatukset ovat vahvasti ympäristöestetiikan tutkimuksen taustalla, keskeisenä ajatukset subjektin ja eletyn kokemuksen suhteesta. Ympäristöä ei nähdä olemukseltaan staattisena ja valmiina, vaan se ja kokija ovat jatkuvassa liikkeessä. Tästä seuraa, että kunkin tarkastelijan on määritettävä itse paikkansa prosessissa. Juuri tässä tarkastelutapa eroaa vahvasti objektia, esim. pelkkää tyhjää fyysistä tilaa tutkivasta näkökulmasta. Koska kyse on esteettisestä tarkastelusta, ei ole löydettävissä mitään absoluuttista totuutta. Siten yksittäisenä tarkastelijana havaintoni ja käsitykseni tutkittavasta kohteesta ovat yksi tulkinta uuden koulurakennuksen arkkitehtuurista. Tutkimusasetelmasta johtuen tarkastelen rakennusta toisaalta esteettisen kokemuksen kautta, mutta myös pragmaattisesti

tilassa liikkuvia ihmisiä tarkkailemalla ja tilan sisäistä liikettä ja toimivuutta tutkimalla.

Pauline von Bonsdorffin tarkastelun kohteena on rakennettu ympäristö siinä olemisen ja asumisen näkökulmasta, joten myös hänen tutkimuksensa antavat tutkimukselleni teoreettista viitekehystä. Käytännön esimerkki tästä on, kun oppilaat oleilevat ja ottavat koulusta "hallintaansa" tiloja, joita ei ole sellaiseksi suunnitelmissa varsinaisesti tarkoitettu. Esimerkiksi koulun porraskäytävässä on mukava viettää aikaa muiden kanssa ja katseella hallita ympäristöään. Silloin he ikään kuin asustelevat tai majoilevat tilassa (vrt. "Habitat", von Bonsdorff, 1998). Väitöskirjassaan hän tarkastelee laajemmin elinympäristömme viihtyisyys- ja kauneustekijöitä (von Bonsdorff 2002). Keskiöön nousevat esteettinen havaitseminen kaikilla aisteilla, kokijan ja ympäristön vaikutus toisiinsa. Voi olettaa, että oppimisympäristö, oma koulu, niin rakennuksena kuin sosiaalisena ympäristönä, muovaa ihmisen käsitystä itsestään, identiteettiä, jolloin paikan merkitys sen muodostumisessa nousee keskeiseksi.

Koulurakennus on julkista tilaa, mutta siellä pitäisi olla myös mahdollisuus yksityiseen. Pauline von Bonsdorff (1999, 2-23) pohtii ihmisen ja tilan välistä vuorovaikutusta. Hän toteaa, että tilojen tarkastelussa jako julkisiin ja yksityisiin tiloihin ei ole selkeä. Esimeriksi liikkeessämme ns. julkisessa tilassa, kuten kadulla voimme olla samalla sulkeutuneena omiin ajatuksiimme, omaan yksityisyyteen. Tätä todistaa myös tyypillisesti katsekontaktin välttäminen kaupunkien ihmisvilinässä. Keskeistä on hänen mukaansa paikan tunnelma ja luonne, joka muodostuu kokonaisvaikutelmasta. Siihen puolestaan vaikuttavat tilan muotokieli, valo ja materiaalit. Koulurakennus on em. julkinen tila, jonka materiaalien ja muotokielen tulisi vahvistaa käyttäjien sosiaalista kanssakäymistä, mutta samalla tarjota tilaa yksityisyydelle. Von Bonsdorff toteaa, että julkisissa tiloissa ei tule pyrkiä neutraaliin, koska silloin tilasta tulee mitäänsanomaton, tila joka ei puhuttele ketään. Jos tilassa ei ole luonnetta, se ei anna tilaa vierailijan omalle persoonallisuudelle. Tilan ja käyttäjän kommunikaatio on yksipuolista, koska tila ei ikään kuin vastaa käyttäjälle. Keskustelu on vaikeaa, jos toinen ei vastaa. Tämä on omiaan hämmentämään käyttäjää ja hankaloittaa tilan ja käyttäjän välisen suhteen muodostumisessa. Tähän verrattavissa on asuinpaikan muuttaminen, jolloin kotiutuminen voi viedä aikaa. Siihen vaikuttaa asuinympäristön puhuttelevuus sosiaalisten kontaktien ohella, se miten kommunikaatio ihmisten kesken ja ihmisen ja ympäristön välillä alkaa kehittyä.

Von Bonsdorff toteaa myös Piispasen tavoin, että tilalla on merkitystä siinä millaiseksi siinä oleva ihminen olonsa tuntee, turvalliseksi tai turvattomaksi. Tila voi olla houkutteleva tai

luotaantyöntävä. Marjut Wallenius¹² on todennut puun myönteiset vaikutukset rakennuksen terveyden kokemuksiin. Tila ja rakennus vaikuttavat jopa terveyteen ja hyvinvointiin. Rakennuksella on hänen mukaansa suora vaikutus mielialaan, hyvinvointiin ja jopa terveyden kokemukseen. Esimerkiksi odottaminen kirkkaasti valaistussa, karussa lääkärin odotushuoneessa konkretisoi tätä hyvin.

Rakennettu ympäristö viestii olemuksellaan, viesti voi olla myönteinen tai luotaantyöntävä. Tila tai ympäristö voi viestiä myös liikaa, olla tunkeileva ja suorastaan päällekkävyä, kuten 1990-luvun ostoskeskukset. Nykyiset megamarketit ovat tämän kehityksen jatkumo, joista kävijää kohtaa visuaalisten ärsykkeiden, äänien ja tuoksujen vyöry. Niiden olemusta hallitsee visuaalinen kakofonia. Tähän viittaava oli kyselyssä erään oppilaan kommentti, jossa hän kuvaili Paunun koulua liian päiväkotimaiseksi, koska hänen mielestään värejä oli sisustuksessa käytetty liikaa.

Von Bonsdorff nostaa esiin myös mielenkiintoisen näkökulman tilasta, jota ei ole varsinaisesti suunniteltu sellaiseksi kuin se tällä hetkellä on. Esimerkiksi vanha ja kulunut rakennus - ei sama kuin huonokuntoinen - jossa suunnittelemattomuus on sallittu. Kuluneisuus näkyy kuluneissa portaissa, kynnyksissä ja pinnoissa, seinustalle kasvaneessa puussa ja sen seinälle heittävässä varjossa. Omataksaan luonnetta rakennuksessa tulisi hänen mukaansa olla tiettyä patinaa. Hän toteaa edelleen, että tila voi synnyttää ihmisessä myös epävarmuutta ja tunteen omasta haavoittuvuudesta, mutta toisaalta tila voi myös vahvistaa ja tukea. Koulurakennuksen tulisikin ehdottomasti edesauttaa tätä, olla turvallinen ja tukea lapsen ja nuoren kasvua ja oppimista.

Edellä mainituista teoreettisista lähtökohdista huolimatta tutkielmani ei ole puhtaasti fenomenologinen, koska siinä on myös käytettävyyden näkökulma. Taustastani johtuen lähestyn tutkimusongelmaa myös pragmaattisesta, käytännönläheisestä näkökulmasta. John Deweyn kasvatustieteelliset näkemykset ovat edelleen ajankohtaisia ja antavat pohjaa myös fyysisen oppimisympäristön tarkasteluun. Opetussuunnitelmien uudistus tuo kouluihin lisää oppiaineet ylittävää yhteistyötä ns. ilmiöpohjaisen opetuksen kautta. Uusi tieto- ja viestintäteknikka voi yhdistää oppilaan ja koulun reaaliaikaisesti lähiympäristöstä globaaliin. Deweyn näkemysten mukaan koulu on pienois yhteiskunta, jossa oppiminen tapahtuu tekemisen kautta. Koulu on siksi paikka, jossa opitaan elämää varten. Opetussuunnitelmien perusteiden uudistuessa ajankohtaiseksi on jälleen kerran noussut opetuksen eheyttäminen. Se oli yksi Deweyn kasvatustieteellisen filosofian keskeinen sovellus: "Asettakaa koulu yhteyteen elämän kanssa, niin kaikki oppiaineet joutuvat pakostakin vuorovaikutukseen keskenään"(Dewey,1943,18-91).

¹² Helsingin Sanomat, vieraskynä-palsta, 10.8.2013

2.3. Oppimisympäristön ja kouluarkkitehtuurin tutkimuksesta

Koulurakennus luo fyysiset puitteet yhdelle hyvinvointiyhteiskunnan keskeiselle instituutiolle. Koko koulujärjestelmän virallisena tehtävänä on tuottaa kasvatus- ja opetuspalveluita, sivistää ja sosiaalistaa nuoria sekä siirtää kulttuuriperintöä. Vaikka koulu on kaikille aikuisille tuttu instituutio, oppimisympäristön ja kouluarkkitehtuurin merkitystä em. tehtävän ja oppimisen tukena on tutkittu laajemmin vasta 2000 – luvulla. Samalla kun kouluarkkitehtuurin suunnittelun periaatteet ovat muuttuneet, on vuorovaikutteisuus, käyttäjien osallistuminen suunniteluun lisääntynyt. Käyn myöhemmin lyhyesti läpi joitakin oman tutkielmani aihepiiriin liittyviä tutkimuksia.

2.3.1. Käsitteiden määrittely

Esittelen seuraavassa lyhyesti läpi tutkielmani kannalta keskeiset käsitteet ja niille annettuja määritelmiä. Nämä käsitteet ovat: oppimisympäristö, toimintakulttuuri, vuorovaikutteinen eli osallistava suunnittelu.

2.3.1.1 Oppimisympäristö

Oppimisympäristö on käsitteenä laaja ja sille on näkökulmasta riippuen annettu erilaisia määritelmiä. Oppimisympäristöä ilmiönä on pyritty tarkastelemaan erilaisten ryhmittelyjen, jäsentelyjen ja näkökulmien kautta.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuodelta 2004¹³ määritteli oppimisympäristön fyysisenä, psyykkisenä ja sosiaalisena ympäristönä. Fyysinen muodostuu koulun tiloista, kalusteista ja välineistä, koko rakennuksesta pihoineen, ympäröivästä muusta rakennetusta ympäristöstä sekä luonnosta, jotka mahdollistavat myös koulun ulkopuolella käytössä olevat fyysiset, pedagogiset, sosiaaliset ja psykologiset opiskelu- ja oppimistilanteet. Psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö muotoutuu puolestaan kunkin yksilön omista lähtökohdista, vuorovaikutuksesta

¹³ Opetushallitus, www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetusuunitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus

ja koulun ihmissuhteiden verkosta. Nämä kaksi ulottuvuutta liittyvät kiinteästi koulun toimintakulttuuriin.

Myöhemmin vuonna 2007 Opetushallitus määritteli näkökulmat oppimisympäristöihin edellisen lisäksi siten, että oppimisympäristö voidaan nähdä paikallisena, joka tarkoittaa kunnan kulttuurilaitosten, elinkeinoelämän, järjestöjen, yhteisön ja kerhotoiminnan kanssa tehtävää yhteistyötä. Fyysinen tarkoittaa koulurakennuksen, koulun pihan, kalustuksen ja kalusteiden ryhmittelyn käyttämistä opetuksen apuna. Tämä on ollut ehkä yleisin näkökulma. Tekninen oppimisympäristö tarkoittaa verkko-oppimisen, oppimisaihioden, mobiilioppimisen, paikannusjärjestelmien, virtuaalimaailman ja pelien käyttöä opiskelun apuna. Sosiaalisessa näkökulmassa oleellista on sosiaalinen verkosto, jossa oppiminen tapahtuu. Opetushallituksen näkemyksen mukaan keskeistä on oppimisen liittäminen kiinteästi laajempaan paikalliseen kokonaisuuteen.

Marko Kuuskorven mukaan Brotherus, Hytönen ja Krokfors (1999, 77) jakavat oppimisympäristöt neljään osa-alueeseen siten, että fyysiset, sosiaaliset, pedagogiset ja psykologiset tekijät muodostavat yhdessä oppimisympäristökokonaisuuden. Kuuskorpi (2012, 5-68) määrittelee tulevaisuuden oppimisympäristön laajentuvaksi ja sulautuvaksi lähinnä tieto- ja viestintätekniiikan ja tietoverkon kautta. Siihen liittyvät opetus- ja oppimiskäytänteet laajentavat oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyvää ajattelua. Hänen mukaansa oppimisen ympäristöjen sulautuminen liittyy sulautuvan oppimisen (engl. blended learning) käsitteeseen, joka tarkoittaa erilaisten em. oppimisen perinteisten ja uusien informaatioteknologisten ympäristöjen yhdistymistä.

Oppimisympäristöihin liittyy hänen mukaansa oleellisesti myös käsitys siitä miten ja missä oppimista tapahtuu. Hän jakaa oppimisen perinteiseen formaaliin ja informaaliin, jossa informaalilla tarkoitetaan ikään kuin sivutuotteena tapahtuvaa, piilo-opetussuunnitelman kaltaista oppimista. Toisaalta sillä viitataan myös em. oppimisen avautumista ja laajentumista fyysisen koulurakennuksen ulkopuolelle ympäröivään maailmaan. Tässä uusi viestintätekniiikka ja verkkojen käyttö on keskeisessä roolissa.

Kuuskorven mukaan nykyisessä vallitsevassa luokkatilakonseptissa ei näitä uusia oppimisympäristömahdollisuuksia ole huomioitu. Näiden uusien toiminnallisten yhteyksien seurauksena luokkatilaan kohdistuu uudistamistarpeita, jotka edellyttävät opetustilan koon, muodon, välineiden sekä laitteiden uudelleenarviointia.

Edellä kuvattuun tilanteeseen pyritään vastaamaan esim. Helsingissä, jossa keväällä 2015 julkaistussa Tulevaisuuden koulu-raportissa¹⁴ on määritelty kaikkien perus- ja toisen asteen

¹⁴ www.hel.fi/static/opev/virasto/tulevaisuudenjoulu-raportti-2014.pdf.

koulujen oppimisympäristö hyvin laajasti. Raportti korostaa voimakkaasti fyysisen koulurakennuksen ulkopuolista oppimisympäristöä, jolloin tietoteknisiä välineitä hyödyntäen opiskelua tapahtuisi entistä enemmän koulun ulkopuolisissa muissa tiloissa, museoissa, yrityksissä, luonnossa jne.

Maarika Piispanen (2008, 23) mukailee tutkimuksessaan oppimisympäristön määrittelyssä em. (Brotherus ym.) jaottelumallia, mutta kolmijakomallin muodossa yhdistäen sosiaaliset ja psykologiset oppimisympäristötekijät yhdeksi kokonaisuudeksi.

Satu Aksovaara¹⁵ toteaa mielestäni oikein, että fyysisten oppimisympäristöjen kehittäminen on fokusoitunut voimakkaasti opetusteknologisiin sovelluksiin. Oppimisympäristö sanana yhdistetään hänen mukaansa usein verkko-oppimislustaan, esimerkiksi Moodleen tai Optimaan. Oman kokemukseni mukaan meillä on jo lähes 30 vuotta kouluissa edetty laitelähtöisesti. Kouluille on ensin hankittu tietotekniikka, se miten ne palvelee parhaiten oppimistavoitteita, on jäänyt vähemmälle huomiolle ja usein yksittäisten opettajien aktiivisuuden varaan. Digitaalinen (aikaisemmin; sähköinen tai e-oppimateriaali) oppisisältö on aina tullut jälkijunassa ja usein tarjolla ollut sisältö on ollut keskeneräistä ja koulun kontekstista irrallista. Myös opettajien kunnollinen täydennyskoulutus on monessa kunnassa säästöyistä jo vuosia laiminlyöty. Siksi opettajat ovat useimmiten joutuneet itsenäisesti, osin omalla kustannuksellaan opiskelemaan tieto- ja viestintäteknikan opetuskäyttöä.

Oppimisympäristöjen määrittelyä laajentavat Pasi Kurttila ja Markku Lang oppimaisemakäsitteellä¹⁶, jonka he ovat määritelleet seuraavasti: *"Oppimaisema voi sisältää useita eritasoisia ja -laatuisia oppimisympäristöjä, ja se voidaan nähdä erilaisista sulautuneista tai erillisistä oppimisympäristöistä koostuviksi tarjoumiksi, josta opettaja ja oppija voivat valita erilaisia vaihtoehtoja opetuksen ja oppimisen tueksi. Oppimaisema antaa mahdollisuuksia sekä formaaliin että informaaliin oppimiseen..."*

Heidän mukaansa oppimaisema-ajattelu antaa uudenlaisen lähtökohdan suunniteltaessa ja kehitettäessä koulun toimintakulttuuria sekä erilaisia oppimisympäristöjä, koska oppimaisema on jo lähtökohtaisesti jatkuvasti kehittyvä ja muuttuva. Edelleen he toteavat, että toimintakulttuuri määrittelee vahvasti oppijan kokeman oppimaiseman laadun ja kokonaisvaltaisuuden asteen. Oppimaisema-ajattelu merkitsee Kurttilan ja Langin mukaan fyysisten oppimisympäristöjen eri ulottuvuuksien ja toimintakulttuurin asettamien vaatimusten kokonaisvaltaista huomioimista tilojen suunnittelussa ja toteutuksessa. Perinteinen koulurakennus, jossa tilat ovat pääasiassa luonteeltaan

¹⁵ www.oppimaisema.fi

¹⁶ www.oppimaisema.fi

julkisia tai yksityisiä, ei vastaa heidän mielestään oppimaiseman monipuolisuuden haasteisiin. Tiloista tulisikin löytyä julkisen ja yksityisen tilan ohella muita tiloja, joissa voi työskennellä yksin, pareittain, pienryhmissä ja suurryhmissä erilaisia tiedonhankinta- ja työskentelymenetelmiä käyttäen.

Oppimaisema on käsitteenä laaja ja kattaa tämän hetkisen ja tulevan, fyysisen, sosiaalisen, psykologisen ja pedagogisen näkökulman. Se on yläkäsite, jonka alle muut määritelmät sopivat. Toisaalta se on vaikeasti konkretisoitavissa. Oleellista siinä kuitenkin on, että se kytkee oppimisympäristön ja koulun toimintakulttuurin kehittämisen vahvasti yhteen.

2.3.1.2. Osallistava suunnittelu

Koulujen suunnitteluprosesseja on kuvattu vuorovaikutteisiksi, jossa käyttäjien osallistuminen suunnitteluun on vaihdellut suuresti. Yleisesti on käytetty käsitettä *osallistuva suunnittelu*, mutta parempi on mielestäni *osallistava suunnittelu*, koska se pitää sisällään aktiivisemmän sävyn osallistua ja ikään kuin velvoittaa käyttäjät uuden rakennuksen suunnitteluun. Käytän tässä tutkielmassa käsitettä osallistava suunnittelu, kun tarkoitetaan suunnitteluprosessia, joka on vuorovaikutteinen.

Markku Lang ja Pasi Kurttila ovat määritelleet osallistuvan tai vuorovaikutteisen suunnittelun - käsitteen siten, että se on käyttäjälähtöinen toimintatapa, jonka tavoitteena on käyttäjiltä saatujen suunnitteluideoiden lisäksi saada käyttäjät sitoutumaan uuteen toimintakulttuuriin uudessa toimintaympäristössä. Tässä toimintatavassa käyttäjät nähdään tasavertaisina suunnittelijoina. Käyttäjien tehtävä olisi ohjata suunnittelun suuntaviivoja ja samalla pyrkiä löytämään laajempaa ymmärrystä tavoiteltavasta lopputuloksesta. Käyttäjien tulisi luoda kokonaiskuva ja yhteinen näkemys siitä, miten uusi koulurakennus tukee oppimista tai esim. vanha koulurakennus muuntuu osaksi nykyaikaista oppimaisemaa. Määritelmän vahvuuksia ovat juuri viittaukset toimintakulttuurin uudistamiseen osana suunnittelua sekä koulun käyttäjien rooliin tasavertaisina suunnittelijoina ja suunnitelmien suuntaajina. Kurttilan ja Langin kuvailema osallistava suunnitteluprosessi on ideaali, jota kohti tulisi pyrkiä.

Sini Meskanen (2008) toteaa Kytän ja Kaajan mukaan, että vuorovaikutteista tai osallistuvaa suunnittelua (communicative tai collaborative planning) pidetään suunnittelun uutena paradigmatena. Meskanen määrittelee vuorovaikutteisen suunnittelun sosiaaliseksi, eettiseksi ja poliittiseksi käytännöksi. Siinä yksilöt tai ryhmät, joita tuetaan erilaisin työkaluin ja menetelmin, osallistuvat eri

asteisesti suunnittelun eri vaiheisiin, pyrkimyksenä tuottaa osallistujien yksilöllisiä ja yhteisöllisiä intressejä vastaavia tuloksia. Hänen mukaansa parhaimmillaan voidaan tuottaa sisällöllisesti sellaista rakennettua ympäristöä, joka vastaa yksilön, ryhmän, yhteisön ja yhdyskunnan tarpeita. (Kyttä & Kaaja 2001, 51).

Koska on olemassa monenlaisia suunnittelutilanteita ja monenlaista vuorovaikutteista suunnittelua, Meskanen toteaa edelleen Kytän ja Kaajan näkemyksien mukaan, että hankkeen alussa tulisi selvittää, minkälaisesta osallistumisesta on kyse. Mihin osallistujat voivat osallistua, miten ja millä ehdoin? Lisäksi pitäisi kartoittaa perusteellisesti, ketkä haluavat tai saavat osallistua, kuka päättää osallistumisesta ja minkälaisin perustein. Tämä on tärkeä näkökohta. Kun vaikuttamismahdollisuudet on selkeästi rajattu ja ilmaistu, käyttäjien odotukset niiden suhteen on rajattu, voidaan ehkä välttää myös tulevien käyttäjien pettymyksiä tilojen toimivuuden suhteen.

Osallistavasta eli vuorovaikutteisesta suunnittelusta koulurakentamisessa ei ole olemassa mitään varsinaista määrittelyä tai käytännön ohjeistusta, on vain vähitellen vakiintunut toimintatapa, jossa käyttäjät on otettu tavalla tai toisella mukaan suunnitteluun. Koska uuden koulun suunnitteluvaihe on luonteva ajankohta muokata toimintakulttuuria vastaamaan yhteiskunnan muutosta ja tulevaisuuden tarpeita, tällainen tarkempi määrittely antaisi kehitystyöhön systemaattisuutta nykyisen kirjavan tilanteen sijaan. Sen voisi kytkeä osaksi koulurakentamisen laajaa ohjaus- ja laatu järjestelmää. Käyttäjien näkökulman huomioiminen jää tällä hetkellä sattumanvaraiseksi riippuen tilaajan ja suunnittelijoiden halusta ja toimintavoista.

2.3.1.3 Toimintakulttuuri

Kolmas keskeinen käsite tutkimuksessani on em. koulun toimintakulttuuri. Kurttilan ja Langin määritelmän lisäksi se pitää sisällään kaiken koulun ihmisten välisen vuorovaikutuksen, johtamiskulttuurin, opetusmenetelmät, koulun yhteiset pelisäännöt sekä oppimateriaalit ja välineet, yhteistyön koulun sisällä ja lähiyhteisön kautta globaaliin. Koulu ei ole irrallinen saareke vaan tiiviissä yhteydessä ympäröivän yhteisöön. Rehtoreiden näkemys on, että uusi koulurakennus ei automaattisesti tuo muutoksia koulun toimintakulttuuriin, jolla yleensä viitataan lähinnä opetusmenetelmiin. Perinteiset, opettajajohtoiset opetustavat siirtyvät helposti vanhasta koulusta uuteen. Syynä on suurelta osin se, että opettajilla ei ole riittävästi aikaa ja resursseja prosessoida toimintakulttuuria ja sitä kautta hahmotella pedagogisista lähtökohdista yhdessä arkkitehdin kanssa uutta oppimisympäristöä. Suunnitteluprosessissa opettajien osuudeksi voi jäädä luonnosten kommentointi ja oman luokkatilan kalusteiden valinta. Koulun tilojen perusratkaisujen pohtiminen

pedagogisista lähtökohdista on vaikea ja aikaa vievä prosessi ja jää ehkä vähemmälle huomiolle. Myös arkkitehdin sosiaaliset taidot vaikuttanevat käyttäjien ajatusten esille tuloon, varsinkin jos hänen ei koeta oikeasti antavan tilaa käyttäjien kokemuksille ja näkemyksille.

Valtakunnalliset opetussuunnitelmien perusteet on jälleen uudistettu ja uudet suunnitelmat astuvat voimaan 2016. Eniten huomiota uusissa perusteissa on herättänyt toimintakulttuuriin liittyvä ns. ilmiöpohjainen toimintapa, joka on kirjattu uusiin suunnitelmiin. Nykyisen yläkoulujen oppiainejakoisen opetuksen täydentämiseksi tulee toteuttaa lukuvuosittain 2-4 noin viikon mittaista eri oppiaineiden sisältöjä yhdistävää kokonaisuutta, ilmiöitä. Tämä on suurehko muutos varsinkin yläkoulujen toimintakulttuurissa ja edellyttää täydennyskoulutusta ja opettajilta entistä tiiviimpää pedagogista yhteistyötä. Tämän ohella laajentuva verkko-opiskelu ja sosiaalisen median käyttö asettaa vaatimuksia myös koulurakennukselle osana laajempaa oppimisympäristöä. Oppimisen tilojen on oltava muunneltavia ja sovelluttava erilaisiin tulevaisuuden tarpeisiin, vaihtuviin ryhmäkokoihin, pienryhmille sekä opettajien työnkuvan muuttuviin tarpeisiin. Opetusteknologian ratkaisujen tulisi myös olla muunneltavia ja uusiin tilanteisiin sovitettavissa. Uusien koulujen suunnittelussa yksi yleinen ongelma onkin ollut, että tieto- ja viestintätekniikan kehitys on niin nopeaa, että koulujen tekniset ratkaisut ovat jo valmistuessaan vanhentuneita. Esimerkiksi perinteinen tietokoneluokka kiinteine pöytäkoneineen on sellainen ratkaisu.

Kun lähtökohtana ovat em. käsitteet, se asettaa koulujen suunnittelulle todella suuria vaatimuksia. Miten luoda sellainen kokonaisuus, joka edistää nuoren kasvua, oppimista ja viihtyvyyttä ja on myös aikuisille toimiva ja viihtyisä työympäristö ja joka mukautuu myös tulevaisuuden tarpeisiin?

2.4. Esimerkkejä kouluarkkitehtuurin tutkimuksista

Koulurakennuksen ja laajemmin oppimisympäristön merkitystä oppimiseen ja kouluviihtyvyyteen on systemaattisemmin tutkittu 2000 – luvulta alkaen useissa maissa, lienevätkö ponttimena olleet kansainväliset PISA - tulokset? Esittelen lyhyesti esimerkkejä tutkimuksista, joiden aihepiirit ovat lähellä omaa tutkielmaani.

Arkkitehti Kaisa Nuikkisen väitöstutkimus *Koulurakennus ja hyvinvointi, teoriaa ja käyttäjän kokemuksia peruskouluarkkitehtuurista* (2009) on laaja ja osin lähellä omaa aihepiiriäni. Hän tutki millainen on teoreettisesti hyvä peruskoulurakennus ja millaisia kokemuksia esimerkkikoulun (Soinisen koulu, Helsinki) rakennus tuotti oppilaille ja henkilökunnalle. Hän tarkastelee aineistoaan

arkkitehdin näkökulmasta ja pyrkii muokkaamaan tuloksia koulurakennusten suunnittelua hyödyttäväksi ohjeiksi. Tutkimuksessa keskitytään siihen miten opiskeluympäristö voi tukea hyvinvointia, jolla hän tarkoittaa rakennuksen toimintamahdollisuuksien ja sosiaalisen sekä psyykkisen ympäristön tuottamia positiivisia kokemuksia. Hänen tutkimuksensa tulokset viittaavat siihen, että käyttäjien aktiivinen panos suunnitteluvaiheessa tuottaa hyvinvointia tukevaa kouluympäristöä. Soinisen koulun tapauksessa käyttäjät, oppilaat ja opettajat pääsivät vahvasti vaikuttamaan lopputulokseen. Yksi hänen johtopäätöksistään oli, että perinteinen koulujen suunnitteluprosessi on pakottanut käyttäjät, oppilaat ja opettajat sopeutumaan annettuihin puitteisiin. Aivan samantapaisia johtopäätöksiä on tehtävissä omasta tutkimuksestani.

Nuikkinen toteaa erään oleellisen reunaehdon liittyen osallistavan suunnittelun periaatteeseen. Nuorten ja lasten ottaminen mukaan pitkään vuosien mittaiseen suunnitteluprosessiin on usein käytännössä mahdotonta. Väitöskirjan taustalla on hänen kirjoittamansa käsikirja *Terveellinen ja turvallinen koulu* (2005), jossa on laadittu laatukriteeristö terveelliselle, turvalliselle ja pedagogisesti tarkoituksenmukaiselle opiskeluympäristölle. Nuikkisen väitöskirjan eräs konkreettinen tavoite on, että se pyrkii avaamaan käyttäjien kokemuksia hyvinvoinnista tulevien koulurakennusten suunnittelua tukeviksi ohjeiksi.

Tutkielmani aihepiiriä sivuaa myös *Sini Meskanen* diplomityössään *Future School -2000-luvun koulusuunnittelun teemoja ja typologioita* (2008). Hän käsittelee tutkimuksessaan mm. vuorovaikutteisuutta koulun suunnittelussa nimenomaan oppilaiden näkökulmasta. Tutkimus on koulun arkkitehtuuriin ja toiminnallisuuteen keskittyvän InnoArchin¹⁷ – osatutkimus, jonka yhtenä tavoitteena oli osallistuvan suunnittelun toteutustapojen kehittäminen. Meskanen mukaan eri sidosryhmien mahdollisuus osallistua koulusuunnitteluprosessiin, on ollut yksi pääteemoista uusimmissa koulututkimuksissa. Hän toteaa, että vaikka aihetta on tutkittu, konkreettisia menetelmiä ei ole vielä luotu. Hänen tutkimuksessaan luotiin kokeiluna työpaja-tyyppinen osallistumiskanava oppilaille, jotka hänen mukaansa jäivät yleensä sivuosaan. Hänen havaintojensa mukaan (2008, 66) Suomessa opettajat saavat kyllä edustajansa tulevan koulun suunnitteluryhmään esittämään opettajakunnan näkemyksiä tilojen toiminnallisuudesta ja suunnittelusta, mutta oppilaiden näkemykset jäävät usein vähälle huomiolle. Oppilaiden ja opettajien lisäksi koulua tulevat käyttämään muutkin yhteisön jäsenet. Meskanen toteaa, että tulevaisuuden koulu on kirjasto, mediateekki ja paljon muuta – koko yhteisön oppimisen keskus. Meskanen mukaan koulun suurin käyttäjäryhmä, oppilaat, on tähän asti hyvin vähän käytetty resurssi koulusuunnitteluprosesseissa. Oppilaat viettävät suuren osan ajastaan koulussa, tuntevat kouluympäristönsä hyvin ja heillä on

¹⁷ innoschool.tkk.fi. *InnoSchool - Innovative School Concept for the Future*. TKK, Helsinki

paljon ideoita sen kehittämiseksi. Meskasen tutkimuksen taustalla oli selkeä osallistuvan suunnittelun kehittämisen tarve. Tavoitteena oli käyttää tutkimustuloksia Espoon Opinmäen, suomalaisen Tulevaisuuden koulun kehittämissä, ja siihen liittyvän arkkitehtuurikilpailun ohjelman tekemisen apuna. Tutkimuksen tuloksena voi pitää myös Meskanen hahmottelemaa viittä koulutypologiaa, jotka ovat kolmiulotteisia yhdistelmiä koulusuunnittelun nousevista trendeistä ja teemoista ja muodostavat ikään kuin uusia koulurakennustyyppisiä.

Meskasen ja Nuikkisen tutkimuksen ajankohdasta vuorovaikutteisen suunnittelun tilanne näyttää kehittyneen ja suunnittelijat ja tilaajat ovat ymmärtäneet, että parempaan lopputulokseen päästään ns. osallistavan suunnittelun kautta¹⁸.

Maarika Piispanen on väitöskirjassaan *Hyvä oppimisympäristö. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyyskäsitteiden kohtaaminen peruskoulussa (2008)* tutkinut laajemman oppimisympäristökäsitteen kautta oppimisprosessiin vaikuttavia tekijöitä, joista yksi on fyysinen ympäristö eli koulurakennus ympäristöineen ja varusteineen. Piispanen toteaa, että oppimisympäristö on paljon muutakin kuin pelkkä rakennus. Koska oppilas viettää koulussa suuren osan päivästä, oppimisympäristön tulee vastata hänen tarpeisiinsa siten, että siellä tuntee viihtyvänsä. Hän toteaa myös, että oppimisympäristön, oppimiskäsityksen, koulun toimintakulttuurin ja käytettyjen työtapojen on vastattava hyvän opetuksen, kasvatuksen, oppimisen ja kasvun lähtökohtina oleviin odotuksiin.

Hän lähestyy oppimisympäristöä kolmesta eri näkökulmasta, psykologisesta ja sosiaalisesta, fyysisestä sekä pedagogisesta näkökulmasta. Piispanen keskeinen tutkimuskysymys on, mihin oppilaat, vanhemmat ja opettajat pohjaavat hyvyyskäsitteensä, missä määrin ne kohtaavat toinen toisensa ja toisaalta mitä edellytyksiä vaaditaan, että kaikki voisivat kokea oppimisympäristön hyväksi? Tutkimus on laadullinen tapaustutkimus, jossa oppimisympäristöä tarkastellaan fenomenologisena ilmiönä. Tutkimuksen tuloksena selvisi, että em. tutkittavat ryhmät painottavat oppimisympäristön hyvyystarkastelussa eri näkökulmia. Oppilaat korostivat oppimisympäristön fyysisiä puitteita, vanhemmat lähinnä psykologisia ja sosiaalisia ilmentymiä ja opettajat painottivat oppimisympäristön hyvyttä pedagogisista lähtökohdista. Yhdistäviä toiveita olivat laadultaan perushyvät koulun tilat ja välineet sekä ilmapiiri, jossa yksilö voi kokea olonsa hyväksi. Oppimisympäristön kehittämisen avainsanaksi muodostui turvallisuus (vrt. Nuikkinen). Piispanen mukaan se, tuntee yksilö olonsa turvalliseksi tai turvattomaksi, heijastuu siihen, kuinka hän asennoituu ylipäättään itsensä kehittämiseen ja opiskeluun.

Maarika Piispanen ja Merja Meriläinen¹⁹ ovat todenneet myös, että nähtäessä oppiminen

¹⁸ Arkkitehtuuri, pedagogiikka ja design - uusia ovia oppimiseen, Hanasaari 23.-24.1.2014

projektina, jossa vuorovaikutus, innovaatiot, ongelmanratkaisut, ajattelunaidot, tieto- ja viestintäteknikka sekä itsesääätely toimivat oppimisen keskeisinä elementteinä, moni perinteisenä keskeisen periaatteen uusia oppimisympäristöjä suunniteltaessa – ennen tilojen rakentamista on pysähdyttävä pedagogiikan äärelle. Oppimisympäristöjä rakennettaessa rakennusaineiksia haetaan heidän mukaansa usein liian kaukaa. Unohdetaan, että ympäristön luovat ennen kaikkea ne ihmiset, kontekstit ja pedagogiikka, jotka ympäristössä kohtaavat. Yksinkertaistettuna kyse on kohtaamisesta – ja kohtaamisen mahdollistamisesta.

Viime vuosina koulun tila- ja kalustesuunnittelun keskiöön ovat nousseet uudet tieto- ja viestintätekniset ratkaisut. Jos niiden käyttöönotossa ei mietitä opetusmenetelmiä ja toimintatapoja uudesta pedagogisesta näkökulmasta, niillä ei ole juurikaan merkitystä toimintakulttuurin muutoksessa. Tällä hetkellä vallitsee ristiriita opetustilojen muuttumattomuuden ja laadullisten uudistustavoitteiden välillä. Tätä problematiikkaa käsittelee rehtori Marko Kuuskorven *Tulevaisuuden fyysinen oppimisympäristö. Käyttäjälähtöinen muunneltava ja joustava opetustila*. (2012) väitöstutkimus, jonka yhtenä lähtökohtana on tieto- ja viestintäteknikan laajeneva vaikutus koulun toimintakulttuuriin. Hän puhuu tutkimuksessaan avautuvasta, laajentuvasta ja sulautuvasta oppimisympäristöstä ja oppimisesta, jolla hän tarkoittaa tietoverkkojen ja digitalisaation jatkuvaa laajentumisesta. Hän ei tutkimuksessaan tarkastele oppimisympäristöä arkkitehtuurin näkökulmasta eikä sitä minkälainen arkkitehtuuri tukisi uudenlaisen toimintakulttuurin syntymistä, vaan hän keskittyy oppimisympäristön tarkasteluun lähinnä opetustila- ja tietoteknisten laiteratkaisujen näkökulmasta. Hän toteaa kuitenkin tutkimuksensa taustaksi, että koulun fyysisen oppimisympäristö, opetustilan koko, muoto ja peruskalustus eivät ole sadan vuoden aikana muuttuneet käytännössä lainkaan. Tätä näkemystä tukee oma havaintoni. Esimerkiksi tietokoneiden sijoittaminen yhteen luokkatilaan tai ns. älytaulujen sijoittaminen luokkatilassa perinteisen liitutaulun tapaan opettajan työpisteen taakse, ohjaa helposti opetusmenetelmiä perinteiseen, opettajajohtoiseen kateederiopetukseen. Tämä koulun opetustilojen muuttumattomuus on hidastanut toimintakulttuurin uudistumista.

Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään ensiksi minkälaisia tekijöitä ja merkityksiä oppilaat, opettajat, rehtorit sekä opetushallinnon asiantuntijat korostavat laadukkaassa, muunneltavassa ja joustavassa fyysisessä oppimisympäristössä ja opetustilassa. Toiseksi hän pyrki selvittämään millaisia tulevaisuuden fyysisen oppimisympäristön muunneltavuutta ja joustavuutta tukevia tila-, laite- ja välineratkaisuja voidaan käyttäjälähtöisen suunnitteluprosessin kautta määrittää. Tässä kohdin hänen tutkimuksena sivuaa omaa tutkimustani.

¹⁹ www.oppimaisema.fi

Tutkimuksessa hahmottui opetustila, jossa oli mahdollisesti muodollisten ja epämuodollisten yksilö- ja ryhmätyömuotojen sekä eri opetusmenetelmien ja oppimistapojen joustavan käytön. Opetustilan sisällä ilmeni kolmen erilaisen kaluste-elementin tarve: henkilökohtainen yksilö- tai parityöpiste, ryhmätyöpiste ja vapaamuotoinen työpiste, joista erityisesti oppilaat selvästi suosivat työpisteiden sijoittamista ryhmiin. Oppilaiden ehdottamissa ratkaisuissa painottuivat toiminnallisuutta ja sosiaalisuutta korostavat opetus- ja oppimisprosessin muodot. Tässä kohtaa Kuuskorven tulokset ovat samansuuntaisia em. Piispasen tutkimuksen kanssa. Kuuskorpi toteaa vielä, että opetus- ja oppimisprosessin monimuotoisuuden haasteisiin vastaaminen vaatii monitoimisia opetustiloja, joissa kalusteet ja nykyaikaiset av- ja it-laitteet tukevat erilaisia opetus- ja oppimisprosesseja tilannekohtaisesti muuntuvasti ja joustavasti.

Tutkimuksen tulosten perusteella perusopetuksen opetustila ja sen kaluste- ja välineratkaisut eivät käyttäjien näkökulmasta tällä hetkellä tue modernien opetus- ja oppimisprosessien mahdollisuuksia, vaan estävät merkittäväällä tavalla koulun toimintakulttuurin uudistamista. Kuuskorven mukaan tulevaisuuden koulun fyysisen oppimisympäristön määrittelyn ja koulun toimintakulttuurin muutosprosessin tulee olla käyttäjälähtöinen ja huomioida koko alueen ja sen ympäröivän yhteisön tarpeet. Tämä näkökulma on yhteinen oman tutkimukseni suhteen.

Kuuskorven tutkimus on laadullinen tapaustutkimus ja vaikka tutkimuksen lähtökohta on fenomenologinen, hän on sitä mieltä, että tulokset ovat käytännössä hyödynnettävissä, kun suunnitellaan tai uudistetaan koulun tila-, kaluste- ja varsinkin tieto- ja viestintäteknisiä laiteratkaisuja. Tulokset tarjoavat hänen mukaansa tukea kaikille koulurakentamisen asiantuntijaryhmille käyttäjistä suunnittelijoihin, rakentajiin ja päättäviin viranomaisiin.

Saksalainen arkkitehti Ulrike Altenmüller tutki väitökirjassaan *Koulu - Schule auf Finnish. Funktions-, Raum- und Gestaltungskonzepte für neue Schulen in Finnland* (2008) suomalaisten koululaisten ensimmäisten PISA - tulosten innoittamana uusia suomalaisia kouluja. Häntä kiinnosti löytyykö niiden tilaratkaisuista osaselitystä hyviin oppimistuloksiin. Hän on tutkinut 2000-luvulla rakennettujen koulujen arkkitehtuuria niiden toiminta-, tila ja suunnitteluratkaisujen sekä kustannusten kautta. Altenmüller kuvailee suomalaisen kouluarkkitehtuurin kehitystä viimeisen sadan vuoden ajalta. Hän on perehtynyt myös suomalaiseen koulujärjestelmään ja opettajien koulutukseen, mm. ottamalla yhdeksi tutkimuskohteeksi opettajankoulutuslaitoksen yhteydessä toimivan normaalikoulun.

Hänen jakoi tutkimuksensa kolmeen päätekijään, joiden kautta hän tutki kouluja: koulun rakenne, koko- ja tilajako sekä kustannukset. Hän on tyypitellyt tutkimiansa koulujen tilaratkaisuja

laatimiensa parametrien kautta, ja vertaillut niitä etsien tyypillisiä ratkaisuja. Näitä parametreja olivat: tila ja muoto, kulkuväylät ja tilojen järjestely, toimivuus ja käyttö.

Hänen havaintojensa mukaan tyypillinen suomalainen 2000-luvun koulurakennus on kustannustehokkuussyistä monitoimitila, jossa on koulun ohella monenlaista muuta toimintaa koulupäivien aikana ja iltaisin. Koulut ovat alueensa oppimis- ja kulttuurikeskuksia kuin kyläkoulut aikanaan. Koulujen arkkitehtuuri vaihtelee suuresti mm. paikan ja oppilasmäärien mukaan. Luonteenomaisia teknisiä piirteitä ovat hänen mukaansa rakenteelliset ratkaisut, kuten betonirunko, jossa sisäseinät eivät ole ns. kantavia rakenteita. Tämä mahdollistaa tilojen uudelleen muokkaamisen myöhempiä tarpeita varten. Suomalaisille kouluille on tutkimuksen mukaan tyypillistä avoimuus ja läpinäkyvyys, tiloista toiseen on näköyhteys. Tyypillistä on hänen havaintojensa mukaan myös muunneltavuus ja ns. solukouluidea, jossa muutamalla luokalla on yhteinen monitoimitila ja usein oma sisäänkäynti. Luokkatiloja voidaan yhdistää toisiinsa tai yhteiseen aulatilaan. Samoin tyypillistä ovat muunneltavat ja helposti ryhmiteltävät kalusteet. Hän mainitsee yhtenä suomalaisen kouluarkkitehtuurin vahvuutena intensiivisen yhteistyön pedagogien ja arkkitehtien kesken, jota hänen mukaansa rakennusten tilaajat eli kunnat aktiivisesti tukevat. Tätä vuorovaikutusta hän ei kuitenkaan tarkemmin ole tutkinut, vaan on ollut suomalaisten lähteiden varassa. Altenmüllerin päähuomio ei ole koulujen estetiikassa eikä käyttäjien osallistumisessa koulujen suunnitteluun vaan koulurakennuksen tehokkuudessa, sen toimivuudessa ja sisäisessä logistiikassa. Hän toteaa tutkimuksensa tuloksena, että suomalaisen koulusuunnittelun periaatteet soveltuvat yleisemminkin ohjeeksi uusien koulujen suunnitteluun. Altenmüllerin lähestymistapaa voi pitää pragmaattisena.

3. Tutkimuksen toteutus

Tarkastelen tässä tutkimuksessa Jämsän kaupungin Paunun uuden yläkoulun 9. luokan oppilaiden (33/35) ja opettajien (15/22) kokemuksia uudesta fyysisestä oppimis- ja työympäristöstään ja sen mahdollisia vaikutuksia koulun ilmapiiriin ja toimintakulttuuriin. Pysin myös selvittämään millaiseksi opettajat ja oppilaat kokivat vaikutusmahdollisuutensa koulun suunnitteluvaiheessa. Tutkimuskysymysten lähtökohtana on ollut kiinnostukseni koulurakennuksen käyttäjien kokemuksiin omasta työ- ja opiskeluympäristöstään. Taustalla on myös pohdinta siitä, miten koulurakennus toimii käytännössä perustarkoituksessaan, oppimista ja viihtymistä tukevana oppimisympäristönä ja minkälaisen merkityksen oppilaat ja opettajat antavat uudelle koululle.

3.1. Tutkimuskysymykset

Pääkysymyksenä on uuden koulun arkkitehtuurin yhteys koulun toimintakulttuuriin.

Tutkin sitä seuraavien kolmen kysymyksen kautta:

1. Millaisiksi koulun käyttäjät kokivat vaikutusmahdollisuutensa uuden koulun suunnitteluvaiheessa?
2. Miten käyttäjät kokevat koulun arkkitehtuurin ja toimivuuden?
3. Onko uusi koulurakennus vaikuttanut koulun toimintatapoihin ja opetusmenetelmiin?

Kyselyn tuloksia ja omia havaintojani analysoimalla pyrin muodostamaan myös kokonaiskuvaa siitä, kuinka koulun suunnittelun lähtökohdaksi asetetut tavoitteet ovat vastausten perusteella toteutuneet. Koska oli ennakkoon tiedossa, että oppilaiden osallistuminen koulun suunnitteluun oli opettajiin verrattuna vähäistä, kyselyssä painotettiin heidän osaltaan kokemuksia koulun arkkitehtuurista ja toimintakulttuurista.

3.2. Menetelmät

Tutkimusmenetelmänä on kyselytutkimus valitulle otokselle sekä osallistuva havainnointi. Kyseessä on harkinnanvarainen näyte/kohdennettu kysely, ei tilastollinen satunnaisotos. Pääasiallinen tutkimusaineisto on kerätty nettipohjaisilla kyselylomakkeilla (liite1.), joiden kysymykset on laadittu ns. Likert -tyyppisenä monivalintakysymyksinä (Hirsjärvi ym. 2000, 187). Monivalintavastausten lisäksi kyselyssä oli avoimia tehtäviä, joissa opettajat ja oppilaat kuvasivat omin sanoin kokemuksiaan uudesta koulusta ja sen suunnitteluprosessista.

Kyselyn vastausten lisäksi keräsin aineistoa havainnoimalla paikan päällä käyttäjiä ja koulurakennusta. Menetelmänä se on lähinnä osallistuvaa havainnointia (Hirsjärvi ym. 2000, 199-204). Havainnointia olen tehnyt toimiessani koulussa sijaisopettajana kahteen otteeseen yhteensä kahden viikon ajan. Pyrin havainnoimaan sitä, miten tiloissa liikutaan ja miten niitä käytetään, miten oppilaat ottavat haltuun yleisiä tiloja sekä myös tilojen toimivuutta.

Kuvailen lyhyesti rakennuksen arkkitehtuuria ominen havaintojeni pohjalta myös arkkitehtuurin näkökulmasta, staattisena ja visuaalisena objektina. Tutkimusaineiston tueksi olen myös valokuvannut rakennusta tästä näkökulmasta. Oppilaiden yksityisyyden vuoksi, kuvat on otettu tyhjästä koulusta.

Valitsin Paunun uuden yläkoulun tutkimuskohteeksi, koska se oli tutkimusajankohtana ollut

käytössä runsas kaksi vuotta. Koulu otettiin käyttöön kevätlukukauden alussa v. 2012. Valitsin tutkimusryhmäksi ne opettajat, jotka olivat työskennelleet myös vanhassa, huonokuntoiseksi päästetyssä Seppolan koulussa. Koulun opettajista 22 sai sähköpostilla linkin, jonka kautta pääsi vastaamaan kysymyksiin, 15 heistä vastasi kyselyyn. Kaikki vastanneet olivat myös osallistuneet uuden koulunsa suunnitteluun jollain tavalla, ryhmissä tai yhdessä arkkitehtien kanssa. Oppilaiden osalta tutkimusryhmäksi valitsin kaksi 9. luokkaa, yhteensä 35 oppilasta, joista 33 oli paikalla kyselyn aikana. Kahta lukuun ottamatta kaikki olivat käyneet koulua myös vanhassa rakennuksessa, tosin vain yhden lukukauden, joten heilläkin oli mahdollisuus verrata uutta ja vanhaa koulua.

Tämän valitun tutkimusryhmän kautta halusin selvittää opettajien ja oppilaiden kokemuksia uuden koulunsa arkkitehtuurista, suunnitteluprosessista ja koulun toimintakulttuurin mahdollisista muutoksista. Vaikka kvalitatiiviseen tutkimukseen tuloksista ei pidä vetää yleisiä päätelmiä, pyrin kuitenkin löytämään myös mahdollisia viitteitä yleisemmän tason tuloksista, ns. aristotelisen ajatuksen mukaan yksityisestä yleiseen (Hirsjärvi ym., 2000, 169). Molemmille ryhmille laadin oman kyselylomakkeen Google Docs -alustalle. Koska kyselyn ajankohdaksi valikoitui opettajien työn kannalta kiireinen toukokuu, valitsin internetpohjaisen lomakkeen, sillä se mahdollisti vastaamisen oman aikataulun mukaan. Oppilaille sen sijaan järjestettiin luokan valvojen kanssa yhteistyössä kaksi tilaisuutta (kaksi rinnakkaisluokkaa), joissa vastaaminen tapahtui ohjatusti koulun tietokonehuoneissa. Näin varmistettiin mahdollisimman suuri vastausprosentti. Kyselyn tulosten analysoinnin yhteydessä ja omien havaintojeni tueksi olen myös tehnyt koulun rehtorille joitakin tarkentavia kysymyksiä.

Tutkimuslomakkeen kysymykset olen ryhmitellyt kolmeen ryhmään, jotka olen johtanut suoraan tutkimuskysymyksistä. Opettajien kyselyssä ryhmittely on seuraava: 1. Käyttäjien vaikutusmahdollisuudet uuden koulun suunnittelussa, 2. Koulun arkkitehtuuri ja toimivuus ja 3. Koulun toimintakäytännöt. Suurin osa lomakkeen kysymyksistä oli em. monivalintatehtäviä, joissa vastaaja valitsee "täysin samaa mieltä - täysin eri mieltä" -skaalan vaihtoehdoista, mukana oli myös avoimia kysymyksiä. Lomakkeissa ei kysytä henkilötietoja joten vastaajien anonymiteetti on turvattu.

Oppilaiden kysymykset oli ryhmitelty saman jaottelun mukaan, kuin opettajilla, mutta em. väliotsikointi puuttui. Oppilaille tehdyn lomakkeen kysymysten sanamuodot ja muotoilut erosivat opettajien kysymyksistä, koska kyselytutkimukseen käytettävissä oleva aika oli rajoitettu, max. 20 min/ryhmä. Kysymysten tuli siksi olla mahdollisimman yksiselitteisiä ja helppoja vastata, jotta vastaaminen sujuisi ilman lisäinformaatiota tutkimustilanteessa. Oppilaskyselyn kysymykset kohdistuivat silti em. samoihin kolmeen ryhmään kuin opettajien kysymykset. Kyselyn järjestely nettikyselynä opettajille omatoimisesti ja oppilaille ohjatusti osoitettiin hyväksi ratkaisuksi.

Vastauksia kertyi tutkimuksen onnistumisen kannalta riittävästi. Oppilaskyselyyn varattu aika, noin 20 min/ryhmä osoittautui riittäväksi, vain muutamilla aika venyi yli varatun ajan.

Vaihtoehtona olivat myös haastattelu ja ryhmähaastattelu, mutta ne karsiutuivat aineistonkeruumenetelmistä pois, koska kysely ajoittui koulun kevätkiireiden keskelle. Aineiston keruun nopeahko suoritus oli yhtenä perusteena nettipohjaisen kyselylomakkeen valintaan. Tarkastelen yksittäisten kysymysten tuloksia osin määrällisesti, tutkimusaineisto on kuitenkin liian pieni varsinaiseksi kvantitatiiviseksi tutkimukseksi. Erillisistä kyselyn osioista voi kuitenkin nousta esiin uusia mielenkiintoisia teemoja ja tutkimuskysymyksiä.

Periaatteessa aineisto tarjoaisi mahdollisuuden ns. kvantifioivaan kvalitatiiviseen analyysiin (Eskola, Suoranta 2008,165), mutta pyrin pysyttämään laadullisissa menetelmissä. Pyrin löytämään monivalintakysymysten määrällisten tulosten vertailun kautta käyttäjien yleisempiä kokemuksia peilaten niitä heidän antamiinsa avoimiin vastauksiin. Reflektoin näitä omiin havaintoihini siten, että voin muodostaa niistä oman tulkintani kolmeen tutkimuskysymykseen.

Pyrin selvittämään myös oppilaiden ja opettajien konkreettisia käyttäjäkokemuksia koulurakennuksen toimivuudesta, kyseessä on siten osittain myös ns. rakennuksen käyttöönoton jälkeinen tutkimus, vaikka tämä ei varsinainen käyttäjätutkimus olekaan.

4. Tutkimuskohde - Paunun yläkoulu

Esittelen aluksi arkkitehtien ilmoittamat koulusuunnittelun periaatteet, Sen jälkeen käyn läpi suunnittelun yleiset lähtökohdat ja sen pohjalta laaditut pedagogiset suunnitteluperiaatteet.

4.1. Koulun arkkitehtien suunnitteluperiaatteet

Kerron tässä luvussa lyhyesti arkkitehtien suunnittelunäkemyksistä. Paunun uuden yläkoulun arkkitehtuuri-, sisustus ja pihasuunnittelun on tehnyt H & M Arkkitehdit Oy Lahdesta. Internetsivuillaan²⁰ he kertovat suunnitteluajatuksistaan. Heillä on pitkäaikainen kokemus koulujen suunnittelusta. He ovat suunnitelleet viime vuosina kymmeniä uusia koulua tai peruskorjauksia. Heidän suunnittelufilosofiansa on kooste erilaisia ajatuksia ja käsitteitä pedagogiikasta, kouluarkkitehtuurin viimevuosien pääsuuntauksista. Tekstissä on runsaasti käsitteitä, joita ei tarkemmin määritellä. Tiedoista ei löydy varsinaista mainintaa vuorovaikutteisuuden merkityksestä suunnitteluprosessissa, vain lyhyt maininta oppilaiden osallistumisen tärkeydestä. Opettajien ja

²⁰ www.hm-arkkitehdit.com

henkilökunnan osallistumisesta uuden koulun suunnitteluun ei ollut mitään selkeää mainintaa.

Ensimmäisenä suunnitteluperiaatteena he mainitsevat monitoimitalon ajatuksen, joka onkin ollut vallitseva suuntaus suomalaisessa kouluarkkitehtuurissa. Koulussa pitää olla muutakin toimintaa ja sen on sovelluttava erilaisiin tarpeisiin. Silloin korostuu koulutilojen joustavuus ja muuntuvuus, joka heidän mukaansa on koulutilojen suunnittelun keskeisin vaatimus. Vuorovaikutteisuuden viittaa ainoastaan maininta vuoropuhelun tärkeydestä koululaisten kanssa.

Heidän näkemyksensä mukaan koulutiloja tilataan, suunnitellaan ja toteutetaan valitettavasti edelleen 1987 annettujen ohjeiden ja viranomaismääräysten pohjalta. Tästä seuraa, että uudet koulutilat eivät vastaa tulevaisuuden tavoitteita. Koulutilojen ja uusien opiskelumethodien välisen suhteen tulee olla toisiaan tukeva. Hyvä tila tukee oppimistapahtumaa ja toisaalta oppimistapahtuman vaatimusten tulee ohjata tilasuunnittelua. Koulurakennuksen arkkitehtonisilla elementeillä, tiloilla, väreillä, valolla, äänimaisemalla, tuoksulla ja esineympäristöllä on opetustehtävä yhtäläillä kuin aikuisilla ihmisillä. Tilojen perussommitelussa ei voida lähestyä ongelmia pelkkinä visuaalisina kysymyksinä vaan - "pedagoginen sisältö on koulurakennuksessa jäsenöinnin keskeisin vaatimus". Heidän mukaansa koulun erityispiirteiden ja sen valitseman pedagogisen linjauksen ja tieto- ja viestintätekniisten ratkaisujen tulee ohjata tilojen toiminnallisissa ja tilallisissa ratkaisuissa. Opettajien suhteen heillä on varauksellinen asenne. Yllättäen he kysyvät: *"Ovatko opettajat ja muu henkilökunta valmiita tähän?"*

Paunun koulun suunnittelijoiden periaatteissa näkyy myös avoimuus, yksi keskeinen viime vuosien kouluarkkitehtuurin suunnitteluperiaate. Sillä taataan heidän mukaansa joustava, muuntuva ja viihtyisä työväline oppilaille ja opettajille. Lopuksi he mainitsevat, että oikeat tekniset ja tilalliset ratkaisut antavat mahdollisuuden henkisellemme verkottumiselle ympäröivään yhteisöön ja edelleen koko *"maailman kylään"*. Ne ovat väline vuorovaikutteisen toimintamallin oppimiselle. Koulurakennusten tilaratkaisujen tulee heidän mukaansa tukea strukturalististen ja itseohjautuvuuteen perustuvien opiskelumallien käyttämistä, olipa kyseessä uudisrakennus tai saneeraus. Koulujen tietoteknisen varustelun ja erilaisten taloteknisten järjestelmien osalta he mainitsevat, että niiden avulla koulut voivat alkaa toimia uusilla ja joustavammilla ja käyttäjäystävällisemmällä periaatteilla.

4.2. Paunun koulun suunnittelun lähtökohdat

Koulun esitteessä (liite 4.), joka on päivätty 8.5.2012 eli muutama kuukausi koulun käyttöönoton

jälkeen, on lyhyesti kerrottu suunnittelun lähtökohdat ja niiden pohjaksi tehdyt pedagogiset linjaukset. Siinä mainitaan, että erityistä huomiota on kiinnitetty tulevaisuuden pedagogiikkaan, jossa luokkatilojen ryhmittely, tilaratkaisut ja koulun piha-alue tukevat yhteisöllisen oppimisen ja eri luokka-asteiden ja oppiaineajat ylittävän yhteistyön toteutumista.

Keskeisenä mainintana näissä perusteissa on, että lähtökohtana ovat olleet käyttäjien, eli opettajien, oppilaiden ja koulun muiden käyttäjäryhmien tarpeet. Tavoitteena ovat olleet monipuoliset ja muunneltavissa olevat ratkaisut, jotka mahdollistavat erilaiset opetukselliset ratkaisut myös tulevaisuudessa.

Suunnittelun yleisiksi periaatteiksi on mainittu seuraavat asiat: 1. avoimuus, 2. muunneltavuus, 3. valoisuus, 4. värikkyys, 5. oppimisen ilo, 6. tieto- ja viestintätekniiikan monipuolinen hyödyntäminen, 7. oppiainerajat ylittävä yhteistyö, 8. henkilöstön hyvinvointi, 9. oppilaiden osallistaminen, 10. kannustaminen aktiivisuuteen ja yrittämiseen.

Erikseen esitteessä kerrotaan suunnittelun pedagogiset linjaukset, jotka olivat seuraavat (**lihavoinnit esitteestä**):

1. Tilojen ja henkilöstön yhteiskäyttö, ja opetuksen joustava suunnittelu tulevat lisääntymään yhtenäisen perusopetuksen hengessä.

2. Elämyksellinen oppiminen: oppimisympäristönä toimivat koulun sisä- ja ulkotilat, kun myös piha-alueelle toteutetaan erilaisia oppimista tukevia rakenteita, kuten tutkimuspiha.

3. Tieto- ja viestintätekniiikan monipuolinen käyttö opetuksessa: koulun rakenteet ja käytännön ratkaisut edesauttavat eri oppiaineiden opettajien mahdollisuuksia hyödyntää tieto- ja viestintätekniiikkaa opetuksessaan.

4. Sosiaalinen media opetuksessa vie koulua avoimempaan suuntaan ja sen hyödyntäminen voidaan kytkeä jopa osaksi kestäväää kehitystä ja elämäntapaa.

5. Yrittäjyyskasvatuksen merkitys tulee korostumaan tulevaisuudessa ja perusopetuksessa yrittäjyys kulkee läpäisyperiaatteella osana kaikkien oppiaineiden sisältöjä ja tavoitteita

4.3. Paunun koulun arkkitehtuurista

Tarkastelen rakennusta pääasiassa toiminnallisuuden näkökulmasta, mutta myös perinteisen arkkitehtuuritutkimuksen tapaan esteettisenä objektina, tilojen visuaalisen ilmeen, värimaailman, materiaalien ja tunnelman näkökulmasta. Myös rakennuksen vuorovaikutus ja sopeutuminen

ympäristöönsä on tarkastelun kohteena. Tätä kautta lähestyn rakennusta ympäristöestetiikan ja fenomenologisen tarkastelun näkökulmasta.

4.4. Koulun sijainti, julkisivut ja piha-alue

kuva 1.

Uuden rakennuksen sijainnista käytiin ennen rakentamispäätöstä vilkasta julkista keskustelua. Koulu päätettiin lopulta rakentaa sellaiselle paikalle, jossa läheisen Vitikkalan alakoulun, Paunun urheilupuiston ja jäähallin sekä suuren yhteisen pysäköintialueen läheisyyttä voidaan hyödyntää. Tämä mahdollistaa myös opettajien joustavan työskentelyn ala- ja yläkoulussa. Rakennus sijaitsee keskeisellä paikalla, mutta rakennuspaikan pehmeä savikko ja entisen sahan saastuttama maaperä aiheuttivat runsaasti lisäkustannuksia. Koulun sijainti vilkkaasti liikennöityjen katujen risteyksessä (kuva 2), kiertoliittymän vieressä, aiheuttaa aamuisin ja iltapäivisin liikenteen sujumisen ja turvallisuuden ongelmia. Koulu sijaitsee kadulta katsottaessa kuopassa, ympäristöään matalammalla. Rakennuksen ulkoinen olemus on hyvin erilainen riippuen siitä, mistä suunnasta rakennusta tarkastelee. Selkein se on Koskentien suunnasta, jossa sijaitsee toinen pääsisäänkäynneistä, metallilamellein suojattu kävelysilta (kuva 3). Sieltä rakennuksen massa näyttää vain 2-kerroksiselta.

kuva 2.

kuva 3.

kuva 4.

kuva 5.

kuva 6.

kuva 7.

Sisäpihan puolelta rakennus aukeaa varsinaiselle toimintapihalle ja pelikentän kautta aina läheiselle joelle asti. Joki ja vesielementti ovat kuitenkin jääneet kunnolla hyödyntämättä, sillä joki jää osin maiseman tasaisuuden vuoksi piiloon.

Rakennuksen pohjaratkaisu muistuttaa etäisesti ns. atrium-taloja (kuva 4.), jossa kadun puoli toimii ikään kuin muurina ulkomaailmaa vastaan. Tämä ratkaisu on perusteltu em. katujen

läheisyyden vuoksi. Se rauhoittaa ja suojaa koulun elämää ja piha-alue jää pois liikenteen välittömästä vaikutuksesta. Koulurakennus avautuu sisäpihan suuntaan ikään kuin suojaavana sylinä. Sisäpihan julkisivun näkymää hallitsee suuri, koko rakennuksen korkuinen ikkunaseinä, jonka takana on koulun sydän, suuri ruokala-keskustila.

Pysäköintialueen (kuva 5.) ja erityisesti Vitikkalan sillan (kuva 6.) suunnalta rakennuksen julkisivun rytmi ja massoittelu on hieman sekavan oloinen. Näistä suunnista tarkasteltuna rakennuksen sijainti ympäristöönsä matalammalla kuopassa korostuu (kuva 7.). Tämä on huomattava ero aikaisempaan yläkouluun, joka sijaitsee kaupungin keskusta-alueen korkeimmalla kohdalla Katujen suunnalta koulu jääkin aika vaatimattomaksi, se ei nouse ympäristöstään esiin. Sijainti ympäristöä alempana ei ole omiaan nostamaan koulun tehtävän arvostusta ja statusta.

Paunun koulun julkisivujen yleisilmeessä on piirteitä 1980-90 lukujen postmodernismista. Tämä selittyy osin suunnittelijoiden pitkällä työkokemuksella koulujen suunnittelussa. Tällaisia piirteitä ovat mm. tehosteena ja vaalean keltaisen tiilipinnan jäsentäjinä käytetyt tummahkon siniset ja punaiset värialueet ikkunaelementeissä ja muualla ulkoseinissä (kuva 8.). Myös rakennuksen polveileva massoittelu, tornimainen varauuskäynti ja kattomuoto viittaavat postmodernismin piirteisiin. Ulkoseinien materiaaliksi valittu vaalean keltainen tiilipinta on Jämsässä yleisesti käytetty keskusta-alueen uudisrakennuksissa. Tällä on ilmeisesti haettu yhteensopivuutta muihin keskusta-alueen rakennuksiin. Tuo ratkaisu ei ole onnistunut, sillä julkisivujen värien ja materiaalien yleisvaikutelma kalvaka ja arkinen.

kuva 8.

kuva 9.

Logistisesti selkeästi epäonnistunut on pääsisäänkäynnille johtava reitti viereiseltä pysäköintialueelta. Se on vaikeasti hahmotettava ja sekava, koska välissä on mm. pysäköintialueelle johtava tie, jonka yli opettajat ja oppilaat oikaisevatkin usein eri kohdasta, kuin oli alunperin suunniteltu. Vieraan näkökulmasta koulun sisäänkäyntiä joutuu etsimään. Pääsisäänkäynti jää ikään kuin nurkan taakse piiloon.

Kokonaisuutena koulurakennuksen ulkoinen ilme on neutraali, tavanomainen, kokonaisuudoltaan hiukan sekava. Se ei ulkoisella olemuksellaan herätä mitään suuria tunteita puolesta tai vastaan. Kaikessa tavanomaisuudessaan koulu on kuitenkin esimerkki käytännöllisestä ja kohtuullisesta kouluarkkitehtuurista.

Koulun piha-alueen olen tässä tutkimuksessa rajannut tarkemman tarkastelun ulkopuolelle. Se muodostuu ns. toimintapihasta (kuva 9.), tutkimuspihasta ja piha-auditoriosta, sport-areenasta, 80 metrin juoksuradasta katsomoiheen sekä nojailukaiteista ja polkupyörien säilytysalueesta. Pihasta on haluttu tehdä monipuolinen lähiliikuntapaikka ja toiminta-alue, joka innostaisi liikuntaan ja mahdollistaisi myös oppituntien pitämisen koulun ulkopuolella.

Koulun rakentaminen em. paikkaan oli myös urakoitsijoiden²¹ mukaan haastavaa. Rakentamisessa noudatettiin ns. Terve talo -kriteeristöä²² ja rakennusaikainen kosteus pyrittiin minimoimaan valvonnalla ja seuraamalla rakennustöiden edistymistä.

4.5. Koulun sisätilat

Arkkitehtien mukaan keskeisenä tavoitteena oli luoda avoin oppimisympäristö, joka heidän mukaansa tarkoittaa, että koulun muutkin tilat kuin luokat suunnitellaan palvelemaan oppimista. Toisessa ja kolmannessa kerroksessa on ns. toiminta-auloja ja käytävillä tiloja ryhmätyöskentelylle. Heidän mukaansa tavoite oli luoda tilat, jotka taipuvat erilaisille opetustavoille. Samalla pyrkimyksenä oli tehdä tiloista mahdollisimman turvalliset vaaratilanteita ajatellen. Jokaisesta luokasta on siksi kaksi poistumistietä.

Avaruuden ja valoisuuden ohella huomio kiinnittyy sisätilojen väreihin. Koulun sisätilojen lattioissa ja on käytetty vaaleahkon yleisvärin ohella runsaasti värejä. Värien eräs funktio on arkkitehtien mukaan opettaa käytännön värioppia viihtyisyyden ohella. Tämä erittäin hyvä periaate, jota koulurakennuksia suunniteltaessa voisi käyttää enemmän. Parhaimmillaan rakennus voi tarjota runsaasti erilaista havaintomateriaalia eri oppiaineiden opiskeluun(vrt. Nuikkinen).

Ensimmäistä kerrosta hallitsee punainen, toista vihreä ja kolmatta sininen tehosteväri. Käytävä- ja aulatilojen lattioiden poikittaisessa värityksessä on arkkitehtien mukaan ollut ideana räsymaton väriraidat (kuva 10.). Niiden tarkoitus on paitsi olla jatkuvasti esillä oleva väriopin esimerkki, mutta myös opastaa päivittäin, jolloin tietyt opetustilat yhdistyvät tiettyyn väriin, josta voi olla hyötyä mahdollisessa kriisitilanteessa. Väriraidat ja niiden idea jäävät kuitenkin useimmilta oppilailta

²¹ www.projektuutiset.fi/1/2012

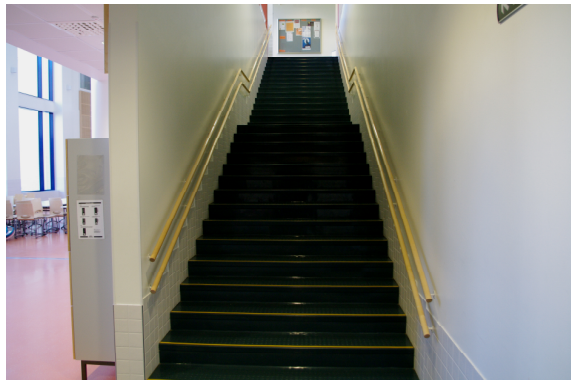
²² www.sisäilmayhdistys.fi

huomaamatta.

Eräs keskeinen tiloissa liikkumista ohjaava elementti ovat porraskäytävät. Niitä on kolme, joista kaksi paloturvallisuuden vuoksi väliovien takana. Keskeisin avoin porraskäytävä johtaa alakerran keskustilasta toiseen ja kolmanteen kerrokseen. Julkisilla paikoilla portaat ovat suosittuja oleskelupaikkoja, koska niistä yleensä näkee ympäristön tapahtumia. Paunun koulun oppilaat pyrkivät myös oleilemaan niissä. Paikka on kuitenkin ahdas ja hiukan hämärä, koska sinne ei tule suoraa luonnonvaloa. Portailla istuminen ei ole koulun käytäntöjen mukaan sallittua. Portaikkoja voisi suunnittelussa hyödyntää paremmin, esim. tilapäisenä katsomona. Nämä raput ovat vain ahdas kulkuväylä, joten niidenkään osalta ei joustavuuden ja muunneltavuuden periaate toteudu (kuva 11.).

kuva 10

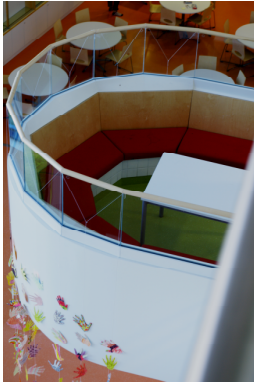
kuva 11.

kuva 12.

kuva 13.

kuva 14.

kuva 15.

kuva16.

1. kerros

Sisään tullessa eteen avautuu koko rakennuksen korkuinen ruokala - keskustila pöytäryhmineen (kuva 12). Tilasta on esteetön näkymä sisäpihalle ja läheisen joen suuntaan suurten ikkunoiden kautta. Tälle koulun keskeiselle tilalle ei ole annettu mitään erityistä nimeä, toisin kuin monissa uusissa kouluissa. Tämä avoin keskus-ruokalatalita noudattaa em. yleistä keskustorimallia kouluarkkitehtuurissa.

Ruokala-keskustilan tunnelma on valoisa ja avara. Värivalinnat ovat neutraaleja, piristystä tilaan antavat korkeiden ikkunoiden yläosan läpikuultavat värielementit, jotka tuovat etäisiä muistumia katedraalien kauniista väri-lasi-ikkunoista. Sisältä katsottuna suuri ikkunaseinä avartaa ja yhdistää tilan piha-alueeseen ja maisemaan. Tämä (kuva 13.) on keskustilan elementeistä kaikkein hallitsevin ja on viihtyisyyttä lisäävä ja päivittäisiä näköaistimuksia tasapainottava seikka. Se tavallaan vastaa tarpeeseen nähdä maisemaa kauaksi, kuin meren rannat ja korkeat paikat. Vastakkainen seinä (kuva 12.) on sen sijaan kirjavampi ja levottomampi. Se muodostuu osittain ruokalan tarjoilulinjasta ja oppilaiden lokerikoista, jotka ovat molemmat kulkureitillä. Ylempien kerrosten parvet ja rappukäytävä muodostavat vastakkaisen seinämän 2. kerroksesta ylöspäin. Näkymässä huomio kiinnittyy 2. kerroksen kaarevasti ulkonevaan parvekkeeseen, joka on sohvaryhmineen oppilaiden suosikkipaikka (kuva 14.). Se on sisustuksen värien käytön ohella viittaus kaarevine muotoineen postmoderniin. Seinissä on käytetty koivupuisia paneelielementtejä pehmentämässä suuria valkoisia betonipintoja.

Tilan kalustus on vaaleaa ja materiaalit ovat käytännöllisiä ja helppohoitoisia, mikä on ruokailutilassa tärkeää. Ensimmäisen kerroksen toiseen siipiosaan on keskitetty teknisen ja tekstiilityön sekä kuvataiteen ja kotitalouden opetustilat, mikä on yleinen ja toimiva ratkaisu. Nämä ns. erikoisluokat ovat yleisesti tilavia ja hyvin varusteltuja. Nämä ns. taito- ja taideaineiden

luokkatilat ovat seikka, joka suomalaisissa kouluissa herättää ulkomaisten vierailijoiden huomion.

Vastapäisen siipiosan muodostaa kokonaan kolmeen osaan jaettava suuri liikunta-juhlasali näyttämö-, pukuhuone-, huolto- ja varastotiloineen. Musiikin opetustila on suoraan auditorion vieressä. Välissä on avattava seinä, joka mahdollistaa mm. musiikkiesitysten pidon auditoriossa. Tilojen yhdistäminen ja jakaminen on mahdollista vain tässä auditorio - musiikkiluokassa ja 2. kerroksen kahdessa matematiikan aineluokassa. Muutoin opetustilat ovat perinteisiä, erillisiä luokkia.

2. ja 3. kerros

kuva 17

kuva 18.

Toiseen kerrokseen on keskitetty hallinto-, opettajien työ- ja lepotilat (kuva 15.) sekä oppilashuollon tilat. Yleisvaikutelma on avara ja valoisa. Kerroksen käytävätiloissa on oppilaiden oleskeluun ja ryhmitöihin tarkoitettuja pöytä- ja sohvaryhmiiä (kuvat 16. ja 18). Toisesta kerroksesta kolmanteen johtava portaikko on huomattavasti valoisa ja kuin em. alempi portaikko.

Varsinaiset luokkatilat (kuva 17.) ovat hyvin perinteisiä erillisluokkia ilman tilojen muuntelu- tai yhdistelymahdollisuutta. Kerroksessa on myös kaksi toiminta-aulaa kalusteineen, kirjasto - mediateekki, hiljentymishuone ja neuvotteluhuoneita.

Kolmas kerros on hyvin toisen kerroksen kaltainen. Myös siellä on perusluokkia, ryhmätyö- ja neuvottelutila sekä pienryhmätyöhön soveltuvaa aulatilaa. Siellä on myös lähinnä oppilaskunnan käytössä oleva aulakahvio.

Aulatilojen värikkäät kalusteet piristävät muuten aika neutraalia tunnelmaa. Poikkeuksena ovat parvien reunoilla olevat hyvin arkiset työpöydät ja tuolit, jotka lienee valittu lähinnä kestävyuden ja käytännöllisyyden vuoksi. Luokkatiloihin väriä tuovat lähinnä oppilaiden tuolit (kuva 18.), joiden väri vaihtelee kunkin kerroksen päävärin mukaan. Muuten luokatkin ovat tunnelmaltaan neutraaleja ja vaaleita. Suunnittelussa on onnistuttu saamaan luokkatiloihin runsaasti luonnonvaloa.

4.6. Tilan käyttö - omat havaintoni

Tarkastelen tässä luvussa koulun tiloja pääasiassa omien havaintojeni kautta peilaten niitä osin myös kyselyn vastauksiin. Olen tehnyt havaintoja koulupäivien aikana, jolloin olen voinut tarkkailla miten tilat toimivat ja kuinka tiloissa liikutaan. Omien havaintojeni lisäksi opettajilta ja oppilailta kysyttiin mm. heidän mielipiteitään tilaratkaisujen toimivuudesta, mainintoja onnistuneista ja epäonnistuneista ratkaisuista ja oppilaiden lempipaikoista.

Olen käyttänyt ns. osallistuvaa havainnointia ja sen lisäksi olen valokuvannut koulua. Olen tarkkaillut koulurakennuksen toimivuutta myös toimiessani sijaisopettajana. Tarkastelen tiloja käyttäjän näkökulmasta oppimisympäristönä. Peilaan havaintojani suunnitteluvaiheessa mainittuihin tavoitteisiin. Tarkastelen rakennusta pääasiassa toiminnallisuuden näkökulmasta, mutta myös esteettisenä objektina, tilojen visuaalisen ilmeen, värimaailman, materiaalien ja tunnelman näkökulmasta. Asemoin itseni sisätilojen analysoinnissa kouluun saapuvan vieraan rooliin, lähtien liikkeelle sisäpihan pääsisäänkäynnistä edeten ensimmäisestä kerroksesta ylempiin kerroksiin. Tarkastelen myös rakennuksen vuorovaikutusta ja sopeutumista ympäristön kanssa.

Keskustila - ruokala

Koulun elämää hallitsee suuri keskustila, jossa ruokaillaan ja jossa oppilaat viettävät vapaa-aikaansa. Suuri ikkunaseinä luo tilaan avaruutta. Tällainen keskustila on tyypillinen uusissa kouluissa ja toimii monitoimitilana, ruokalana, kirjastona, kokoontumis- ja esitysten tilana jne. Paunun koulun keskustilaa käytetään havaintojeni mukaan pääasiassa ruokailuun, välituntien oleskelutilana, mutta harvemmin ryhmätöiden tekoon ja koulun yhteisiin kokoontumisiin, koska

koko koulu ei tilaan kerralla mahdu. Iltaisin tilaa käytetään mm. vanhempainiltoina. Välituntisin ja ruokailutilanteissa keskustila on erittäin hälyinen ja tilan akustiikka on huono, koska myös ylempien kerrosten äänet kuuluvat alas. Tämä on ongelma esim. yleisötilaisuuksissa. Suuri valkokangas sijaitsee toisessa päässä kuin toisessa päässä sijaitseva pieni näyttämö, tämä aiheuttaa yleisötilaisuuksissa turhaa kääntyilyä. Tila on kaupunkiaukion tapaan myös koulun sisäisen liikenteen keskus. Tilan kulkuväylät on kuitenkin huonosti suunniteltu. Esimerkiksi ruokailutilaa kiertää kulkuväylä, joka on myös ruokalan jonotusalue. Osa oppilaiden lokerikoista sijaitsee kaukana naulakoista, mikä aiheuttaa turhaa edestakaisin kulkemista. Ruokailutila toimii osittain myös kulkureittinä alakerran taitoaineiden siivestä naulakoille ja muihin tiloihin. Vilkkaimpaan aikaan oppilaat oikaisevatkin ruokalan pöytien lomitse, mikä on omiaan lisäämään levottomuutta. Tämä sopii toisaalta keskustilan torimaiseen luonteeseen, mutta aiheuttaa osaltaan tungosta ja hälyä. Yleisötilaisuuksien järjestämistä varten aulassa on ns. kioski, joka on täysin varusteltu tarjoilujen järjestämiseksi. Tämä on käytännöllinen ja hyvä ratkaisu. Ala-aulasta on kulku myös liikuntasaliin ja auditorioon, mikä on toimiva ratkaisu myös iltatilaisuuksia ajatellen.

Tähän tilaan välittömästi liittyvän näyttämötilan käyttötarkoitusta on aluksi vaikea hahmottaa. Se jää kauaksi pöytäryhmistä välin jäävän pääsisäänkäynnin ja kulkuväylän vuoksi. Koska tämä näyttämö on erillään muusta keskustilasta, sen käyttö on jäänyt vähäiseksi. Siitä on muodostunut lähinnä oppilaiden oleskelupaikka välituntisin. Esimerkki taas ennalta suunnittelemattomasta tilan haltuunotosta.

Varsinaiset naulakkotilat ovat ahtaat ja tila sokkeloinen, kuten lähes kaikissa vastauksissakin on mainittu. Suurin osa vastaajista mainitsikin erikseen eteis- ja naulakkotilan kaikkein epäonnistuneimpana tilana koulussa. Em. lokerikkojen ja naulakoiden sijoittelu etäälle toisistaan aiheuttaa tuntien alussa edestakaisin kulkemista, tungosta ja tönimistä. Naulakko ja eteistila ovatkin koulun huonoimmin toimiva tila. Tämä tuntuu erittäin suurelta virheeltä siinäkin valossa, että jokainen koulussa työskentelevä tietää, millaista ruuhkaa ja tönimistä ahtaat pukeutumis- ja naulakkotilat aiheuttavat. Rehtorinkin mukaan se on "*ahdas sumppu*", joka on suurelta osin syynä siihen, että ulkovälituntien pitäminen on käytännössä vaikeaa. Tila ei yksinkertaisesti läpäise kahteen kertaan 15 minuutissa noin 400 teini-ikäistä oppilasta. Tämän tilan suunnittelussa eivät opettajat ole olleet "hereillä" eikä heille ilmiselvästi ole selvinnyt tilan todellinen koko ja ennen kaikkea sen toimivuus.

1. kerroksen siipiosat

Ns. taitoaineiden siiven eli teknisen ja tekstiilityön sekä kuvataiteen ja kotitalouden käytävä on jäänyt ahtaaksi ja siinä on tuntien alussa ruuhkaa, koska oppilaat odottavat käytävillä luokkiin pääsyä. Muutoin tämän osan opetustilat ovat avarat ja toimivat, mutta täälläkään tilojen muunneltavuus ei ole toteutunut parhaalla mahdollisella tavalla. Luontevaa olisi ollut, että esimerkiksi kuvataiteen ja teknisen työn tilojen välillä olisi suora yhteys.

Toisen siipiosan liikunta-juhlasali näyttämö-, pukuhuone-, huolto- ja varastotiloineen on suuri ja jaettavissa osiin. Tila on riittävän suuri myös koulun ulkopuolisia tilaisuuksia vasten. Tässä siivessä muunneltavuus toteutuu lähinnä musiikkiluokassa, joka on yhteydessä auditorioon. Tämä mahdollistaa mm. musiikkiesitysten pidon auditoriossa, joka on kuitenkin jäänyt vähäiselle käytölle, koska auditorio on koulun muuhun kokoon nähden todella pieni. Sinne mahtuu kerrallaan vain noin kaksi perusluokkaa.

Muutoin koulun opetustilat ovat hyvin perinteisiä, erillisiä luokkia. Tässä on selkeä ristiriita suunnittelun keskeiseksi periaatteeksi mainitun muunneltavuuden kanssa. Tämä viittaa siihen, että koulun suunnitteluprosessissa ei ole ollut mahdollisuutta pohtia perusteellisesti koulun toimintakulttuuria ja uudenlaisia opetuskäytäntöjä ja tuloksena ovat osin varsin perinteiset tilaratkaisut. Tämä on eräs keskeinen havainto tässä tutkimuksessa.

2. ja 3. kerros

Toiseen kerrokseen sijoitetut hallinto-, työ- ja lepotilat sekä oppilashuollon tilat on toimiva ja selkeä ratkaisu, jota myös opettajat pitävät hyvänä. Koulun toinen pääsisäänkäynti kadun puolelta on myös suoraan näiden tilojen kohdalla. Opettajat näyttävät olevan pääosin tyytyväisiä omiin henkilökohtaisiin työtiloihinsa, mutta yhteinen taukotila vaikuttaa pienehköltä, kuten opettajatkin kertoivat. Tila on kuitenkin valoisa ja sen suuret ikkunat aukeavat käytävälle ja keskusaulaan. Taukotilan yhteydessä on pieni, hiljentymiseen ja rentoutumiseen tarkoitettu huone, jota kuitenkin havaintojeni mukaan käytetään vähän, lähinnä puhelinkoppina. Tilan uudenlaista haltuunottoa sek in. Kouluissa jatkuvassa käytössä oleva monistamiseen tarkoitettua tila on erittäin ahdas ja epäkäytännöllinen. Opettajien henkilökohtainen työtila on valoisa ja työpisteet ovat asialliset hyvin ja varustetut.

Toisen kerroksen käytävätiloissa huomio kiinnittyy em. parveen, joka on oppilaiden ehdoton suosikkipaikka, jonka he kyselyssä nimesivät prinsessaparvekkeeksi. Tämä todentaa Saarikankaan ja von Bonsdorffin ajatuksia siitä, että ihminen tekee tilan olemalla ja käyttämällä sitä. Oppilaat ovat kirjaimellisesti ottaneet tämän sopen haltuunsa ja "asustelevat" siellä vapaa-aikoinaan. Yhtenä

syynä suosioon lienee, että parvelta on hyvä näkyvyys ruokalaan ja toisen kerroksen aulaan. Se on kuin laivan komentosiila, josta hallitsee koko ympäristöä. Parvi on lähes aina käytössä.

Luokkatilat eivät toteuta joustavuuden ja muunneltavuuden periaatetta. Ne ovat erillisluokkia, joissa kalustus on perinteinen pulpettiriveineen ja eteen sijoitettuine valkotauluineen ja opettajien työpisteineen, ilman läheisten tilojen muuntelu- tai yhdistelymahdollisuutta. Kerroksen aulatilojen ohella ns. toiminta-aulaksi nimetty alue kalusteineen ja kirjasto - mediateekki ovat tiloina toimivia ja niitä käytetään paljon. Toisessa kerroksessa on myös ns. hiljentymishuone ja neuvotteluhuoneita.

Kolmannenkin kerroksen joustava tilojen käyttö toteutuu lähinnä aulojen ja muutamien pienryhmätilojen kautta. Tässäkin on selkeä ristiriita suunnittelun keskeiseksi periaatteeksi mainitun muunneltavuuden kanssa. Molempien kerrosten aulat ovat käytössä pääosin välituntisin, vähemmän opituntien aikana. Kolmannessa kerroksessa on oppilaskunnan käyttöön tehty kiosk, jonka suunnitteluun, lähinnä varustukseen, oppilaskunnan edustajat saivat kertoa ideoitaan.

5. Kyselytutkimuksen aineiston analyysi

Tarkastelen seuraavassa tuloksia tutkimuskysymyksittäin, jotka ovat samalla väliotsikoita. Tuloksia tulkitsen ja käsittelen opettajien ja oppilaiden sekä koulun suunnittelijoiden suunnitelmien lähtökohtien näkökulmasta. Pyrin myös vertailemaan tuloksia peilaten niitä ennalta asetettuihin lähtökohtiin ja omiin havaintoihini.

5.1. Kyselytutkimuksen tulokset opettajien näkökulmasta

Kysely lähetettiin 22 opettajalle, jotka olivat työskennelleet myös vanhassa koulussa. Heistä 15 vastasi kyselyyn. Kuvaan monivalintakysymysten vastauksia esim. myönteisesti vastanneiden suhteella koko joukkoon (esim. 15/22), avovastauksista teen yhteenvetoja, joita pyrin tulkitsemaan luvussa 5.3.

Kysymysosa 1. Millaisiksi koulun käyttäjät kokivat vaikutusmahdollisuutensa uuden koulun suunnitteluvaiheessa

Tämän tutkimuskysymyksen monivalintatehtävien ja toisaalta avokysymysten kommenttien analyysi tuotti osin ristiriitaisia vastauksia.

Osion monivalintakysymysten 1.-5. mukaan opettajat kokivat saaneensa osallistua suunnitteluun ja esittää toiveitaan. Toiveitaan he saivat esittää mm. suoraan arkkitehdille vastaamalla heille etukäteen annettuihin kysymyksiin (liite 2a.) Vastauksista ilmeni, että useimmat (13/15) opettajat kokivat päässeensä esittämään ideoitaan. 10/15 vastaajasta koki myös, että toiveet ja ideat otettiin huomioon. Toisaalta suunnitteluprosessia piti aidosti vuorovaikutteisena vain 8/15 vastanneista. Kun vastaajia pyydettiin kertomaan esimerkkejä, mihin asiaan he pääsivät vaikuttamaan, vastauksissa mainitaan konkreettisia asioita lähinnä oman luokkatilan kalustamiseen ja opetusvälineisiin liittyen. Kukaan ei maininnut mitään luvussa 4.2. mainituista suunnittelun lähtökohdista. Samoin osa niistä asioista, jotka eivät toteutuneet opettajien toiveiden mukaan, liittyivät kalustamiseen ja luokkatilojen kokoon. Esille tulee erittäin selkeästi em. eteis-aulakotilan ahtaus. Perusluokkatiloja pidettiin myös hankalan muotoisina. Materiaalien suhteen tuli myös kritiikkiä. Eräs opettaja kertoi, että opettajat olivat jo etukäteen todenneet esim. oleskelutilojen sohvien materiaalit heikoiksi.

Opettajat selvästi tiedostavat pedagogisen näkökulman merkityksen suunnittelun lähtökohtana. Lähes kaikki vastaajat 14/15 olivat sitä mieltä, että suunnittelu pitäisi aloittaa opettajien yhdessä laatiman pedagogisen suunnitelman pohjalta. Vastauksista ilmeni, että tähän ei ole oikeasti ollut kuitenkaan tilaisuutta. *"Jotta tähän olisi mahdollisuus, tarvittaisiin runsaasti aikaa."* Toinen opettaja kommentoi tilannetta näin:

"Opettajilla tulisi ensin itsellään olla näkemys ja ymmärrys siitä, mitä halutaan. Luulen, että opettajien on oikeasti vaikea heittäytyä pois olemassa olevasta ja kehittää uusia toimintamalleja ja perinteisestä poikkeavia ideoita koulurakentamiseen. Opettajille ensin koulutusta ja aivomyrskyilyä jossain eri ympäristössä, jotta vanhoista kaavoista päästäisiin irti."

Avovastaustenkin perusteella opettajat kokivat kyllä, että he pääsivät mukaan suunnitteluun ja heille järjestettiin haastatteluja ja tutustumismahdollisuuksia kalustevalmistajien tarjontaan, muihin uusiin koulurakennuksiin Suomessa, mutta heitä ei kuitenkaan saatu pohtimaan pedagogisista lähtökohdista uudenlaisia tilaratkaisuja. Opettajat kokivat itsensä myös epävarmaksi uusien suunnitelmien edessä, koska he olivat tilanteessa ensimmäistä kertaa. Tilannetta kuvaa eräs kommentti:

"Jäi harmittamaan, kun oma asiantuntemus ei riittänyt suunnitteluvaiheessa, koska opettajat olivat

ensimmäistä kertaa asialla."

Opettajien vaikutusmahdollisuuksia ovat selvästi haitanneet myös vuorovaikutusongelmat suunnittelijoiden kanssa. Vastauksista voi päätellä tyytymättömyyttä siihen tapaan, jolla arkkitehdit vetivät suunnitteluprosessia. Jotkut opettajat kokivat, että heidän kokemustaan ei arvostettu eikä heidän näkemyksiään kuunneltu aidosti:

"Arkkitehdit eivät saa tulla sanomaan, miten asiat pitää tehdä, vaan heillä tulisi olla sosiaalisia taitoja niin, että he osaisivat ohjata opettajat ikään kuin itse keksimään uusia pedagogisia vaihtoehtoja; mielikuva siitä, millainen koulurakennuksen ja luokkatilan tulisi olla, on luonnostaan perinteinen, eikä muutosta tapahdu ilman "näkyvätöntä" ohjausta oikeaan suuntaan."

" Arkkitehdeillä oli todella vahva oma näkemys, jolloin silloinkin, kun itse ymmärsi jotain ehdottaa, sai tehdä tosissaan töitä, jos halusi saada omat ideat...eikä se onnistunut yleensä silloinkaan."

Kysymysosa 2. - Miten käyttäjät kokevat koulun arkkitehtuurin ja toimivuuden?

Kysymysten perusteella yleishavainto on, että opettajat ovat ed. luvussa esitetystä kritiikistä huolimatta suhteellisen tyytyväisiä Paunun koulurakennuksen toimivuuteen ja sen arkkitehtuuriin. He antoivat uudelle koululle kouluarvosanoilla mitaten yleisarvosanaksi 8,64.

Omien havaintojeni kanssa ristiriidassa on koulun sijainti hyvä, jota lähes kaikki (14/15) pitivät hyvänä. Opettajista myös suurin osa (13/15) on samaa tai jokseenkin samaa mieltä väitteeseen, että rakennus sopii ympäristöönsä hyvin. Koulurakennus on myös opettajien mielestä ulkoiselta arkkitehtuuriltaan onnistunut. Opettajien vastausten perusteella koulun suunnitteluprosessi on tältä osin onnistunut.

Rakennuksen sisätilat koettiin yleisvaikutelmaltaan (tässä järjestyksessä) valoisiksi, viihtyisiksi, avariksi, kauniiksi ja toisaalta neutraaleiksi. Lähes kaikki (13/15) pitivät rakennuksen värimaailmaa raikkaana. Koulun suunnittelun pohjaksi mainituista arkkitehtuuriin liittyvistä periaatteista opettajien mielestä parhaiten olivat toteutuneet em. valoisuus ja avoimuus. Värikkyys oli myös opettajien näkemyksen mukaan yksi hyvin toteutuneista suunnitteluperiaatteista. Vaikka yhteistilojen suunnittelu jäi opettajien kommenttien perusteella vähemmälle huomiolle, niihin oltiin kokonaisuutena melko tyytyväisiä. Koulun tilaratkaisuista opettajat pitivät hyvänä opetustilojen ryhmittelyä oppiaineryhmiin sekä käytävätilojen soveltuvuutta kalusteineen opetuskäyttöön. Myös koulun kolmea kerrosta pidettiin sopivana ja avara ruokala koettiin onnistuneeksi. Opettajien kokemus käytävätiloista ja portaakoista jakaantui hiukan, 11/15 piti niitä melko tilavina myös välituntien aikana toisin kuin oppilaat, joista enemmistö koki ne ahtaiksi.

Yksi tärkeimmistä tiloista opettajien näkökulmasta ovat omat työ- ja taukotilat. Kokonaisuutena opettajien henkilökohtaisia työtiloja pidettiin hyvinä, yhteistä taukotilaa kuitenkin liian ahtaana. Osa opettajista koki myös häiritseväksi sen, että oppilailla on viereiseltä käytävältä esteetön näköyhteys opettajien taukotilaan.

Koulun oppilashuollon (terveydenhoitaja, koulukuraattori ja koulupsykologi) tilat on keskitetty toiseen kerrokseen opettajien taukotilan läheisyyteen. Tämä ratkaisu saa opettajilta kiitosta. Samoin opettajat ovat tyytyväisiä samassa kerroksessa olevaan mediateekkiin eli kirjasto-tietokoneluokkaan.

Opettajat pitivät aineluokkien ryhmittelyä onnistuneena, mikä kertoo aineryhmäjakoisen suunnitteluperiaatteen eduista. Koulun liikuntasali aputiloinen oli myös riittävän suuri ja jaettavissa kolmeen osaan. Salin jakotilanteessa osien äänieristys vaatisi raskaampia väliseiniä, mikä on käytännössä kuitenkin vaikea toteuttaa. Useissa vastauksissa tuli esille myös tyytyväisyys raikkaaseen ja puhtaaseen sisäilmaan.

Kyselyssä ilmeni myös kritiikkiä toteutuneisiin tiloihin. Koska tilaratkaisuja tehtiin pääosin oppiaineryhmittäin, seurauksena oli, että yhteistilat, kuten käytävät, eteiset, auditorio ja ruokala jäivät vähemmälle huomiolle. Kaikkein selvimmin epäonnistuneena tilana (15/15) pidettiin oppilaiden havaintojen ja omien kokemusteni tavoin koulun alakerran eteistilaa ja naulakkoa. Tällä tilalla on suuri vaikutus koulun sisäisen liikenteen sujuvuuteen ja sitä kautta koulun toimintaan. Toinen liikenteellinen pullonkaula on ruokalan tarjoilulinjan jonotustila ja astioiden palautuspisteen hankala sijainti.

Perusluokkahuoneet ovat lähes kaikkien opettajien mielestä liian pieniä (14/15). Tämä on myös oma havaintoni luokista. Opettajat kertoivat saaneensa suunnitella luokkansa kalustuksen melko vapaasti. Siitä huolimatta suuri osa (11/15) koki, että kalusteiden ryhmittely luokissa oli hankalaa. Myös enemmistö (12/15) moitti sitä, että muunneltavia tiloja ei ole riittävästi. Vain kaksi matematiikan luokkaa sekä auditorio ja pieni näyttämö ovat yhdisteltävissä. Muuten opetustilojen joustava käyttö on toteuttavissa lähinnä käytävä- ja aulatiloiissa. Niiden käyttöä kuitenkin rajoittaa ruokailun aikainen melu ja sisäinen liikenne. Omien havaintojeni mukaan vierailijoiden on pihan puolelta tullessaan vaikea hahmottaa ja löytää esimerkiksi 2. kerroksen työ- ja hallintotiloihin. Jonkinlainen opastus tai viitoitus olisi ollut paikallaan.

Kalusteiden materiaalivalintoja pidettiin osin huonoina. Ensimmäiseen kysymykseen liittyen eräs opettaja totesikin, että opettajien käytännön kokemukset esim. materiaalien kestävydestä pitäisi suunnitelmissa ottaa paremmin huomioon. Havaintojenikin mukaan kalusteiden, luokkien seinäpintojen ja kulkuväylien kuluneisuutta oli jo havaittavissa. Siksi yleisvaikutelma kalusteista ja muusta sisätilojen materiaaleista on arkinen ja halpa.

Turvallisuuskulma on huomioitu mm. siten, että luokista on kaksi uloskäyntiä. Luokahuoneiden väliovet ovat äänieristeovia, mutta ne eivät opettajien mukaan eristä kunnolla naapuriluokan ääniä. Myös luokkien muuta äänieristystä moitittiin.

Eräs opettaja koki suuren avoimen tilan häiritseväksi, koska ruokalan tuoksut kantautuvat ylempiin kerroksiin. Huonoiten opettajien mielestä oli toteutunut tilojen muunneltavuus, joka kuitenkin on yksi keskeinen oppimisympäristöjen suunnitteluperiaate. Avovastauksista käy ilmi, että arkkitehdillä oli kyllä tahto tehdä tiloista enemmän muunneltavia, mutta osa opettajista ei sitä itse halunnut. Tämä korostaa pedagogisen ennakkosuunnittelun tärkeyttä.

Kysymysosa 3. Onko uusi koulu vaikuttanut koulun toimintatapoihin ja opetusmenetelmiin?

Uudella koululla ei koeta olleen selkeää vaikutusta koulun yhteishenkeen. Vain 8/15 vastanneista koki, että sillä on ollut jotain vaikutusta. Samoin hajontaa oli kysyttäessä oppilaiden ja opettajien välisestä yhteistyöstä. Suurin osa (12/15) opettajista ilmoitti, että uusi koulu on innostanut kokeilemaan uusia opetusmenetelmiä. Tässä tutkielmassa jää tarkemmin selvittävää, millaisia kokeiluja on tehty. Tähän olisi tarvittu tarkentavia kysymyksiä. Oppilaiden opiskelumotivaatiossa ei ole opettajien enemmistön näkemyksen mukaan tapahtunut muutosta parempaan uuden koulun myötä. Vain (5/15) katsoi, että motivaatio oli jossain määrin parempi kuin vanhassa koulussa.

Uusi ympäristö ei näytä hillinneen oppilaiden ilkivaltaa. Yli puolet opettajista (9/15) koki, että uudessa koulussa ei ole vähemmän ilkivaltaa kuin vanhassa. Kyselyn perusteella uudella oppimisympäristöllä ei näytä myöskään olevan yhteyttä kiusaamisen vähentymiseen. Osin edellistä voivat selittää seuraavan kysymyksen vastaukset. Opettajien enemmistö (10/15) oli sitä mieltä, että koulun tilaratkaisut eivät helpota oppilaiden valvontaa. Joissakin kommentteissa mainittiin syyksi koulun sokkeloisuus. Käytävien ja keskustilan avoimuus helpottaa valvontaa, mutta silti eri kerroksiin jää sivukäytäviä tai muita katve-alueita, joihin ei ole välitöntä näköyhteyttä. Valvonnassa koetut ongelmat liittyvät myös luottamukseen. Opettajien mainitsemat asiat ovat osin ristiriidassa oppilaiden toivomien rauhallisten sopukoiden kanssa.

Enemmistö vastanneista(11/15) oli sitä mieltä, että oppiainerajat ylittävää yhteistyötä ei ole enempää kuin vanhassa koulussa. Tämä tulos selittynee myöskin pedagogisen etukäteistyön puuttumisella ja osin sen seurauksena vähäiseksi jääneellä tilojen joustavalla käytöllä. Myös oppiaineryhmissä tehty suunnittelutyö on rajoittanut tilojen tarkastelua tällä uudella periaatteella.

Ainoa osa-alue, jossa tutkimus antaa selkeitä viitteitä toimintakulttuurin muutoksesta on tieto- ja viestintätekniiikan lisääntynyt käyttö. Se jäi kyselyssä kuitenkin epäselväksi, mitä tuo lisääntynyt

käyttö tarkoittaa käytännössä. Havaintojeni perusteella se tarkoittanee, että opettajat käyttävät enemmän oman työpisteensä tietokoneita ja luokissa lähinnä opettajien käytössä olevaa tietotekniikkaa. Sen sijaan vastauksista ei ilmene onko tieto- ja viestintätekniiikan käyttö lisääntynyt oppilaiden opiskelussa. Tarkempi selvittely olisi vaatinut lisäkysymyksiä.

Enemmistö opettajista (9/15) kertoi käyttävänsä koulun piha-aluetta myös oppituntien pitoon. Tämä tulos poikkeaa jossakin määrin oppilaiden näkemyksistä. Välituntisin sen sijaan piha-alue on opettajienkin mukaan selvästi jäänyt vähälle käytölle.

Koulurakennuksen arkkitehtuurilla ylipäättään on opettajien enemmistön (12/15) mielestä tärkeä merkitys oppilaiden koulussa viihtyvyyteen. Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että koulurakennuksella on tärkeä merkitys omaan työssä viihtymiseen.

5.2. Kyselytutkimuksen tulokset oppilaiden näkökulmasta

Tutkimuksessa oli mukana kahden 9. luokan oppilaat (35), joista kaikkiin kysymyksiin vastasi 33 oppilasta. Kaksi oppilasta ei ollut käynyt vanhaa koulua, joten heillä ei ollut kokemusta kysymyksissä, joissa pyydettiin vertaamaan vanhaa ja uutta koulua. Kuten luvussa 3.1. mainittiin, kyselyssä painotettiin heidän osaltaan kokemuksia koulun arkkitehtuurista ja toimintakulttuurista. Kuvaan monivalintakysymysten tuloksia esim. myönteisesti vastanneiden suhteella koko joukkoon (esim. 19/35). Avovastauksista teen yhteenvetoja, joita pyrin tulkitsemaan luvussa 5.3.

Kysymysosa 1. Millaisiksi koulun käyttäjät kokivat vaikutusmahdollisuutensa uuden koulun suunnitteluvaiheessa?

Koulun suunnittelussa kuultiin opettajien lisäksi muuta henkilökuntaa ja oppilaskunnan toiveita. Osallistavan suunnittelun periaatetta sovellettiin siis vain oppilaskunnan edustajien kautta. Muut oppilaat eivät ilmeisesti päässeet vaikuttamaan suunnitelmiin. Oppilaiden vaikutusmahdollisuuksista kysyttäessä selvisi, että vain (9/35) ilmoittivat, että heitä oli kuultu koulun suunnitteluvaiheessa. Suurin osa vastaajista (26/35) ei ollut osallistunut millään tavalla tai koki, ettei heillä ollut tilaisuutta esittää ideoitaan. Näin ollen kovin laajaa oppilaiden näkemystä ei ilmeisesti ole suunnitteluvaiheessa saatu. Kuitenkin 10 vastasi saaneensa esittää toiveita ja ideoita. Kaksi vastaajista ei ollut käynyt vanhaa koulua lainkaan eikä siten voinutkaan osallistua uuden

koulun ideointiin.

Kysymysosa 2. Miten käyttäjät kokevat koulun arkkitehtuurin ja sen toimivuuden?

Huolimatta siitä, että oppilaiden osallistuminen uuden koulun suunnitteluun oli jäänyt vähäiseksi, kyselyyn vastanneet oppilaat olivat suhteellisen tyytyväisiä uuteen rakennukseen. Oppilaat antoivat uuden koulun arkkitehtuurin toimivuudelle yleisarvosanaksi 7,57 kouluarvosanoilla 4-10. Opettajien antama parempi arvosana 8,64 selittyy osin sillä, että heillä on pitempi kokemus työskentelystä vanhassa huonokuntoisessa koulurakennuksessa ja väliaikaisissa parakeissa. Silloin on luonnollista, että uusi rakennus otetaan kiitollisuudella käyttöön. Uusi rakennus on myös toiminnallisuudeltaan opettajien näkökulmasta parempi kuin entinen, kaikki toiminta sujuu siellä huomattavasti helpommin. Toisaalta keskiarvojen ero viittaa siihen, että aikuinen ja nuori kokevat fyysisen rakennuksen merkityksen erilaisena.

Kysyttäessä koulun ulkoista olemusta, oppilaat kuvasivat sitä (30/35) koulun näköiseksi, koulumaiseksi. Eräs oppilas kiteytti koulun arkkitehtuurin näin: *"Hieno ja värikäs koulu, mutta oleskelutiloja ei ole paljon."* Koulun sijainti oli oppilaidenkin (29/35) mielestä onnistunut. Enemmistön (24/35) mielestä rakennuksessa on helppo löytää tilasta toiseen. Tunnelmaltaan he kuvasivat sitä opettajien tavoin (tässä järjestyksessä) värikkääksi, valoisaksi, viihtyisäksi, selkeäksi ja avaraksi. Kiinnostavaa kyselyn vastauksissa olivat tilat, jotka olivat oppilaiden mielestä onnistuneita ja joissa he mielellään oleskelivat vapaa-aikoina. Mieluisimmiksi paikoiksi oppilaat kokivat alakerran avoimen keskustila-ruokalan pöytäryhmineen ja 2. ja 3. kerroksen käytävien oleskelutilat, varsinkin sohvaryhmät, joilla oli mukava oleskella, "löhötä". Mieluisimmaksi paikaksi nimettiin 2. kerroksen ulkoneva parvi, oppilaiden nimeämä "prinsessaparveke" sohvaryhmineen. Oma havaintoni tukee näitä tuloksia.

Oppilaiden enemmistöä (30/34) miellytti myös rakennuksen 3-kerroksisuus. He pitivät myös oppiaineiden mukaan ryhmiteltyjä opetustiloja hyvänä ratkaisuna (29/34). Luokkatiloissa oli heidän mielestään riittävästi luonnonvaloa (26/35). Erikseen avokysymyksissä nousi esille oppilaiden mielestä toimivina erillistiloina kotitalouden luokka, liikuntasali, auditorio ja kirjasto. Myös erilliset yksittäiset wc-tilat saivat kiitosta (27/35).

Oppilaiden vastauksista ilmenee myös toive rauhallisista pakoista, joissa voisi häiriintymättä jutella kaverin kanssa. Oppilaiden toiveiden ja toisaalta em. oppilaiden valvonnan kannalta tällaisten rauhallisten soppien rakentaminen on haaste. Arkkitehti Jukka Sulonen (Teoksessa Kuuskorpi, toim. 2014, 96) käyttää termiä KIVA -piste tällaisista tiloista, jotka lisäävät viihtyisyyttä ja koulun sisäistä vuorovaikutusta. Se tarkoittaa hänen mukaansa koulutiloissa sellaista

paikkaa, jossa voi tavata rauhassa muita oppilaita, opiskella ja rentoutua. Tällainen tila voi olla missä tahansa luokkatilojen ulkopuolella. Paunun koulussa tällaisena voi pitää 2. ja 3. kerroksen istuin- ja sohvaryhtymiä, pöytäryhtymiä sekä ruokalan pöytäryhtymiä, joiden ympärille oppilaat mielellään kokoontuvat. Ne sijoittuvat kuitenkin lähinnä vilkkaiden kulkuväylien vierustoille, jolloin niissä ei välttämättä saa istua rauhassa kaverin kanssa. Havaintojeni mukaan todennäköisesti tästä syystä oppilaat istuvat mielellään myös ahtaissa portaikoissa ja ruokalan näyttämöllä.

Koulun piha-alue on suurimman osan kouluvuotta vähällä käytöllä, mutta säiden salliessa kouluvuoden alussa ja lopussa oppilaiden suosikkipaikka on sisäpihan ulkoauditorio. Sen suosio perustuneeseen siihen, että sieltä voi katseella hallita pihan tapahtumia, kuin katukahvilasta ikään. Sen sijaan ns. toimintapiha peli- ja telineineen koetaan osin lapselliseksi ja sen käyttö on oppilasmäärään nähden jäänyt vähäiseksi. Tilanne muuttuneen, kun Jämsän keskustaajaman koulujen tilajärjestelyjen seurauksena yläkouluun siirtyy myös läheisen alakoulun kuudesluokkalaisten.

Selkeästi epäonnistuneina tiloina oppilaatkin pitivät eteisestä ja naulakkotilaa, jotka koettiin ruuhkaisiksi ja ahtaiksi. Tätä alakerran sisääntuloon ruuhkaisuuteen liittyvää ongelmaa lisää vielä sekin, että oppilaiden henkilökohtaiset säilytyskaapit sijaitsevat ruokalan puolella, hiukan etäällä varsinaisesta naulakosta. Tämä ratkaisu lisää edestakaista liikkumista ja aiheuttaa osaltaan ruuhkaisuutta. Myös muita käytäviä oppilaat moittivat ahtaiksi välituntisin. Käytävillä on pöytäryhtymiä ja istumapaikkoja, mutta oppilaat kaipasivat niitä lisää.

Kysyttäessä koulussa viihtymiseen vaikuttavista tekijöistä, oppilaiden vastaukset olivat jossain määrin yllättäviä. Tämän pienehkön kyselyn perusteella näyttää siltä, että oppilaiden kouluviihtyvyyteen koulurakennuksella on pienempi merkitys kuin etukäteen voisi olettaa. Vain 6/35 oppilasta oli sitä mieltä, että koulurakennus on kaikkein tärkein viihtyvyyteen vaikuttava tekijä. Vastanneista 16/35 oli sitä mieltä, että eniten viihtyvyyteen vaikuttaa muut oppilaat ja heidän asenteensa ja 9/35 puolestaan nimesi tärkeimmäksi tekijäksi oman asenteen. Loput eivät osanneet sanoa. Yllättävää oli, että vastausten perusteella opettajilla ja opetusmenetelmillä ei ollut oppilaiden viihtyvyydelle juurikaan merkitystä (1/35). Kouluviihtyvyyteen näyttäsivät vaikuttavan eniten muut oppilaat. Tästä ei voi vetää kuitenkaan johtopäätöstä, että opettajien käyttämällä opetusmenetelmillä ja muulla toimintakulttuurilla ei olisi oppilaiden koulussa viihtymiseen merkitystä.

Mielenkiintoisia pohdintoja herättäviä olivat myös oppilaiden avoimissa kysymyksissä esiintuomat ajatukset. Kun heitä pyydettiin kertomaan oliko vanhassa Seppolan koulussa jokin asia paremmin kuin uudessa koulussa, suurin osa (18/24), mainitsi vanhasta jotain parempaa kuin uudesta. Tässäkin tulivat esille vanhan koulun eteis- ja naulakkotilat, joita pidettiin tilavimpana ja parempina. Vastauksissa vanha 1950-luvun koulurakennus sai kiitosta myös siitä, sen sisustus oli

"aikuisempi ja se näytti enemmän yläasteelta, kun ei ollu miljoonaa eri väriä, niin kuin jossain päiväkodissa". Eräs oppilas piti entistä koulua mielenkiintoisena vanhana rakennuksena. Koulua pidettiin eräässä kommentissa jopa käytännöllisempänä ja paremmin suunniteltuna. Vanhan koulun piha, joka oli lähinnä kulunutta asfalttia, oli eräässä kommentissa viihtyisämpi ja *"teki mieli mennä ulos, kun kaikki olivat porukoissa, eikä pienissä jengeissä kuten Paunussa".* Vastaus korostaa koulupihan merkitystä yhteisöllisyyden rakentamisessa.

Oppilaat saivat avoimissa kysymyksissä esittää kommentteja myös uudesta koulusta. Vastauksissa oli osin ristiriitaisuuksia. Joku piti tiloja modernina ja ilmapiiriä raikkaana, toinen hienona ja värikkäänä. Eräs puolestaan koki tilat liian räikeiksi ja valaistuksen liian vahvaksi: *"Lattioiden ei tarvitsisi olla kaikissa sateenkaaren väreissä."* Yhdessä vastauksessa kehoitettiin suunnittelijoita keskittymään *" mukavuuteen, ei esim. värien paljouteen".*

Yhteistä opettajien vastauksiin oli se, että tiloja pidetään paikoin ahtaana. Varsinkin yhteisistä tiloista haluttiin isompia. Oleskelutiloja ja istumapaikkoja välituntien viettämiseen kaivattiin lisää. Eräs oppilas antoi suunnittelijoille ohjeeksi tehdä *"tarpeeks isoja ettei vaa oo ahasta".* Eräässä vastauksessa kiteytettiin suunnittelun ohjeeksi hyvin oppilaan näkökulma: *"Miettikää, millaisessa itse jaksaisitte opiskella kolme vuotta."* Suunnittelijaa kehoitettiin kuuntelemaan oppilaiden toiveita *"sillä kyllä he tietävät millaisen koulun haluavat".* Eräs oppilas kertoi näkemyksenä uuden koulun arkkitehtuurista ilmeisesti kyselyn aikaan käydyn julkisen museokeskustelun innoittamana: *" Ei tarvitse näyttää guggenheimilta, älkää käyttäkö noin paljon rahaa."*

Kokonaisuudessa oppilaiden vastauksia voi tulkita niin, että heille ei koulun fyysisellä ympäristöllä ole yhtä suurta merkitystä kuin opettajille. Heille on tärkeämpää mitä tiloissa on ja mitä tilassa tapahtuu, ei itse fyysinen tila. Oppilaiden koulussa viihtymiselle ei koulurakennuksella näytä olevan yhtä suurta merkitystä kuin mitä opettajat arvelivat. Luvussa 2.3.1.1. mainituista oppimisympäristön määritelmistä sosiaalinen oppimisympäristö näyttää olevan oppilaiden viihtyvyyden kannalta merkittävin.

Kysymysoso 3. Onko uusi koulu vaikuttanut koulun toimintatapoihin ja opetusmenetelmiin?

Tämänkin tutkimuskysymyksen vastauksia on katsottava kriittisesti siinä valossa, että näillä kyselyyn osallistuneilla oppilailta oli vain lyhyt kokemus vanhan koulun toimintatavoista. Johtopäätöksiä yleisen toimintakulttuurin muutoksista oppilaiden näkökulmasta suuntaan tai toiseen ei kyselyn vastausten perusteella ole löydettävissä. Kun oppilailta kysyttiin, onko uudessa koulussa parempi me-henki kuin vanhassa, vastaukset jakaantuivat ja enemmistö (18/35) vastasi, ettei osaa

sanoa. Sama ilmeni vastauksissa oppilaiden keskinäisestä yhteistyöstä, jossa suurin osa (22/34) ei joko osannut sanoa asiasta mitään tai oli sitä mieltä, että oppilaiden keskinäinen yhteistyö ei ole lisääntynyt. Samansuuntainen oli tulos oppilaiden ja opettajien välisestä yhteistyöstä (21/35). Opettajien opetusmenetelmät ovat sen sijaan enemmistön mielestä monipuolistuneet. Enemmistö (21/35) oli sitä mieltä, että opettajat käyttävät erilaisia opetusmenetelmiä kuin vanhassa koulussa. Suurin osa (22/33) oli myös sitä mieltä, että uusi rakennus oli innostanut heitä opiskelussa.

Mielenkiintoista oli, että eräässä avovastauksessa pidettiin vanhan koulun ilmapiiriä ja yhteishenkeä parempana. Vastauksista kävi ilmi, että oppilaat kokivat valvonnan uudessa koulussa lisääntyneen, koska vanhassa koulussa heidän mukaansa oli *"vapaampaa, kaikkea ei kytätty, oli rennompaa."*

Vaikka opetusmenetelmissä ei näytä tapahtuneen laajempaa muutosta, tieto- ja viestintätekniikan käyttö opetuksessa oli lähes kaikkien (30/35) mielestä lisääntynyt.

5.3. Kyselytutkimuksen vastausten tulkintaa

Tarkastelen seuraavassa tuloksia erikseen opettajien ja oppilaiden osalta sekä luvussa 1.4. mainitun jaottelun mukaan arkkitehtien suunnitteluperiaatteiden, Paunun koulun suunnittelun lähtökohtien, suunnittelun yleisten periaatteiden ja suunnittelun pedagogisten linjausten toteutumisen valossa. Opettajien ja oppilaiden osalta tulkiten tuloksia kolmena kokonaisuutena tutkimuskysymysten kautta. Pyrin vertailemaan samalla oppilaiden ja opettajien vastauksia peilaten niihin myös omia havaintojani. Tutkimuskysymykset ovat väliotsikoita. Tarkempia johtopäätöksiä käsittelem lopuksi Päätelmät - luvussa.

5.3.1. Opettajien vastausten perusteella

Kysymysosa 1. - Millaisiksi koulun käyttäjät kokivat vaikutusmahdollisuutensa uuden koulun suunnitteluvaiheessa?

Tulosten perusteella voi päätellä, että opettajat eivät ole täysin tyytyväisiä vaikutusmahdollisuuksiinsa suunnittelussa. He kertoivat kyllä päässeensä vaikuttamaan lähinnä omien oppiaineidensa luokkatilojen järjestelyihin esimerkiksi kalusteiden osalta. He osallistuivat suunnitteluun aineryhmittäin, jolloin yhteisten tilojen suunnitteluun ei paneuduttu riittävästi. Suunnitteluvaiheen ideoita he saivat esittää joko suoraan arkkitehdille, suunnitteluryhmälle tai

rehtorille. Uuden koulun suunnittelu ja toteutus on aina lukuisten näkemysten, talouden ja säännösten kompromissi. Rehtorin kertoman mukaan opettajille järjestettiin suunnitteluvaiheessa mahdollisuus käydä vierailuilla uusissa kouluissa ja esimerkiksi erään kalustetoimittajan luona. Tilanne, jossa kaikki käyttäjien toiveet voisivat toteutua, on tietenkin käytännössä lähes mahdoton.

Vuorovaikutteisuuden ongelmista viestii avovastauksissa esitetty kritiikki arkkitehdin suhtautumiseen tulevien käyttäjien ideoihin. Arkkitehdin koettiin "jyränneen" läpi omia ajatuksiaan. Tässä on selkeä ristiriita ennalta mainittuihin periaatteisiin, joissa suunnittelun lähtökohdiksi mainittiin käyttäjien toiveet ja tarpeet. Uuden koulun avajaisissa arkkitehti mainitsi erikseen hyvin sujuneen yhteistyön opettajakunnan kanssa. Vastausten perusteella muodostuu vaikutelma, että hyvistä aikomuksista huolimatta tasa-arvoinen, aito vuoropuhelu suunnittelijan ja opettajien kesken ei ole toteutunut suunnitellusti. Tämän perusteella ei suunnitteluprosessia voi kuitenkaan pitää epäonnistuneena. Jotta Paunun koulun suunnitteluprosessista tulisi kokonainen kuva, täytyisi myös arkkitehtien näkemys asiaan selvittää. Arkkitehtien suunnittelufilosofian ja laajaan koulusuunnittelukokemuksen valossa, he ovat ehkä hiukan tuskastuneet opettajien perinteisempiin näkemyksiin. Opettajat puolestaan korostivat vastauksissaan käytännön kouluelämän tuntemusta, arkkitehtien kokemus koulun arjesta onkin enemmän ulkopuolisen tarkkailijan näkökulma. Kyse on suunnitteluteorian ja käytännön kokemuksen yhteensovittamisesta. Kouluja suunnittelevilla arkkitehdeilla tulisi olla mahdollisuus ennen suunnittelua osallistua ko. koulun arkeen ja samalla tutustua myös käyttäjiin ja heidän toimintatapoihinsa. Tarvitaan myös neuvottelutaitoa ja kykyä kuunnella aidosti tulevia käyttäjiä tilanteessa, joka on heille uusi, ainutkertainen ja vaikeasti hahmotettava, varsinkin kun on kyse Paunun koulun kokoisesta suurehkosta koulusta. Toisaalta opettajiltakin vaadittaisiin sitoutumista ja perehtymistä suunnittelun periaatteisiin ja säännösten ja talouden reunaehtoihin, jotka rajaavat koulurakentamista. Tällaisen perehtyneisyyden hankkiminen on käytännössä vaikeaa.

Kokonaisuudessaan näyttää siltä, että Paunun koulun suunnittelussa on ollut hyvä pyrkimys vuorovaikutukseen, mutta ilmeisesti em. arkkitehtien ja opettajien näkemykset eivät ole täysin kohdanneet. Opettajien vastauksista voi päätellä, että heidän näkemyksiään ei ole arvostettu. Erään opettajan terveiset arkkitehdeille olivatkin: *"Ideoikaa rohkeasti, mutta arvostakaa ja kuunnelkaa koulun henkilökunnan ja oppilaiden toiveita."* Suunnittelijat kysyivät opettajilta mielipiteitä ja ajatuksia osin hyvin perinteisesti vastauksina valmiisiin kysymyksiin (liite 2b.). Parempi tapa olisi ollut alkuvaiheessa esimerkiksi työpaja-ideariihi - tyyppinen toimintatapa, jonka kautta olisi hahmoteltu ensin pedagogiset lähtökohdat. Niiden pohjalta olisi työpajoissa voitu edetä luonnoksien kautta valmiisiin suunnitelmiin.

Paunun koulun suunnittelutilanne ei ole yleistettävissä, mutta ei varmaankaan ole

ainutlaatuinenkaan. Kaikki suunnitteluprosessit poikkeavat toisistaan niin käyttäjien kuin suunnittelijoiden lähtökohdiltaan. Onnistuneeseen lopputulokseen pääsemiseksi korostuu edellä mainittu pedagogisten lähtökohtien tärkeys.

Kysymysosa 2. Miten käyttäjät kokevat koulun arkkitehtuurin ja toimivuuden?

Opettajat pitivät hiukan yllättäen koulun sijaintia hyvänä. Tässä on ristiriita omien havaintojeni kanssa, kuten koulun arkkitehtuuria kuvailevassa luvussa totean. Myös em. luvussa kuvattu koulun sijainti "kuopassa" ei ole ympäristöesteettisesti hyvä ratkaisu. Opettajista kuitenkin suurin osa (13/15) oli sitä mieltä, että rakennus sopii ympäristöönsä hyvin. Koulurakennus on myös opettajien mielestä ulkoiselta arkkitehtuuriltaan onnistunut (vrt. omat havaintoni). Taustalla voi olla aikaisemmin mainitsemani näkemys, että arjessa emme kiinnitä ympäristöömmä ja sen ulkonäköön suurta huomiota. Toisaalta opettajat myös vertaavat uutta ja vanhaa kulunutta koulua, jolloin uusi rakennus ymmärrettävästi koetaan estetiikaltaan onnistuneemmaksi.

Rakennusta voi tulosten perusteella pitää opettajien mielestä yleistunnelmaltaan onnistuneena, avarana ja valoisana. Valoisuus ja avoimuus olivat myös koulun suunnittelun lähtökohtia ja tämä oli opettajien mielestä parhaiten toteutunut, samaa tukee omat havaintoni. Värikkyyttä oli myös opettajien näkemyksen mukaan yksi hyvin toteutuneista suunnitteluperiaatteista. Värikkyyttä toteutuu lähinnä julkisivujen tehosteilla, lattioiden räsymattoon viittaavilla raidoituksella ja värikkäillä kalusteilla. Se ei taas miellyttänyt kaikkia oppilaita, kuten oppilaiden vastauksista kävi ilmi.

Vaikka yhteistilojen suunnittelu jäi opettajien osalta vähemmälle, niihin oltiin kokonaisuutena melko tyytyväisiä. Koulun tilaratkaisuista opettajat olivat tyytyväisiä opetustilojen ryhmittelyyn oppiaineryhmiin, joka on käytännöllinen ja yleisesti käytetty malli. Käytävötilöjen soveltuvuutta kalusteineen opetuskäyttöön pidettiin hyvänä, mutta omien havaintojeni mukaan kalusteita on tähän tarkoitukseen vähän ja käyttö on kuitenkin vähäistä. Tähän voi olla syynä toimintakulttuuri, enemmän kuin arkkitehtoniset ratkaisut. Koulu on keskiosaltaan 3-kerroksinen. Opettajat pitivät sitä hyvänä perusratkaisuna. Opettajien kokemus käytävötilöistä ja portaikoista jakaantui hiukan, suurin osa piti niitä melko tilavina myös välituntien aikana toisin kuin oppilaat.

Opettajien henkilökohtaisia työtiloja pidettiin hyvinä, yhteistä avointa taukotilaa kuitenkin liian ahtaana. Opettajat kokivat tilan avoimuuden osittain häiritseväksi. Suunnittelija on todennäköisesti pyrkinyt avoimuudella myös helpottamaan oppilaiden valvontaa. Kokemukseni mukaan ajatus toimii, koska opettajat näkevät taukotilastaan oppilaiden välisiä tilanteita, joihin täytyy puuttua. Se on kuitenkin kaksijakoinen asia, koska se myös osin estää opettajia pitämästä rauhassa taukoa.

Koulun tukipalveluiden, terveydenhoitajan, koulukuraattorin ja koulupsykologin tilajärjestelyt ja sijoittelu opettajien työtilojen lähelle on hyvä ratkaisu. Koulun mediateekiksi kutsuttu tila on onnistunut sijoittelultaan ja sitä käytetään myös runsaasti. Tosin tämä mediateekki -malli on jo alkanut korvautua esim. langattomalla verkolla, kannettavilla tietokoneilla, tableteilla ja mobiililaitteilla. Tämä osittaa, kuinka nopeaa varsinkin teknisen oppimisympäristöjen muutos on. Pitkissä suunnitteluprosesseissa, kuten Paunun koulun kaltaisissa (3v), on vaarana, että opetusteknologiset ratkaisut ovat jo valmistuessaan osin vanhentuneita.

Opettajat pitivät aineluokkien ryhmittelyä myös onnistuneena, mikä kertoo aineryhmäjakoisen suunnitteluperiaatteen eduista. Mutta vastaavasti kyselyssä ilmeni myös tyytymättömyyttä toteutuneisiin yhteisiin tiloihin. Ne jäivät vähemmälle huomiolle osin juuri oppiaineryhmittäisen suunnittelun vuoksi. Eräs opettaja totesikin, että oppilaiden liikkumistapojen asiantuntemusta pitäisi tilaratkaisuja suunnitellessa ottaa huomioon. Tarvitaan opettajien yleissuunnitteluryhmä, joka katsoo tiloja em. käytännön tiedon, yhteistoiminnallisuuden ja muunneltavuuden näkökulmasta. Koulun sisäisen liikenteen sujuvuutta tulisi miettiä etukäteen kuten kaupunkisuunnittelussa.²³ Hyvällä suunnittelulla vältetään ruuhkien syntymisiä, mikä on kokemukseni mukaan suorassa yhteydessä koulun tunnelmaan ja siten myös vaikuttaa yhteishenkeen ja koulun arjen käytäntöihin.

Luokkatilojen osalta arkkitehtuuria voi pitää tavoitteisiin nähden osin epäonnistuneena. Perusluokkahuoneet koettiin ahtaiksi. Tältä osin koulurakentamisen tilanormituksista johtuvaa ongelmaa on koulusuunnittelussa pyritty ratkaisemaan muiden tilojen hyödyntämisellä, jotta kaikki käytettävissä olevat neliöt saadaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön. Opettajat kertoivat saaneensa suunnitella luokkansa kalustuksen melko vapaasti. Siitä huolimatta osa koki kalusteiden ryhmittelyn luokissa hankalaksi. Muunneltavuus on jäänyt huomattavasti vähäisemmäksi kuin suunnittelun perusteissa mainittiin. Matematiikan luokkien ja auditorio-näyttämön ohella joustavuus toteutuu lähinnä käytävätilojen opetuskäytöstä. Luokista on turvallisuussyistä kaksi uloskäyntiä. Luokkahuoneiden väliovet ovat äänieristeovia, mutta ne eivät opettajien mukaan eristä kunnolla naapuriluokan ääniä.

Materiaalivalintoja pidettiin osin huonoina. Koulun käytävillä ja luokissa näkyikin jo kahden vuoden käytön jälkeen olevan kulumia. Paunun koulun sisäpintojen materiaalit näyttävät olevan alttiita vahingoille. Ahtaista luokista johtuen osa oppilaiden työpöydistä on seinien vierellä, mikä houkuttelee nojailemaan seiniin. Luokkien seinissä näkyikin oppilaiden tekemiä sotkuja ja "kaiveruksia". Ahtaiden luokkien ohella syynä lienee se, että materiaalikustannuksissa on haluttu säästää. Tämä ei kuitenkaan ole kestävää ja viisasta, koska kunnossapitokustannukset ovat

²³ Arkkitehti haluaa rohkeita kaupunkeja, Helsingin Sanomat, A19, 10.08.2015, Henriette Vamberg: "Meidän tulisi ensi tutkia miten ihmiset liikkuvat ja vasta sitten tehdä heille kaupunkia".

vastaavasti suuremmat. Yläasteikäisten oppilaiden käytössä koulun pintamateriaalit joutuvat erittäin kovalle kulutukselle. Niiden tulisi kestää rajujakin kolhuja, olla helposti puhdistettavia ja kuitenkin olla myös esteettisesti miellyttäviä. Suunnittelun vaikeus onkin, miten yhdistää kestävyys esteettisesti miellyttävään.

Tämän tutkimuskysymyksen keskeinen havainto oli, että huonoimmin opettajien mielestä oli toteutunut tilojen muunneltavuus. Arkkitehdit pyrkivät tekemään tiloista muunneltavia, mutta yllättäen osa opettajista ei sitä itse halunnut. Tämäkin kertoo, että suunnitteluvaiheeseen pitäisi varata runsaasti aikaa, jotta yhteinen näkemys löytyy.

Tilanne ei ole yleistettävissä, mutta ei varmaan ole ainutlaatuinenkaan. Kaikki suunnitteluprosessit poikkeavat toisistaan niin käyttäjien, suunnittelijoidenkin kuin tilaajien lähtökohtien osalta. Onnistuneeseen lopputulokseen pääsemiseksi korostuu edellä mainittu pedagogisten lähtökohtien tärkeys. Kun se on tehty, on luonnosten ja piirustusten vuoro, joita tulisi konkretisoida havainnekuvin. Niihin opettajien olisi helpompi ottaa kantaa kuin pelkkiin piirustuksiin.

Kokonaisuutena Paunun koulun arkkitehtuuriin liittyvissä vastauksissa tuli esille tyytyväisyys yhteen tärkeimmistä tämän uuden koulun rakentamisen syistä, raikkaaseen ja puhtaaseen sisäilmaan. Opettajat ovat saaneet terveet ja perushyvät tilat, joihin ollaan suhteellisen tyytyväisiä. Tällä on selkeä yhteys siihen, että opettajat kokivat koulurakennuksella olevan suuri merkitys työssä viihtymiseensä.

Kysymysoso 3. - Onko uusi koulu vaikuttanut koulun toimintatapoihin ja opetusmenetelmiin?

Kuten johdannossa oletin, uudella koulurakennuksella ja sen arkkitehtuurilla ei näytä tämän kyselyn perusteella olevan mitään suoraan yhteyttä toimintakulttuurin muutokseen. Toimintakulttuurin muutos näkyy kyselyn perusteella selvimmin uuden tietotekniikan käytön lisääntymisenä. Koulun tietoteknisistä ratkaisuista päätellen se tarkoittanee sitä, että opettajat käyttävät omaa henkilökohtaista tietotekniikkaa työtiloissaan ja luokissa enemmän kuin vanhassa koulussa, jossa sitä ei käytännössä juuri ollut. Perinteinen ratkaisu, jossa luokan edessä on opettajan työpiste, tietokone, piirtoheittimen tilalla dataheitin ja dokumenttikamera, liitutaulun paikalla valkoinen älytaulu, johtaa helposti opettajajohtoiseen ns. kateederiopetukseen. Se myös sitoo opettajaa työpöytänsä, joka puolestaan etäännyttää opettajaa vuorovaikutustilanteesta. Silloin oppilaiden mielenkiinto helpommin herpaantuu. Vaikka opettajat käyttävät luokissa näitä laitteita, varsinainen tietotekniikan hyödyntäminen oppilaiden opiskelussa ei näytä lisääntyneen. Muunlainen

opetusmenetelmien muutos tai opettajien yhteistyö ei myöskään ole merkittävästi lisääntynyt uuden rakennuksen myötä. Tämäkin selittynee pedagogisen etukäteispohdinnan puuttumisella.

Vaikka oppilaiden osallistuminen koulun toimintaan on lisääntynyt, ei opiskelumotivaatio ole merkittävästi parantunut. Vain (5/15) heistä katsoi, että motivaatio oli jossain määrin parempi kuin vanhassa koulussa, yhtä moni oli jokseenkin eri mieltä tai ei osannut sanoa siitä mitään. Tulos kertoo toimintakulttuurin muutoksen hitaudesta. Mielenkiintoinen on opettajien näkemys, että ilkeältä ei ole vähentynyt. Syynä voi olla jonkinlainen oppilaiden vastareaktio siihen, että he tuntevat, että heitä valvotaan tarkemmin, kun opettajat yrittävät luonnollisesti estää paikkojen tahallisen turmelemisen. Taustalla voi myös olla yleinen välinpitämättömyys yhteisestä omaisuudesta. Tämä yhteisvastuun puute asettaa osaltaan koulun toimintakulttuurin kehittämislle suuren haasteen.

Käytävien ja keskustilan avoimuus helpottaa valvontaa, mutta silti eri kerroksiin jää sivukäytäviä tai muita katve-alueita, joihin ei ole välitöntä näköyhteyttä. Joissakin kommentoissa mainittiin koulun sokkeloisuudesta. Valvonnassa koetut ongelmat liittyvät myös luottamukseen. Ne ovat osin ristiriidassa oppilaiden toivomien rauhallisten oleskelusopukoiden kanssa. Opettajien mielestä uusilla tiloilla ei ole ollut myöskään vaikutusta koulujen toimintakulttuurikeskustelua hallinneen kiusaamisen vähentymiseen. Siitä ei ole käytettävissä mitään tarkempaa seuranta tms., mutta opettajien enemmistön mielestä koulun tilaratkaisut eivät helpota valvontaa. Silti he pitivät koulua turvallisena. Tässä on yksi konkreettinen esimerkki, kuinka vaikea on suunnitella tiloja, jotka sekä nuoret, että aikuiset kokevat omikseen ja onnistuneiksi. Tiloja, jotka tarjoisivat oppilaille yksityisyyttä ja rauhaa, mutta olisivat mahdollisimman avoimia ja myös helppoja valvoa. Tätä valvontatehtävää varten koulussa on toki valvontakamerajärjestelmä.

Tulokset paljastavat, että piha-alue jää liikuntatunteja lukuun ottamatta vähälle käytölle, varsinkin välituntisin. Tämä on merkittävää ottaen huomioon, että pihan suunnitteluun on panostettu runsaasti aikaa ja rahaa. Osansyynä on em. eteis- ja naulakkotilojen epäonnistunut suunnittelu, joka on vaikuttanut merkittäväällä tavalla koulun päivittäiseen toimintaan.

Tilanteessa, jossa päästään pitkän odotuksen jälkeen uusiin ajanmukaisiin tiloihin, uuteen oppimisympäristöön, päällimmäisenä tunteena on ilo ja tyytyväisyys. Uusilla tiloilla on opettajien enemmistön mielestä tärkeä merkitys paitsi heidän omaan työssä viihtymiseensä, myös oppilaiden viihtyvyyteen. Tässä oppilaiden käsitykset kuitenkin erosivat selkeästi. Heille tärkein viihtyvyyteen vaikuttaa enemmän ns. sosiaalinen oppimisympäristö ja oma asenne. Tämä on mielestäni yksi tutkielman mielenkiintoisimmista tuloksista.

Toimintakulttuurin ja uuden koulurakennuksen yhteyttä pohdittaessa taustalla on vaikuttamassa ajatus muutoksesta, uusi ympäristö lataa odotuksen jostain uudesta tavasta tehdä asioita. Oppilaat ja

heidän huoltajiansakin odottavat ehkä uudenlaista opetusta, opettajat tiedostavat tämän odotuksen ja se voi aiheuttaa heille vähitellen paineita opetusmenetelmien kehittämiseen. Ympäristön odotuksia lisää usein seudun media, joka on tässä alkuvaiheessa yleensä kiinnostunut koulusta ja sen toimintatavoista.

Jos opettajat eivät ole tähän tilanteeseen etukäteen perusteellisesti valmistautuneet, vie pitemmän aikaa ennen kuin koulun toimintatavoissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Ja silloinkin muutostyöhön päästään vain opettajien ja rehtorin yhteisen näkemyksen ja vahvan sitoutumisen kautta. Jos tässä yhteisen näkemyksen luomisessa ei onnistuta, koulun toimintakulttuuri voi jatkua entisellään huolimatta uuden koulun tarjoamista mahdollisuuksista. Kuten eräs vanhempi kollega totesi aikanaan uudelle nuorelle opettajalle: *"Näin täällä on tehty maailman sivu"*.

Kokonaisuudessaan tämän kysymyksen osalta Paunun koulu on tavallaan siirtymävaiheessa. Uudet opetussuunnitelmat edellyttävät merkittäviä muutoksia juuri oppiainerajat ylittävän yhteistyön kehittämisessä. Käytännössä muutos on kuitenkin hidaskäyttöinen, osittain johtuen suomalaisten opettajien suuresta pedagogisesta vapaudesta, joka on toisaalta ollut peruskoulun vahvuus. *"Opettajien vaikea muuttaa totuttua ajattelua ja toimintatapaansa"*. Tämä opettajan kommentti kuvastanee yleisemmälläkin tasolla tilannetta koulujen toimintakulttuurissa. Muutos on aina hidaskäyttöinen. Tässä valossa voi jossain määrin ymmärtää arkkitehtien painostusta, he ovat ehkä jo nähneet vastaavia tilanteita aikaisemmissa kouluprojekteissaan ja kokeneet opettajien vastustuksen turhauttavana. Eräissä opettajan vastauksessa tutkielmani tulos kiteytettiin näin:

"Oppimisen ilo lähtee pedagogiikasta, jota rakennusratkaisut tukevat".

Koulun toimintakulttuurin muutos ei ole itsetarkoitus. Muutosvastarinnasta ei voi syyttää pelkästään opettajia. Omasta kokemuksestani tiedän, että perusopetuksessa on viimeisten vuosien aikana tuskastuttu jatkuviin kehittämishankkeisiin ja rakenteellisiin uudistuksiin. Varsinkin, kun samaan aikaan resursseja on supistettu ja selkeästä korvamerkitystä rahoituksesta on siirrytty kunnan tasolla päätettävään ja osin hankeperusteiseen rahoitukseen, joka puolestaan on johtanut kuntien ja koulujen välillä epätasa-arvoiseen tilanteeseen. Koulujen toimintatapojen muutoshalukkuuteen vaikuttaa myös kunnan ja sivistystoimen yleinen ilmapiiri. Kannustetaanko henkilökuntaa aktiivisesti kokeilemaan ja kehittämään uusia toimintatapoja ja onko resursseja riittävästi mm. opettajien täydennyskoulutukseen. Kunnan päättäjien näkökulmasta voi olla niin, että kun on saatu aikaan uusi hieno koulu, asiat ovat kunnossa. Ei ehkä ymmärretä sitä, että toiminta vaatii kehittyäkseen kannustusta ja riittävästi resursseja. Jos muutosta halutaan, se vaatii kunnollista panostamista. Päinvastaisessa tilanteessa voidaan ajautua siihen, että opettajien motivaatio ja sitoutuminen työhön heikkenee. Rehtorit ovat sellaisessa tilanteessa vaikean tehtävän edessä.

5.3.2. Oppilaiden vastausten perusteella

Oppilaiden tuloksia on katsottava kriittisesti 1. ja 3. tutkimuskysymyksen osalta siinä valossa, että näillä oppilailla oli vain lyhyt kokemus vanhan koulun toimintatavoista. Heidän osaltaan mitään varmoja johtopäätöksiä osallistavan eli vuorovaikutteisen suunnittelun onnistumisesta tai toimintakulttuurin merkittävästä muutoksesta suuntaan tai toiseen ei kyselyn tulosten perusteella ole löydettävissä. Tulkitseen ja kommentoin seuraavassa oppilaiden kyselyn tuloksia kuten opettajienkin kohdalla kolmena kokonaisuutena tutkimuskysymysten kautta. Tarkempia johtopäätöksiä käsitellen lopuksi Päätelmät - luvussa.

Kysymysosa 1. Millaisiksi koulun käyttäjät kokivat vaikutusmahdollisuutensa uuden koulun suunnitteluvaiheessa?

Kyselyn tulosten perusteella ei ole tule selvää käsitystä pääsivätkö he osallistumaan suunnitteluun vai ei. Tämä kysymysosa olisi vaatinut oppilaiden osalta lisäkysymyksiä. Kokonaisuutena kyselystä voi vetää sen johtopäätöksen, että muodollisesti heitä oli kuultu, mutta heille ei ole muodostunut käsitystä siitä onko oppilaiden ajatuksia myös huomioitu. Koska oppilaiden kuuleminen oli tapahtunut lähinnä em. oppilaskunnan edustajien kautta, heidän osallistamisensa on joka tapauksessa jäänyt vähäiseksi.

Otos on pieni ja kyselyyn osallistuneilla oppilailla oli hyvin lyhyt kokemus vanhasta koulusta. Heillä ei myöskään ole voinut olla mitään tietoa suunnittelun lähtökohdista, koska he ovat suunnitteluvaiheen aikana olleet vielä alakoulun oppilaina. Oikeampi ryhmä tämän kysymyksen selvittämiseksi olisivat olleet ne oppilaat, joka olivat suunnitteluvaiheessa 7.-9. luokilla. Tämän tutkimuksen kyselyn aikaan nämä oppilaat olivat kuitenkin siirtyneet jo toisen asteen kouluihin ja heidän tavoittamisensa kyselyä varten olisi ollut hankalaa.

Kysymysosa 2. Miten käyttäjät kokevat koulun arkkitehtuurin ja toimivuuden?

Kysymykset kohdistuivat oppilaiden osalta pääasiassa uuden rakennuksen käyttäjäkokemukseen, rakennuksen toimivuuteen.

Arkkitehdit ovat pyrkineet värivalinnoillaan helpottamaan tiloissa suunnistamista ja selkeyttämään koulun eri toimintoja ja toisaalta heidän tavoitteenaan on ollut tuoda koulun arkeen käytännön värioppia. Tämä on erittäin hyvä idea. Nämä asiat ovat ilmiselvästi jääneet oppilaille epäselviksi, koska niitä ei ole ehkä avattu heille, koska eräät oppilaat pitivät uuden rakennuksen värivalintoja liiallisina. Samaa ajatusta rakennuksesta oppikirjana arkkitehdit ovat soveltaneet tutkimuspihan suhteen.

Oppilaat näyttävät kokoontuvan välitunneilla mielellään ruokalan pöytien ääreen ja käytävien pöytäryhmien ja oleskelupaikkojen luo. Ruokala toimii tässä kuin nuorten suosimat torit tai ostoskeskus, jossa on mukava oleskella muiden kanssa. Toisen kerroksen prinsessaparvekkeeksi kutsutun parven suosiota selittänee se, että sieltä hallitsee katseella keskustilaa ja viereistä käytävää.

Havaintojeni mukaan koulun sisäänkäyntien ja käytävien ja keskusportaikon ahtaat pullonkaulat aiheuttavat myös fyysisiä kontakteja ja tönimistä, josta voi seurata kiusaamistilanteita. Samaa ahtautta koetaan käytävien istumapaikkojen riittämättömyyden vuoksi. Se selittyy osin sillä, että suurin osa oppilaista viettää välitunnit sisätiloissa ja käytävien istumapaikat eivät riitä niin suurelle joukolla. Tämä on osoitus, kuinka tärkeää olisi ennen suunnittelun alkua pohtia koulun toimintakulttuuria uusissa tiloissa. Näin tulisi konkreettisesti suunnittelun pohjaksi esim. tieto siitä, miten koulun välitunnit on suunniteltu vietettävän; ollaanko koulussa välituntisin pääasiassa sisätiloissa vai lähdetäänkö suunnittelussa perinteisestä oletuksesta, että välitunnit vietetään pääasiassa pihalla. Silloin vältetään tällaiselta tilanteelta, jossa käytävät ovat ahtaat ja välituntisin oleskelutiloja ei riitä kaikille. Paunon koulun suunnittelussa näyttää olleen taustalla lähinnä perinteinen malli ulkovälitunneista. Siksi piha-alueen suunnitteluun on panostettu runsaasti suhteessa sisätilojen oleskelutiloihin ja kalusteisiin. Lopputuloksena on, että välituntisin piha on vajaakäytöllä, käytävä- ja sisätilat sen sijaan ruuhkautuvat. Tämä puolestaan luo kouluun levottoman tunnelman.

Varsinkin ruokalakerroksesta 2. kerrokseen johtava portaikko on ahdas, kuilumainen ja valaistukseltaan ympäristöään hämärämpi. Tämä on toiminnallisesti ja myös visuaaliselta ilmeeltään yksi koulun huonoimmin onnistunut tila. Koulun portaikko tulisikin olla niin väljä, että siinä mahtuu sekä istumaan että kulkemaan. Se voisi toimia avoimen auditorion tapaan kokoontumis- ja katsomotilana yhteisissä tilaisuuksissa. Tämä oppilaiden yleinen tarve istua sellaisissakin paikoissa, joita suunnittelija ei ole alun perin tarkoittanut istumiseen, on osoitus

omaehtoisesta tilan haltuunottamisesta. Tähän mahdollisuuteen antaa tiloille uusia käyttömuotoja ja merkityksiä tulisi koulutiloja suunnittelussa kiinnittää erityistä huomiota. Muunneltavuus ja joustavuus tarkoittaa myös ennalta suunnittelematonta. Koulussa tulisikin olla sellaisia tiloja, jotka soveltuvat opetuskäyttöön, mutta joissa voi myös vapaasti oleskella ja joiden käyttötarkoitus ei ole etukäteen rajattu. Oppilaat voisivat näin löytää koulun sisältä itselleen mieluisia ja myös rauhallisia paikkoja jutella kavereidensa kanssa. Tämä mahdollisuus yksityiseen ja yhdessä oloon lisäisi todennäköisesti oppilaiden viihtymistä koulussa. Tilojen muunneltavuus nähdään usein vain esim. mahdollisuutena yhdistää tai erottaa siirreltävillä seinillä luokkatiloja. Em. kaltaiset tilaratkaisut ovat kuitenkin joustavampia ja ennen kaikkea jättävät mahdollisuuden käyttää tilaa uusilla tavoilla ja lisäävät siten viihtyvyyden kannalta tärkeää omistajuuden tunnetta.

Kysely antaa viitteitä siitä, että oppilaat eivät koe koulurakennusta ja sen tiloja viihtyvyydelleen niin tärkeäksi kuin voisi etukäteen olettaa. Tulosten perusteella oppilaiden kouluviihtyvyyteen näyttäisivät vaikuttavan eniten muut oppilaat. Otoksen pienuuden vuoksi tästä ei voi vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Tämä vahvistaa kuitenkin johdannossa mainitsemaani näkemystä, että kouluajan muistot koostuvat pääosin sosiaalisista tilanteista, ei niinkään rakennukseen liittyvistä mielikuvista. Se korostaa sosiaalisen oppimisympäristön merkitystä verrattuna fyysiseen : *"Koulu on rakennus, jossa on neljää seinää ja sisällä huominen"*, kokeneen opettajan määritelmä koulusta on osuva²⁴.

Edellisen perusteella voi päätellä, että uusi rakennus ei tuota käyttäjilleen automaattisesti viihtymistä. Tilakokemus hahmottuu vähitellen ja on hyvin henkilökohtainen. Uusiin tiloihin kotiutuminen vie aikaa. Käyttäjät ottavat sen vähitellen haltuunsa ja muodostavat siihen tunnesiteen. Kuten edellä on mainittu, tila ei ole vain neutraali fyysinen objekti, vaan muodostuu vasta käytön ja kokemuksen kautta. Kun tiloissa eletään, työskennellään, opiskellaan, liikutaan ja oleskellaan, ne alkavat tulla käyttäjilleen merkitykselliseksi. Jos suljetaan pois se tosiseikka, että vanha koulu oli kulunut ja huonokuntoinen ja homeongelma vaaransi käyttäjiensä terveyden, tämä vahvistaa sen näkemyksen, että vanha ja käytössä kulunut rakennus puhuttelee jollain tasolla. Se on rakennuksena tuttu ja luo sitä kautta turvallisuuden tunnetta. Uudella rakennuksella ei ole vielä ollut riittävästi aikaa kertoa tarinaansa, sitä ei vielä tunneta, eikä ehkä siksi koeta niin läheiseksi.

Kysymysoso 3. Onko uusi koulu vaikuttanut koulun toimintatapoihin ja opetusmenetelmiin?

²⁴ Turun normaalikoulun vanhempi lehtori Olli Miettinen, koulun itsenäisyysjuhlassa 1987

Kun oppilailta kysyttiin onko uudessa koulussa parempi me -henki kuin vanhassa, vastaukset jakaantuivat ja enemmistö (18/35) vastasi, ettei osaa sanoa. Se kertoo, että heillä ei ole asiasta selkeää käsitystä. Samanlaisen tuloksen antoivat kysymykset oppilaiden keskinäisestä sekä oppilaiden ja opettajien välisestä yhteistyöstä.

Jotkut oppilaista kertoivat avovastauksissaan, että vanhan koulun ilmapiiri ja yhteishenki oli parempi. Oppilaat kokivat valvonnan lisääntyneen uudessa koulussa. Tämän voi selittää se, että uusi koulu on luonnollisesti haluttu pitää mahdollisimman hyvässä kunnossa, töhrimistä yms. ilkiä on pyritty estämään valvonnalla, jonka oppilaat kokevat kyttämiseksi. Oppilaille ei myöskään ole selvää, miksi kouluissa on kattavat kulunvalvontajärjestelmät. Syynä tähän kokemukseen on todennäköisesti myös se, että he ehtivät käydä vanhaa koulua vain yhden syyslukukauden 7. luokalla, jolloin koulussa elettiin jo muuton odotuksessa. Ehkä oppilaiden päällimmäiseksi mielikuviksi ovat jääneet nämä viimeiset ajat vanhassa koulussa. He saivat viimeisinä koulupäivinä mm. piirrellä ja töhriä koulun seinä.

Toimintakulttuuriin liittyvissä opetusmenetelmissä ei oppilaiden näkökulmasta näytä tapahtuneen muutosta. Näkyvin muutos on heidänkin mielestään tietotekniikan lisääntynyt opetuskäyttö. Opettajien vastaukset tukevat tätä näkemystä. Johtuen osin perinteisestä tieto- ja viestintäteknisistä ratkaisuista, digitaaliset oppimateriaalit, verkko-oppiminen ja sosiaalinen media ilmeisesti eivät ole merkittävästi siirtyneet opetuskäytäntöihin. Tieto- ja viestintäteknikan opetuskäytön hidasta muutosta kuvaa se, että edelleenkin rakennetaan erillisiä tietokoneluokkia ja tietotekniikkaa opetetaan erillisenä valinnaisoppiaineena. Uuden teknologian tulisi sulautua kuitenkin (vrt. Kuuskorpi/sulautuva oppimisympäristö) kaikkeen opetukseen.

Toimintakulttuuri ei ole riippuvainen rakennuksesta ja välineistä, mutta hyvä koulurakennus mahdollistaa monenlaisia tapoja opiskella ja opettaa. Kyselystä käy ilmi, että oppilaiden koulussa viihtymiselle ei koulurakennuksella ole yhtä suurta merkitystä kuin opettajat arvelivat. Koulun yhteishengen syntyminen on keskeinen osa toimintakulttuuria. Se kehittyy hitaasti ja edellyttää, että oppilaat ja opettajat kokevat omistajuutta kouluunsa. Mahdollisuus muokata ympäristöä voisi edistää tätä tunnetta. Toimijoilla täytyy olla tunne siitä, että he voivat vaikuttaa omaan työhönsä ja opiskeluunsa ja käyttää omaa luovuuttaan. Koulun yhteishenkeä ei luoda ylhäältä hallinnollisilla päätöksillä, vaan alhaalta yhdessä tekemällä. Se vaatii opettajilta em. yhteistä pedagogista näkemystä. Oppimisympäristö tarjoaa tähän puitteet ja hyvällä suunnittelulla voidaan auttaa yhteishengen kehittymistä. Konkreettinen esimerkki omistajuuden tunteen puuttumisesta on koulun piha-alue, jonka kaikkia mahdollisuuksia oppilaat eivät tunne omakseen, koska he eivät ole päässeet sitä itse muokkaamaan mieleisekseen.

Vaikka tutkimusotos on pieni ja tulos ei siten ole yleistettävissä, antaa se silti mielenkiintoisen

näkökulman uusien koulurakennusten suunnitteluun. Pohdin asiaa tarkemmin päätelmät - luvussa.

6. Suunnittelun lähtökohdat ja niiden toteutuminen

Kommentoin seuraavaksi aikaisemmin luvuissa 4.1. ja 4.2. kuvailtuja suunnittelijoiden lähtökohtia kouluarkkitehtuurista sekä Paunun koulun esitteessä mainittuja suunnittelun yleisiä ja pedagogisia lähtökohtia verrattuna toteutuneeseen rakennukseen ja käyttäjien kokemukseen kyselyn vastausten ja omien havaintojeni perusteella. Koska koulun esitteessä (liite 4.) on mainittu lähes samoja suunnittelun lähtökohtia kuin suunnittelijoiden omilla nettisivuilla, käsittelen niitä yhdessä samassa luvussa. Lihavoinnit ovat koulun esitteestä ja poimintoja suunnittelijoiden internetsivuilta.

Arkkitehtitoimiston internetsivujen perusteella heidän suunnittelufilosofiassaan on mainintoja pedagogiikasta, kouluarkkitehtuurin menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Tekstissä on mainittu näihin liittyviä käsitteitä, joiden merkitys jää osin epäselväksi, koska niitä ei tarkemmin määritellä. Heidän suunnittelufilosofiassaan on sellaisia käsitteitä kuten verkottuminen, vuorovaikutteinen toiminta, strukturalistinen ja itseohjautuva opiskelumalli, tietotekniikka, joustavuus ja käyttäjäystävällisyys. Ne voi tulkita suunnittelijoiden pitkän kokemuksen mukanaan tuomiksi viittauksiksi viime vuosien koulukeskusteluihin, joista he ovat muokanneet oman koulusuunnittelufilosofiansa. Internetsivujen teksti lienee tarkoitettu informaatioksi lähinnä potentiaalisille uusille asiakkaille, joten sen tarkoitus on antaa mahdollisimman asiantunteva kuva suunnittelijoiden kokemuksesta.

Oppimisympäristön avoimuus mainitaan eräänä suunnitteluperiaatteena. Sitä ei kuitenkaan määritellä, mitä avoimuudella tarkoitetaan. Se on toteutunut lähinnä suuren avoimen keskustilan ja sitä ympäröivien käytävtilojen osalta. Samoin muutamien luokkatilojen (kirjasto - mediateekki, kotitalous, kuvataide) ikkunaseinien osalta. Myös opettajien taukhuoneen ikkunaseinät toteuttavat tätä tavoitetta. Samoin suuri keskustilan ikkunaseinä avaa sisätilaa maisemaan.

Muunneltavuuden ja joustavuuden periaate on yleisesti koulujen suunnittelun taustalla. Se on eräs keskeinen koulusuunnittelun periaate. Omien havaintojeni ja vastausten perusteella tämä on Paunun koulussa toteutunut vain osittain, varsinaisia muunneltavia tiloja on koulussa suhteellisen vähän. Toisaalta muunneltavuus ei ole toteutunut, koska opettajat eivät sitä selkeästi itse aktiivisesti halunneet, vaikka arkkitehdit sitä ehdottivat. Tosin muunneltavuudessa on käytännön ongelmia., joka on saattanut vaikuttaa opettajien asenteisiin. Esimerkiksi kahden luokkatilan avattavat väliseinät ovat yleensä raskaita mekanismeja, joiden avaaminen muutaman tunnin ajaksi jää

tekemättä.

Tiloilla, väreillä, valolla, äänimaisemalla, tuoksulla ja esineympäristöllä on suunnittelijoiden mukaan opetustehtävä yhtäläillä kuin aikuisilla ihmisillä. Luonnon valon hyödyntäminen on tärkeä periaate, joka tässä koulussa on havaintojeni ja käyttäjien kokemuksen perusteella onnistunut erittäin hyvin. Suurin osa vastaajista kuvaakin koulua valoisaksi. Luonnon valoa on onnistuttu hyödyntämään, mikä vähentää osaltaan sähkön kulutusta ja on siten kestävä kehityksen mukaista. Koulun sisätilojen valoisuus ja avaruus muistuttaa hiukan Aarne Ervin suunnitteleminen koulujen tunnelmaa.

Koulun tilojen värimaailman yleisilme on rauhallinen ja siinä on viitteitä postmodernismiin. Opettajien mielestä värikkyyden toteutus on hyvin, mutta kuten oppilaiden vastauksista kävi ilmi, osa heistä piti sisätilojen värejä lapsellisina.

Koulun äänimaailmaa ei kyselyssä käsitelty, mutta omien havaintojeni pohjalta yleinen melutaso on suuren avoimen keskustilan vuoksi varsinkin välituntisin melko voimakas. Se ei ole omiaan lisäämään viihtyisyyttä. Tässä suhteessa koulun avoin keskustorimalli on haastava suunniteltava. Jotkut opettajat kokivat myös koulun luokkien äänieristyksen osin puutteelliseksi. Myös ylempiin kerroksiin leviävät avoimen ruokalan tuoksut koettiin häiritseviksi.

Yllättäen suunnittelijoiden omista tiedoista ei löydy varsinaista mainintaa **vuorovaikutteisuuden eli osallistavan suunnittelun** merkityksestä suunnitteluprosessissa, vain lyhyt maininta oppilaiden osallistumisen tärkeydestä. Opettajien ja henkilökunnan osallistumisesta uuden koulun suunnitteluun ei ollut mitään selkeää mainintaa. Tämä on mielenkiintoista, koska keskustellessani tutkimuksestani etukäteen esim. Jämsän sivistystoimenjohtajan kanssa, hän mainitsi, että suunnittelijat olivat korostaneet vuorovaikutteisen suunnittelun merkitystä.

Suunnittelijat korostavat **pedagogisia lähtökohtia** mainitsemalla, että perussuunnittelussa ei voida lähestyä tilallisia ongelmia pelkkinä visuaalisina kysymyksinä, vaan pedagoginen sisältö on koulurakennuksessa jäsenöinnin keskeisin vaatimus. He muotoilevat näkemyksensä näin: *"Kunkin koulun valitsema pedagoginen linjaus ja tietotekniset ratkaisut vaikuttavat tilojen toiminnallisissa ja tilallisissa ratkaisuissa."* Kyselyn avovastausten ja rehtorin kommenttien perusteella pedagoginen näkökulma on tullut ulkoapäin arkkitehtien toimesta, eikä se ole noussut opettajien oman pohdinnan kautta. Käytännössä opettajilla ei ole ollut tilaisuutta, aikaa ja resursseja muodostaa omaa pedagogista linjaa ja siten suunnittelu on tehty arkkitehtien tarjoaman näkemyksen mukaan. Arkkitehdit ovat ehkä kokeneet, että opettajat eivät ole valmiita "siirtymään 2000-luvulle", kuten he nettisivuillaan pohtivat. Tästä ikään kuin valmiiseen pöytään astumisesta voi seurata, että uudet tilat eivät automaattisesti kannusta opetusmenetelmien muutokseen. Niitä ei ehkä saada täysin hyödynnetyksi siten kuin tilat antaisivat myöten. Arkkitehtien ja opettajien näkemykset

tulevaisuuden koulusta eivät ole täysin osuneet yksiin.

Kyselyn avoimista vastauksista henkii tämä sama asetelma, jossa arkkitehdit ikään kuin asettavat oman pedagogisen asiantuntemuksensa opettajien käytännön kokemuksen yläpuolelle. Tämä asemointi ei ole hedelmällinen lähtökohta, jos tavoitteena on vuoropuhelu ja käyttäjien saaminen aidosti osallistumaan suunnitteluun. Opettajien jonkinasteisen passiivisuuden pedagogiikan pohtimisen suhteen selittänee lähtötilanne, jossa he olivat tehneet työtään pitkään huonokuntoisessa rakennuksessa ja väliaikaisissa parakeissa. Siinä tilanteessa ehkä päätavoite on saada uudet, avarat ja terveet työtilat. Uudistuvien opetussuunnitelmien korostamaa oppiainerajat ylittävää yhteistyötäkään ei käytännössä ole merkittävästi aikaisempaa enemmän. Varsin perinteisistä luokkatilaratkaisuistakin voi päätellä, että tämä periaate ei ole täysin toteutunut vaikka se on mainittu erääksi lähtökohdaksi.

Näyttää siltä, että suunnittelutilanteen asetelma on ollut epätasapainoinen: kymmeniä kouluja suunnitelleet arkkitehdit, joille on muodostunut oma pedagoginen näkemys ja opettajat, jotka ovat päässeet ensimmäistä kertaa mukaan uuden koulunsa suunnitteluun. Eräs opettaja harmittelikin sitä, että oma asiantuntemus ja esim. kyky konkreettisesti ymmärtää piirustuksia ei riittänyt ja silloin kävi niin, että heidän oli tyytyminen arkkitehdin näkemyksiin. Rehtorin kommentti vahvistaa tätä näkemystä: *"Jos olisimme päässeet suunnittelemaan toista koulurakennusta heti, niin olisimme varmasti olleet viisaampia."*

Arkkitehdeillä näyttää olevan myös hiukan pessimistinen näkemys ylipäättään tilaajista. Heidän näkemyksensä mukaan vieläkin koulurakennuksia rakennetaan ja tilataan vanhojen määräysten mukaan ja uudet koulutilat eivät vastaa tulevaisuuden tavoitteita. Suunnittelun lähtökohdaksi mainitaankin, että tilojen tulee palvella myös **tulevaisuuden tarpeita**. Tällä maininnalla on ehkä haluttu ohjata tilaajia ja opettajia pohtimaan pedagogiikkaa ja uusia opetusmenetelmiä.

Koulun esitteessä mainitaan myös, että **tilojen ja henkilöstön yhteiskäyttö ja opetuksen joustava suunnittelu** tulevat lisääntymään yhtenäisen perusopetuksen hengessä. Yhtenäisten, kaikille peruskouluikäisille tarkoitettujen koulujen rakentaminen on ollut viimeisten vuosien suuntaus. Jämsän kouluverkon rakenteelliset uudistukset johtavat myös kohti suurempia yhtenäiskouluja. Yläkoulun opettajien ja alakoulun luokanopettajien yhteiskäyttö tulee uusien koulujärjestelyjen vuoksi lisääntymään ja sen myötä toimintakulttuureja joudutaan muokkaamaan.

Osana pedagogista näkökulmaa mainitaan **elämyksellinen oppiminen**, jossa oppimisympäristönä toimivat koulun sisä- ja ulkotilat, kun myös piha-alueelle tehdään erilaisia oppimista tukevia rakenteita. Kuten kysely ja omat havaintoni kertovat, piha-alueen käyttö on liikuntatunteja lukuun ottamatta jäänyt vähäiseksi. Esimerkiksi tutkimuspihaa hyödynnetään opetuksessa kyselyn perusteella melko vähän. Koulun piha-alueen suunnitteluun ja rakentamiseen saatiin

opetushallituksen myöntämää erillistä lähiliikuntapaikkarahoitusta. Sen vuoksi se on suunniteltu palvelemaan paitsi koulupihana myös avoimena lähiliikuntapaikkana alueen lapsille ja nuorille. Piha onkin varustettu poikkeuksellisen runsain liikunta- ja leikkilainein. Osa oppilaista vieroksuu vastausten perusteella leikkilaineita. Heillä ei ehkä ole tietoa siitä, että piha tarkoitettu myös kouluajan ulkopuoliseen käyttöön.

Tulevaisuuteen viitataan myös maininnalla **tieto- ja viestintätekniiikan monipuolisesta hyödyntämisestä**, jonka rakenteet ja käytännön ratkaisut edesauttavat eri oppiaineiden opettajien mahdollisuuksia hyödyntää tieto- ja viestintätekniiikkaa opetuksessaan. Tätä tekniikkaa onkin vanhaan kouluun verrattuna runsaasti, mutta tältä osin olisi tarvittu vahvaa näkemystä tulevaisuuden tarpeista, koska toteutuksessa on päädytty perinteiseen ratkaisuun.

Edelliseen on puolestaan kytköksissä **sosiaalisen median käyttö opetuksessa**, jonka todetaan esitteessä vievän koulua avoimempaan suuntaan. Sen hyödyntämisen todetaan voitavan kytkeä jopa osaksi kestäväää kehitystä ja elämäntapaa. Tämän toteutumisesta ei kyselyn perusteella voi sanoa mitään konkreettista, koska sosiaalisen median käytöstä ei kysytty lainkaan tutkimuksessa, mikä oli selvästi puute tulosten kannalta. Tässä linjauksessa on kytketty kaksi merkittävää globaalia kehitystrendiä yhteen. Niillä on yhtymäkohtia, vaikkapa etäopetuksen mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Oman havaintoni perusteella oppilaiden sosiaalisen median käyttö koetaan kouluissa vielä kuitenkin enemmän ongelmaksi kuin mahdollisuudeksi. Tällä hetkellä käytäntö vaihtelee suuresti kunnittain ja kouluittain. Tässä on ainoa maininta kestävästä kehityksestä. Koulun suunnittelussa ja rakentamisvaiheessa tai materiaalivalinnoissa eivät kestäväen kehityksen periaatteet ole olleet lähtökohtana. Ne eivät myöskään ole mitenkään näkyvästi esillä koulun yleisissä toimintakäytännöissä.

Oppilaiden sitouttaminen osallistumalla suunnitteluun on tärkeä periaate, mutta se jäi hyvin pinnalliseksi. Suunnitteluun osallistuivat lähinnä oppilaskunnan edustajat, jotka ovat päässeet mukaan joihinkin suunnittelupalaverihin. Jos oppilaat halutaan oikeasti mukaan, tarvitaan huomattavasti monipuolisempaa toimintatapaa. Parempi vaihtoehto olisi ollut työpaja-tyyppinen työmuoto tai valita tehtävään sitoutuvia oppilaita esim. kuvataiteen valinneiden joukosta. Oppilaiden osallistumisen kautta näkyvä konkreettinen kädenjälki jäi epäselväksi. Lähinnä oppilaiden vaikutus on näkynyt ns. pelihuoneessa ja sen kalustevalinnoissa sekä oppilaskunnan kioskin varustelussa. Oppilaiden suunnitelmallisella osallistamisella olisi kuitenkin ollut myönteinen vaikutus koulun yhteishenkeen. Sen voisi olettaa myös lisäävän omistajuuden tunnetta, jolla puolestaan voisi olla heijastusvaikutuksia koko koulun ilmapiiriin ja jopa ilkevallan ja kiusaamisen ehkäisyyn.

Oppimisen ilo mainitaan yhtenä yleisenä Paunun koulun suunnittelun lähtökohtana. Se liittyy em.

pedagogiikkaan ja osallistumiseen. Uudet tilat vaikuttavat varmasti myönteisesti koulun yleistunnelmaan. Oppimisen ilo on kuitenkin vaikeasti mitattava määre, joka on enemmän kytköksissä koulun sosiaaliseen oppimisympäristöön, toimintakulttuuriin kuin tilaratkaisuihin. Vastauksista löytyy viitteitä siitä, että oppilaat osallistuvat jossain määrin aktiivisemmin koulun toiminnan suunnitteluun erilaisin yhteisin tapahtumin. Rehtorin mukaan varsinkin yhteistyö ulkopuolisten toimijoiden (esim. MLL, SPR) kanssa on aktivoanut oppilaita ja saanut aikaan positiivisen kehityksen, joka heijastuu koulun yhteisöllisyyteen.

Kannustaminen aktiivisuuteen ja yrittämiseen on osa oppilaiden osallistamista. Yrittäjyyskasvatuksen merkitystä korostetaan ja todetaan sen kulkevan perusopetuksessa läpäisyperiaatteella osana kaikkien oppiaineiden sisältöjä ja tavoitteita. Yrittäjyyskasvatus on ollut eri muodoissaan esillä kouluissa 1990-luvun alun laman seurauksena. Yrittäjyydestä ja yrittäjämäisestä asenteesta on osaltaan haettu osaltaan ratkaisua Suomen elinkeinorakenteen murrokseen. Koulujen yrittäjyyskasvatushankkeista ja niiden tuloksista ei ole laajempaa tutkimustietoa. Tällä hetkellä samaa asiaa pohditaan jälleen uusien opetussuunnitelmien muutoksen yhteydessä, lähinnä koulujen toimintatapojen uudistamisen näkökulmasta.

Paunun uuden koulun rakentamisen eräs keskeinen syy on ollut parantaa **henkilöstön ja oppilaiden hyvinvointia**. Tämä on tärkeä tavoite, jolla on mielestäni suora yhteys koko koulun henkeen ja em. oppimisen iloon. Kun koulun henkilökunta voi hyvin, voi olettaa, että se heijastuu myös oppilaisiin.

7. Päätelmät

Pohdin lopuksi tutkielman tuloksia kokonaisuutena verraten niitä varsinaisiin tutkimuskysymyksiin.

7.1. Päätelmät 1. kysymyksen osalta - suunnittelun vuorovaikutteisuus

Hyvistä tavoitteista huolimatta vuorovaikutteisuus - osallistava suunnittelu - ei näytä täysin toteutuneen opettajien näkökulmasta, koska aidosti omista lähtökohdista tehtyä pedagogista etukäteissuunnitelmaa ei tehty. Yhdessä tehty, vuorovaikutteinen suunnitteluvaiheen pohdinta vahvistaisi koulun yhteishenkeä ja lisäisi koulurakennuksen käyttäjien omistajuuden tunnetta. Opettajakunnalle ja oppilaille tulisi uuden tai peruskorjattavan koulurakennuksen käyttäjinä antaa mahdollisuus rauhassa pohtia omia opetusmenetelmiään ja toimintakulttuuria ja yrittää löytää yhteinen näkemys siitä millaista opetusta ja toimintatapoja tulevaisuudessa halutaan. Tämän

tuloksena syntyisi koulun yhteinen visio, joka olisi kaiken suunnittelun lähtökohtana. Näin lopputulos voisi olla toimivampi, kun käyttäjien näkökulma olisi kunnolla pohdittu ja perusteltu. Tällainen toimintatapa olisi erityisen ajankohtainen juuri nyt, koska uudet opetussuunnitelmien perusteet astuvat voimaan v. 2016.

Suunnitteluprosessin vuorovaikutteisuuden osalta tulokset viittaavat siihen, että suunnittelua ei ole tehty em. tavalla ja tuloksena ovatkin osin perinteiset tilaratkaisut. Arkkitehdeillä olisi ollut valmiutta viedä muunneltavuutta pidemmälle, kuin mihin lopulta päädyttiin, mutta opettajat itse eivät pitäneet muunneltavampia tilaratkaisuja tärkeinä. Paunun koulun tapauksessa näyttäisi käyneen niin, että kokeneiden arkkitehtien omat näkemykset ohjasivat ratkaisuja ja opettajat kokivat vaikutusmahdollisuutensa rajoitetuksi. Arkkitehdeille on ehkä aikaisemmista kouluprojekteista muodostunut tietty vahva näkemys, ikään kuin työkalupakki, siitä millainen on tulevaisuuden oppimisympäristö. Koska heillä ei ole kuitenkaan syvempää käsitystä käytännön opetustyöstä ja pedagogiikasta, heidän näkemyksensä ovat teoreettisempia ja kauempina koulun arjesta. Tämä asetelma voi johtaa näkemyseroihin suunnitteluprosessissa. Arkkitehdillä on tilanteessa tukeaan tietty asiantuntijan auktoriteetti. Arkkitehdiltä vaaditaan neuvottelutaitoa ja kykyä kuunnella aidosti käyttäjien toiveita.

Opettajien selkeään haluttomuuteen muuttaa näkemyksiään perinteisestä opettajajohtoisesta luokkaopetuksesta on ehkä syynä sekin, että yläkoulussa sisältöosaaminen painottuu aineopettajajärjestelmän vuoksi pedagogisen osaamisen kustannuksella. Koska opettajat ovat opiskeluaikanaan perehtyneet lähinnä oman pää- ja sivuaineensa sisältöön, he myös kokevat itsensä oman alansa asiantuntijoina, eivät niinkään kasvattajina. Aineopettajakoulutuksessa pedagogiset opinnot, varsinkin käytännön harjoittelut, ovat edelleen sivuroolissa. Yläkoulu on enemmän asiantuntijaorganisaatio ja siitä johtuen yläkoulussa on ehkä alakoulua vaikeampi löytää yhteistä pedagogista pohjaa koulun toimintakulttuurille ja sen muutoksille. Tästäkin syystä uudet yhtenäiset perusopetuksen koulut, joissa on oppilaita 1.-9. luokilta, ovat kokemukseni mukaan oivallinen tapa sulauttaa erilaisia pedagogisia näkemyksiä.

Tutkielmassa esiin tulleet ongelmat suunnitteluprosessissa nostavat esiin ajatuksen, että koulujen suunnitteluprosessissa voisi olla mukana joku ulkopuolinen asiantuntija, jonka tehtävä olisi toimia välittäjänä opettajakunnan ja suunnittelijoiden välillä, henkilö, jolla olisi sekä pedagogista näkemystä ja kokemusta että perehtyneisyyttä kouluarkkitehtuuriin rakennuspiirustuksia myöten. Tämän asiantuntijan avulla käyttäjien kanssa tehty pedagoginen etukäteissuunnittelu voisi edeltää varsinaista suunnittelua. Koulusuunnitteluhankkeissa yleinen käytäntö on, että koulun rehtori toimii tässä roolissa. Koulun suunnitteluprosessi yhdistettynä toimintakulttuurin muutokseen on rehtorin osalta erittäin vaativa tehtävä. Tämä voi onnistua, jos rehtorille on annettu siihen kunnolla aikaa,

mutta se edellyttäisi myös perehtymistä kouluarkkitehtuuriin, jota kokemusta harvalla rehtorilla on. Paunun koulun rehtori kertoi, että suunnitelmien ja piirustusten ymmärtäminen ja niiden hahmottaminen oli erittäin vaikeaa. Tällä toimintatavalla säästyisi sekä rehtorin että arkkitehtien aikaa ja lopputulos voisi olla kaikkien näkökulmasta parempi.

Perusteellisen osallistavan suunnittelun mahdollistaa myös riittävä rahallinen korvaus. Opettajille ei tällä hetkellä makseta selkeää korvausta suunnitteluun osallistumisesta. Näin ollen he kokevat suunnitteluun osallistumisen ylimääräiseksi työksi. Tilanne on ristiriitainen, koska he eivät miellä, että tekevät suunnittelua omaksi hyödykseen. Tämäkin haittaa kunnollisen osallistavan suunnittelun toteuttamista.

Kunnissa on ollut käytössä erilaisia ratkaisuja. Joissakin koulun rehtori vapautetaan määräajaksi 6-12 kuukaudeksi normaaleista tehtävistään, jotta hän voi keskittyä pelkästään uuden koulun suunnitteluprosessiin. Toisissa kunnissa rehtorille maksetaan suunnitteluun osallistumisesta ylimääräinen korvaus ja hänen opetusvelvollisuutensa minimoidaan. Näin on toimittu Jämsässä Paunun koulun kohdalla, jossa rehtorilla oli viimeisenä vuonna opetusta kaksi tuntia viikossa. Koko prosessi kesti yli kolme vuotta, joista kaksi ensimmäistä vuotta rehtori oli tiiviisti kiinni suunnitteluprosessissa ja joutui samaan aikaan hoitamaan normaalit tehtävänsä. Rehtorin pitäisikin voida keskittyä 1-2 lukuvuotta pelkästään uuden suunniteluun ilman päivittäisiä opetus- ja hallintorutiineja. Kustannus on pieni verrattuna koko koulun kustannuksiin, hyöty voisi olla merkittävä. Rehtori voisi silloin täysipainoisesti keskittyä opettajiensa kanssa uuden toimintakulttuurin luomiseen.

Osallistavasta suunnittelusta on koulurakentamisessa puhuttu jo pitkään, mutta käytäntö vaihtelee riippuen tilaajista ja suunnittelijoista. Jotta sattumanvaraisuudesta päästäisiin, tulisi koulurakennusprojekteissa olla tältäkin osin olla laatuksiterit, jotka määrittäisivät myös sen mitä osallistava suunnittelu tarkoittaa ja miten se käytännössä toteutetaan. Voisi olla paikallaan, että siitä tehtäisiin esim. Opetushallituksen toimesta selkeät ohjeet tai käsikirja.

Oppilaiden mahdollisuus osallistua pitkään, usein vuosia jatkuvaan suunnitteluprosessiin on käytännössä erittäin hankalaa. Varsinkin alakoulujen oppilaiden osallistuminen ja todelliset vaikutusmahdollisuudet ovat hyvin rajalliset. Tässä Paunun koulun tapauksessa, heidän osallistumisensa on täyttänyt minimivaatimukset, mutta laajempi oppilaiden osallistaminen on jäänyt tekemättä. Kuten aikaisemmin mainitsin, tehokas tapa saada oppilaiden ideoita käyttöön olisi työpajatoiminta. Tästä tutkimuksesta ei selvinnyt oppilaiden etukäteisodotuksia ja siksi niiden toteutumistakaan ei pysty arvioimaan. Jotta vertailutietoa heidän odotuksistaan ja toteutuneesta olisi kunnolla saatu, olisi sitä täytyntä kysyä jo vanhassa koulussa ennen uuden rakentamista.

Vaikka Paunun koulun suunnitteluprosessi ei ole tulosten perusteella onnistunut optimaalisesti,

suunnittelijoiden puolustukseksi on todettava, että koulurakennusta ei voi suunnitella vain rakentamisajankohdan käyttäjien näkemysten mukaan. Ns. implisiittinen keskivertokäyttäjä on kuitenkin tavalla tai toisella oltava suunnittelun lähtökohtana. Koulurakennuksen tulisi mukautua mahdollisimman hyvin myös tulevien vuosikymmenten tarpeisiin. Tämä onkin koulun suunnittelun vaikeimpia haasteita sen ohella, miten sama rakennus ja tilat voisivat olla puhuttelevia ja viihtyisiä kasvun ja oppimisen ympäristöjä niin lapsille ja nuorille kuin työpaikkana aikuisille. Tästä näkökulmasta arkkitehtien tietynlainen painostus tulevaisuuden kouluajatukseen on ymmärrettävää. He joutuvat työssään katsomaan aina tulevaan toisin kuin opettajat, jotka siirtävät tai yrittävät siirtää pitkälti menneestä nousevaa kulttuuriperintöä.

Uuden koulun suunnittelu onkin erittäin vaativa tehtävä, jota rajaavat tilaajan, käyttäjien, paikan talouden, tekniikan, materiaalien ja lukuisten säännösten reunaehdot. Siksi kaikkien osapuolten näkemysten huomioiminenkin on kompromissien tekemistä. Tuskin kukaan pystyy tarkasti ennustamaan millainen koulun ja oppimisympäristön pitäisi olla, jotta se olisi toimiva vielä 2050, siksi koulurakennuksen on oltava muunneltavissa ja jopa siirrettävissä eri käyttötarkoituksiin.

7.2. Päätelmät 2. kysymyksen osalta - koulun arkkitehtuuri

Kuten tutkielman alussa totesin, päällimmäisenä kouluajan muistikuvissa ei ole itse koulurakennus esteettisenä ja fyysisenä objektina. Koulun arkkitehtuurilla ja tilaratkaisuilla on kuitenkin Paunun koulun opettajien mielestä suuri merkitys työssä viihtymiseensä. Opettajien kokemus uudesta koulurakennuksesta on muodostunut tiloissa liikkuvan käyttäjän näkökulmasta. Päähuomio arjen työssä kiinnittyy tilojen, kalusteiden ja välineiden toimivuuteen. Vähemmälle huomiolle jää silloin koulun arkkitehtuuri esteettisestä näkökulmasta. Suunnitteluvaiheen ongelmista huolimatta opettajat ovat suhteellisen tyytyväisiä valoiisiin ja avariin työtiloihin, joissa ei ole sisäilmaongelmia. Opettajien uudelle koululle antamien kouluarvosanojen keskiarvo 8,64 kertoo tästä. Tähän ovat osaltaan vaikuttaneet heidän kokemuksensa edellisestä huonokuntoisesta koulusta ja parakeista. He ovat pitkän odotuksen jälkeen päässeet kunnollisiin valoiisiin, avariin ja terveisiin työtiloihin.

Tutkielman tulokset viittaavat siihen, että varsinkin oppilaille koulu on ennen kaikkea sosiaalisten kohtaamisten paikka. Viihtyvyyden kannalta ovat tärkeämpiä muut oppilaat, koulun sosiaalinen ympäristö, kuin se, miltä rakennus näyttää tai millainen on tilan arkkitehtuuri. Tilan merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa muiden käyttäjien kanssa. Tilassa viihdytään, jos siellä on ystäviä ja olo koetaan turvalliseksi. Koulurakennus kuten rakennettu ympäristö kokonaisuudessaan toimii

tapahtumien näyttämönä, mahdollistaen toiminnan ja vaikuttaen kuitenkin hiljaa taustalla.

Oppilaat kokevat koulurakennuksen ikään kuin valmiiksi annettuna itsestänselvyytenä ja eivät siksi ehkä tunne sitä omakseen. Tätä osallisuuden tunnetta voisi parantaa em. aktiivisella osallistumisella suunnitteluun. Myös jonkinlainen keskeneräisyyden ajatus, mahdollisuus konkreettisesti muokata joitakin tiloja mieleisekseen, voisi sitouttaa heitä kouluunsa ja edesauttaa tuntemaan uuden oppimisympäristön omakseen.

Vaikka nykyisin kaikissa koulusuunnitelmissa korostetaan tilojen muunneltavuuden tärkeyttä, kyse ei ole uudesta asiasta. Lähes kaikissa kyläkouluissa sama luokkahuone toimi luokkatilana, liikuntasalina, veistoluokkana, juhlasalina ja kylän kokoontumistilana. Ja kun kouluja on lakkautettu, lähes poikkeuksetta ne ovat taipuneet uusiin käyttötarkoituksiin.

Paunun koulurakennusta voi pitää arkkitehtuuriltaan ja tilaratkaisultaan tämän hetken koulurakentamisen tyypillisenä edustajana suurine keskustiloineen ja sitä ympäröivine käytävä- ja luokkatiloineen, jossa muunneltavuus ja joustavuus toteutuvat lähinnä ns. yhteisten tilojen luovalla käytöllä.

Vaikka koulun piha-alue ei ollutkaan tutkielman keskiössä, kysely ja omat havaintoni pihan suhteellisen vähäisestä käytöstä saivat pohtimaan koulupihan merkitystä. Se, mikä on suunnittelijoiden ja aikuisen silmään hieno ja monipuolinen piha, ei ole sitä välttämättä nuorille ja lapsille. Paunun koulun piha-alueeseen on panostettu huomattavan paljon. Olisiko varsinkin yläkouluja suunniteltaessa tarpeen jättää piha-alueen suunnittelussa ja toteutuksessa enemmän tilaa oppilaiden omille ideoille ja toteutuksellekin? Onko pihan oltava kuin leikkikenttävälineiden valmistajan esittelyalue? Onko täysin valmiiksi suunniteltu ja rakennettu piha paras vaihtoehto? Voisiko se jäädä joiltain osin keskeneräiseksi ja antaa oppilaiden muokata siitä keskenään ja yhdessä opettajien ja vanhempien kanssa pikkuhiljaa mieleisensä? Paunun koulupihan tarkoitus on ollut toimia oppimisympäristönä. Tämä ehkä lisäisi koulun yhteenkuuluvuutta ja omistajuuden tunnetta. Yläkouluikäisten uskoisi innostuvan mahdollisuudesta muokata koulunpihaa mieleisekseen. Ehkä se silloin innostaisi menemään uloskin. Kun on itse tehty, paikat eivät ehkä joudu yhtä helposti ilkeivallankaan kohteeksi. Omat rajoituksensa koulujen pihojen suhteen asettavat tietysti turvallisuus- ja vastuukysymykset.

7.3. Päätelmät 3. kysymyksen osalta - koulun toimintakulttuuri

Kuten tutkielmani alussa totesin, yleinen oletama lienee, että uusi koulu toisi mukanaan uudet opetusmenetelmät ja toimintakulttuurin. Tällaista suoraa syy-seuraussuhdetta ei näytä tutkielman

perusteella olevan. Jos koulun toiminnassa halutaan muutoksia, se vaatii erittäin paljon aikaa ja resursseja. Koulun toimintakulttuurin mahdollinen muutos on kytköksissä em. suunnitteluvaiheeseen ja siihen miten siinä on onnistuttu luomaan yhteinen näkemys. Jos tämä onnistuu, edellytykset opetusmenetelmien ja muun toiminnan muutokselle on paremmat. Uuden koulun rakentaminen on tähän ainutlaatuinen tilaisuus.

Koska Paunun koulun käyttäjien osallistuminen suunnittelussa on jäänyt lähinnä suunnittelijoiden esittämien tilaratkaisujen luonnosten kommentoinniksi sekä kalusteiden valintaan, koulun toimintakulttuurissa ja opetusmenetelmissä ei näytä tieto- ja viestintätekniikan lisääntyneen käytön ohella tapahtuneen merkittävää muutosta. Kyselyn vastauksista voi päätellä, että opettajat eivät olleet innostuneita tekemään tällaista aikaa vaativaa oman toimintakulttuurin pohdintaa juuri pedagogisista lähtökohdista. Tämä on ristiriidassa suomalaisen peruskoulun vahvuudeksi mainittujen piirteiden, opettajien korkean koulutuksen ja suuren pedagogisen vapauden kanssa.

Toimintakulttuuri on kuitenkin monien oppimisympäristön reunaehtojen ja toimijoiden käytänteiden summa. Koulurakennus itsessään on vain yksi reunaehdoista. Toimintakulttuurin muokkaamiseen ei vaikuta pelkästään opettajien ja oppilaiden toiminta. Koulu ei elä eristyksissä, vaan toimintakulttuuriin heijastuvat lähiyhteisön kautta yleisemmät toimintatavat ja arvot, kaikki vaikuttaa kaikkeen.

Tutkielman tulosten perusteella koulun fyysiseen oppimisympäristöön sijoitetut panokset verrattuna sosiaalisen oppimisympäristön ja toimintakulttuurin kehittämiseen ovat epäsuhtaisia. Entäpä, jos rakennuskustannuksissa otettaisiin käyttöön ns. prosenttisääntö (vrt. taidehankinnat), jolla varataan tietty osuus rakennuskustannuksista koulun opettajien ja oppilaiden suunnittelutyöhön ja yhteisöllisyyttä parantaviin toimenpiteisiin! Uusi koulu voisi silloin olla toimivampi ja viihtyisämpi oppimis- ja työympäristö, josta käyttäjät voisivat ylpeinä sanoa, "meidän koulu".

Vaikka koululla ei ole enää monopoliroolia tiedon ja kulttuuriperinnön hallinnoijana ja jakajana, silti ikiaikainen oppilas-opettaja -asetelma säilynee. Opettajan rooli voi vaihtua valmentajaksi, ohjaajaksi tai mahdollistajaksi. Roolit voivat lomittua ja välillä vaihtua kokonaan. Oppilaan tasapainoisen kasvun kannalta tärkeintä on kuitenkin hyvä vuorovaikutus aikuisen kanssa.

7.4. Minkälaisia jatkotutkimusaiheita tutkielman kautta on auennut.

Suppeahkosta kyselytutkimusaineistosta huolimatta tutkielmani on avannut mielenkiintoisia näkymiä kouluarkkitehtuurin ja yleisemmin oppimisympäristöjen sekä koulun toimintakulttuurin kenttään. Yksittäisistä kyselyn vastauksista ja omista havainnoista on noussut esille kysymyksiä

liittyen kouluarkkitehtuuriin, suunnitteluprosessiin ja käyttäjien kokemuksiin. Olen tähän loppuun koonnut niitä muutaman teeman alle.

1. Keskeneräisyyden teema

Vastaisiko tulevaisuuden oppimisympäristöjen muunneltavuuden ja joustavuuden vaatimukseen nykyistä rakentamistapaa paremmin sellainen, joka jättäisi rakennuksen käyttäjille mahdollisuuden muokata oppimisympäristöään joiltakin osin mieleisekseen? Olisiko tällä toimintatavalla vaikutusta myös koulun yhteishenkeen ja sitä kautta toimintakulttuuriin? Tähän teemaan liittyy osin vanhojen kiinteistöjen muuttaminen oppimisympäristöksi (vrt. Espoon JOT - hanke).

2. Materiaaliteema

Kiinnostavaa ja ajankohtaista olisi tutkia laajemmin rakennusmateriaalien merkitystä. Onko esimerkiksi puumateriaalin käytöllä koulurakentamisessa oppilaiden ja oppimisen näkökulmasta lisäarvoa viihtyvyyden tai terveellisuuden näkökulmasta (vrt. ekokoululaukaaseen.fi)? Valitettavan vähän uusia koulurakennuksia edelleenkin rakennetaan puusta, vaikka sen käyttöä rakentamisessa on pyritty edistämään jo vuosia.

Suomalainen laadukas koulujärjestelmä ja arkkitehtuuri yhdistettynä kestävän kehityksen mukaiseen puumateriaalin käyttöön luulisi olevan hyödynnettävissä vientituotteena.

3. Parakkiteema

Tarvitseeko uuden koulun olla aina kiinteä, pysyvä monitoimitalo ollakseen hyvä oppimisympäristö? Olisiko järkevää rakentaa osa uusista kouluista kokonaan siirreltäväksi? Parakkikoulu kuulostaa käsitteenä väliaikaiselta ja vaatimattomalta. Näin ei välttämättä tarvitsisi olla. Voisiko uudenlainen, tarvittaessa siirrettävä, integroidun tekniikan sisältävä ja kestävän kehityksen periaatteiden mukaan rakennettu koulu olla toimiva vaihtoehto?

5. Verstasteema

Koulu yhdistetään mielikuvissa usein perinteiseen luokkahuoneeseen, joka edelleen ohjaa vahvasti opetusta teoriapainotteiseen suuntaan. Entäpä, jos koulurakennusten suunnittelun lähtökohdaksi otetaan erillisen luokkahuoneen sijaan käsite *verstas* (vrt.1.3.1, Strömbergin koulu). Se yhdistyy

käsitteenä vahvasti käsillä tekemiseen toisin kuin luokkahuone, joka yhdistyy teoreettiseen oppikirjasta opiskeluun. Verstaat olisivat tiloiltaan muunneltavia ja varusteiltaan monipuolisempia. Niissä voisi yhdistää perinteisen käsin tekemisen uuden tieto- ja viestintätekniiikan hyödyntämisen. Yhdessä tekemällä oppiminen yhdistettynä perusopetuksen sisältöjen karsintaan tukisi myös uusien opetussuunnitelmien perusteiden keskeistä tavoitetta, jossa pyritään oppiainejakoisesta toimintavasta laajempien kokonaisuuksien opiskeluun. Käsin tehden asiat käsitetään ehkä paremmin. Vanha Learning by doing - ajattelu on edelleen ajankohtainen ja sitä soisi sovellettavan enemmän uusia oppimisympäristöjä suunniteltaessa.

4. Rehtorin asema - teema

Tässä tutkimuksessani koulun rehtorin asema ja näkemykset jäivät vähälle huomiolle. Koska suunnitteluprosessit ovat jokaisen uuden koulun kohdalla erilaisia, kiinnostavaa olisi tukia miten koulun rehtorit kokevat ja selviävät suunnitteluprosessista. Tätä kautta löytyisi todennäköisesti hyviä käytäntöjä, joista voisi muokata ohjeita sovellettavaksi uusissa kouluprojekteissa. He ovat kovassa ristipaineessa oman henkilökuntansa odotusten, oppilaiden, vanhempien, suunnittelijoiden ja tilaajaorganisaation reunaehtojen välissä. Samanaikaisesti he usein joutuvat hoitamaan normaalit rehtorin tehtävät.

Lopuksi

Koulurakennuksen ja sen käyttäjien yhteiselämä on muuttuva tarina, joka syntyy yhdessä tekemällä pitkän ajan kuluessa. Se ei ole yksi ja pysyvä, vaan rakennuksen elinkaaren aikana tuhannet oppilaat ja sadat opettajat elävät ja "asuvat" sitä antaen sille omia merkityksiään. Vanha Seppolan koulu oli valmistuessaan vuonna 1952 silloiselle Jämsän kauppalalle ja käyttäjilleen suuri ilon ja ylpeyden aihe. Kuusi vuosikymmentä myöhemmin vuonna 2012 elämä sen käytävillä hiljeni. Se odottaa nyt purkamista ja rapistuu hylättynä mäelläään. Paul Frankl on Saarikankaan mukaan osuvasti todennut, että rakennus kuolee yhtä pian kuin elämä siinä katoaa (Paul Frankl, 1973).

Oli uusi koulurakennus millainen hyvänsä ja vaikka suunnitteluperiaatteet muuttuvat, keskiössä tulee kuitenkin aina olla oppilas, jota varten sekä koulurakennus että opettajat ovat olemassa. Koulu ei tule milloinkaan valmiiksi. Hyvän koulun aikaansaaminen on arvoitus, joka on ratkaistava aina uudestaan(Tiina Nikkola 2013).

Karsten Harrisin mukaan (Kaj Nyman 2001,158) arkkitehdiltä ei pidä kuitenkaan odottaa liikaa:
"Tuleeko siitä mitä he rakentavat todellinen talo, todellinen koulu...riippuu sitä, miten ihmiset ottavat vastaan heidän töitään. Sopivat puitteet on kaikki mitä he voivat toivoa tarjoavansa."

Lähteet

kirjalliset:

Bearleant, Arnold 2006. Mitä on ympäristöestetiikka? Teoksessa Arto Haapala, Martti Honkanen & Veikko Rantala, *Ympäristö, arkkitehtuuri, estetiikka*, toim., Yliopistopaino, Helsinki.

von Bonsdorff, Pauline 1998. *The Human Habitat. Aesthetic and Axiological Perspectives*. International Institute of Applied Aesthetic Series Vol 5. Gummerus, Jyväskylä.

von Bonsdorff, Pauline 1999. Tilan tuntu ja talous. Teoksessa Minna Sarantola-Weiss, toim., *Yhteiset olohuoneet*. Otava, Helsinki.

von Bonsdorff, Pauline 2002, Ympäristöestetiikka. Teoksessa Oiva Kuisma toim., *Suomalainen estetiikka 1900-luvulla*, SKS, Helsinki.

Conway & Roenisch 1997. *Understanding Architecture*. Routledge, London.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere.

Frankl, Paul 1914/1973, *Principles of Architectural History; Four Phase of Architectural style 1420-1900*, the MIT Press

Fällström, Anders 2014. Kunkapens nya utmaningar. Julkaisussa *Magasin Tänk* 1/2014, Umeå Universitität, Uumaja.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, Sajavaara, Paula 2000. *Tutki ja kirjoita*. Tammi, Helsinki.

Wallenius, Marjut 2013. Puiset sisäpinnat lämmittävät ihmismieltä, *Helsingin Sanomat*, vieraskynäpalsta 10.8.2013, Helsinki.

Lari Malmberg, *Helsingin Sanomat*, A19, Arkkitehti haluaa rohkeita kaupunkeja, 10.08.2015.

Iser, Wolfgang 1976. *Der Akt des Lesens*. Wilhelm Fink Verlag, München.

Kauste, Juulia toim., 2011. *The Best School in the world*. Museum of Finnish Architecture, Helsinki.

Kuuskorpi, Marko 2012. *Tulevaisuuden fyysinen oppimisympäristö. Käyttäjälähtöinen muunneltava ja joustava opetustila*. Turun Yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö, Turku.

Kuuskorpi, Marko 2014. Physical learning environments: Learning in the future. Teoksessa Marko Kuuskorpi, toim., *Perspectives from Finland - Towards new learning environments*. Opetushallitus julkaisu 2014:1, Helsinki.

- Kärnä, Sami, Nenonen, Suvi, Junnonen, Juha-Matti 2010. *Käyttäjälähtöinen rakennuksen arviointimenetelmä - asiakaskokemukset kehittämisen työvälineenä*. Aalto-yliopisto, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Kyttä, M., Kaaja, M. toim., 2001. *Vuorovaikutteisen suunnittelun ja ympäristön tutkimuksen metodipaketti*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus YTK, Aalto-yliopisto, Helsinki.
- Lundahl, Lisbeth 2014. *Kunskapens nya utmaningar*, Julkaisussa *Magasin Tänk 1/2014*. Umeå Universitätt, Uumaja.
- Meskanen, Sini 2008. *Future School - 2000-luvun koulusuunnittelun teemoja ja typologioita*, diplomityö. Arkkitehtiosasto, TKK, Espoo.
- Nikkola, Tiina 2013. *Koulu uudistuu keskittymällä ja ajattelemalla*, *Vihreä Lanka* 15.11.2013, Helsinki.
- Nuikkinen, Kaisa 2005. *Terveellinen ja turvallinen koulurakennus*. Opetushallitus, Helsinki.
- Nuikkinen, Kaisa 2005, *Miten koulutila innostaa oppimaan*, Julkaisussa *Spektri 1/2005*, Opetushallitus, Helsinki.
- Nuikkinen, Kaisa 2009. *Koulurakennus ja hyvinvointi, teoriaa ja käyttäjän kokemuksia peruskouluarkkitehtuurista*. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Nyman, Kaj 2001. *Talojen kieli*, Rakennusalan kustantajat RAK, Helsinki.
- Piispanen, Maarika 2008. *Hyvä oppimisympäristö. Oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvinvointien kohtaaminen peruskoulussa*. Kasvatustieteen väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylä.
- Saarikangas, Kirsi 1998, *Tilan tekijät*. Teoksessa Arja Elovirta, Ville Lukkarinen, toim., *Katseen rajat*, H:gin Yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi 1999. *Kohtaamisia kahviloissa*. Teoksessa Minna Sarantola-Weiss, toim., *Yhteiset olohuoneet*. Otava, Helsinki.
- Saarikangas, Kirsi 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Sulonen, Jukka ja Sulonen, Krisse 2014. *The Grammar of a Modern School Building. A comparative study on schools and the changing ways of learning*. Teoksessa Marko Kuuskorpi toim., *Perspective from Finland -Towards new learning environments*. Opetushallitus 2014:1, Helsinki.
- Palmberg-Eriksson, Stina 2000, *Skolhus som samhällspegel - lärärhandledning*, Riksantikvarieämbetet, Sörmlands Museum.
- Palin, Tutta 1998, *Merkistä mieleen*. Teoksessa Arja Elovirta, Ville Lukkarinen, toim., *Katseen rajat*, H:gin Yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki.

Elektroniset lähteet:

von Ahlefeld, Hannah, 2009. OECD/CELI, *International pilot study on the evaluation of quality in educational spaces (EQES)*, viitattu 10.8.2015.

Aksovaara, Satu, *Oppimisen iloa tukeva oppimisympäristö*, Opetushallitus, http://oppimaisema.fi/tutkittua/oivalluksia/oppimisen_iloa_tukeva_oppimisymparisto, viitattu 20.1.2015.

Altenüller, Ulrike 2008. *Koulu - Schule auf Finnish. Funktions-, Raum- und Gestaltungskonzepte für neue Schulen in Finnland*, http://epub.uniweimar.de/volltexte/2008/1386/pdf/Altenmueller_Dissertation.pdf, viitattu 30.3.2015.

Altenmüller, Ulrike 2008. *Learning from Finnish Schools*, AIA-CAE Conference: Schools in a Flat World 2008, Helsinki. http://www.aia.org/aiaucmp/groups/ek_public/documents/pdf/aiap072831.pdf, viitattu 30.3.2015
areena.yle.fi, viitattu 29.5.2015.

Dewey, John, www.wikipedia.fi, viitattu 12.4.2015.

Hellsten, Anneli, Markku, Seppo, *Tulevaisuuden koulu nyt, tila opettaa*, www.hm-arkkitehdit.com/index.php?cpage=filosofia&sub=koulut&lng=fi, viitattu 30.3.2015.
InnoSchool - Innovative School Concept for the Future. TKK, Helsinki, www.innoschool.tkk.fi, viitattu 17.2.2015.

JOT - Joustavat oppimisen tilat, Facebook - ryhmä, 2015. Espoo.

Järvi, Jorma, *Kouluarkkitehtuuri*, 2015. Arkkitehtuurimuseo, http://www.mfa.fi/jormajarvi_koulut, viitattu 15.4.2015.

Karjalainen, Markku, 2014. *Suomen kansallinen puurakentamisohjelma*, TEM, <https://www.tem.fi/index.phtml?=4737>, viitattu 30.3.2015.

Mainio, Tapio, 2015. Helsingin Sanomat. *Maailman suurin hirsikoulu nousee Pudasjärvelle - voi ratkaista homeongelmat*, www.hs.fi/kotimaa/a1421556867993, viitattu 19.1.2015.

Menetelmäpolkuja humanisteille, 2015. Jyväskylän yliopisto, https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja_humanisteille, viitattu 4.6.2015.

Opetushallitus, 2015. *Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet*, www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetusuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus, viitattu 20.1.2015.

Opetushallitus, 2007. *Tulevaisuuden koulu*,

<http://www.oph.fi/attachment.asp?path=1,436,13979,65315,80078,80091>, viitattu 21.1.2015.

Salo, Tommi, 2012. *Paunun koulu Jämsässä*, Projektuutiset,

www.projektuutiset.fi/fi/artikkelit/paunun-koulu-jamsassa-1/2012, viitattu 14.4.2015.

Sisäilmayhdistys ry, 2015. www.sisailmayhdistys.fi, viitattu 27.5.2015.

Tilastokeskus, 2015. www.stat.fi, viitattu 18.1.2015.

Uusi koulutus-foorumi, Facebook - ryhmä, 2015. Sitra.

Valtari, Anu, Lähdeniemi, Tuomo 2015. *Tulevaisuuden koulu oppijoiden, opettajien ja huoltajien näkökulmasta -raportti*, Helsingin kaupunki, opetusvirasto, 31.3.2015, Helsinki, www.hel.fi/static/opev/virasto/tulevaisuudenjoulu-raportti-2014.pdf, viitattu 31.3.2015.

muut lähteet:

Arkkitehtuuri, pedagogiikka ja design - uusia ovia oppimiseen, seminaari, Hanasaari 23. - 24.1.2014

Niemi, Olli, Learning Environment in the Future, Hanasaari 23. - 24.1.2014.

Keskustelut tutkimusnäkökulmasta ja tutkimuskysymyksistä, Opetushallituksen yliarkkitehti Reino Tapanisen ja Kaisa Nuikkisen kanssa 24.1.2014.

Rehtori Tuija Huikuri, 4.6.2015.

Ekokoulu Laukaaseen, esittelytilaisuus 21.4.2015, keskustelut kouluarkkitehtuurista, mm. opetusjohtaja Juha Tolonen, arkkitehdit Heikki Riitahuhta ja Timo Wesman.

Liitteet

1. kyselylomakkeet opettajille ja oppilaille

2a. ja b. arkkitehtien kysymyksiä opettajille ja oppilaille suunnittelupalaveriin

Paunun koulun käyttäjien kokemuksia uudesta koulustaan

Tällä kyselyllä pyritään selvittämään Paunun koulun opettajien kokemuksia uudesta koulustaan. Kysymykset 1.-10. liittyvät koulurakennuksen käyttäjien vaikuttamismahdollisuuksiin suunnittelun yhteydessä, kysymykset 11.- 35. koulun arkkitehtuuriin ja toimivuuteen sekä kysymykset 36.-55. koulun omaan toimintakulttuuriin.

Pyydän sinua vastaamaan jokaiseen kysymykseen valitsemalla sen vaihtoehdon, joka vastaa sinun henkilökohtaista mielipidettäsi. Osassa tehtävistä voit myös kertoa esimerkkejä ja mielipiteitäsi Paunun koulurakennuksesta ja sen suunnittelusta.

Vastauksesi käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti. Kyselyn tuloksia voidaan hyödyntää muualla uusien koulurakennusten suunnittelussa.

Kun olet vastannut kaikkiin kysymyksiin, klikkaa lopussa SUBMIT/LÄHETÄ -painiketta

Kiitokset vastauksistasi.

Tehtävien vastausvaihtoehdot tarkoittavat:

- 1= täysin samaa mieltä
- 2= jokseenkin samaa mieltä
- 3= jokseenkin eri mieltä
- 4= täysin eri mieltä
- 5= en osaa sanoa

Osa 1 - Käyttäjien vaikuttamismahdollisuudet uuden koulunsa suunnittelussa

1. Sain esittää toiveita ja ideoita, kun Paunun koulua suunniteltiin.

Muistele tilannetta, kun olit vielä Seppolan koulussa.

1 2 3 4 5

2. Toiveet ja ideat otettiin myös huomioon, kun uutta koulua suunniteltiin.

1 2 3 4 5

3. Opettajien ehdotuksia ei otettu riittävästi huomioon uutta koulua suunniteltaessa.

1 2 3 4 5

4. Koulun suunnitteluprosessi oli aidosti vuorovaikutteinen ja suunnittelijat ottivat koulun tulevien käyttäjien toiveet huomioon.

1 2 3 4 5

5. Uuden koulun suunnitteluprosessi pitäisi aloittaa opettajien yhdessä laatiman pedagogisen suunnitelman pohjalta.

1 2 3 4 5

6. Kerro esimerkkejä, mihin asiaan pääsit vaikuttamaan suunnitteluvaiheessa.

7. Mitkä asiat eivät toteutuneet, kuten olit toivonut.

8. Kenelle sait esittää toiveita ja ideoita?

- arkkitehdeille
- konsultille
- suunnitteluryhmälle
- rehtorille
- sivistystoimen johdolle
- en kenellekään
- Other:

9. Miten opettajien mahdollisuuksia vaikuttaa tulevan koulunsa suunnitteluun pitäisi lisätä.

10. Jäikö suunnitteluprosessissa joku asia harmittamaan? Jos, niin mikä?

Perustelee lyhyesti.

Osa 2 - Koulun arkkitehtuuri ja toimivuus

Tehtävien vastausvaihtoehdot tarkoittavat:

- 1= täysin samaa mieltä
- 2= jokseenkin samaa mieltä
- 3= jokseenkin eri mieltä
- 4= täysin eri mieltä
- 5= en osaa sanoa

11. Paunun koulun sijainti on hyvä.

1 2 3 4 5

12. Paunun koulu näyttää ulkoapäin...

Valitse yksi.

- koululta
- toimistorakennukselta
- tehtaalta
- liikerakennenukselta
- Other:

13. Koulun ulkoinen arkkitehtuuri on onnistunut ja rakennus sopii hyvin ympäristöönsä.

1 2 3 4 5

14. Koulurakennukseen sisääntulo on sujuvaa esim. parkkialueelta.

1 2 3 4 5

15. Koulun eteistilat ovat tilavia.

1 2 3 4 5

16. Koulun ruokailutila on viihtyisä.

1 2 3 4 5

17. Koulussa on sopiva määrä kerroksia.

1 2 3 4 5

18. Koulun käytävillä on tilaa liikkua myös välitunneilla.

1 2 3 4 5

19. Käytävätilat soveltuvat hyvin opetuskäyttöön ja oppilaiden välituntitiloiksi.

1 2 3 4 5

20. Koulun opetustilat on ryhmitelty selkeästi oppiaineiden mukaan.

1 2 3 4 5

21. Vierailijoidenkin on helppo löytää koulussa tilasta toiseen.

1 2 3 4 5

22. Luokkahuoneet ovat tilavia.

1 2 3 4 5

23. Luokkien kalusteita on helppo ryhmitellä opetustilanteen mukaan.

1 2 3 4 5

24. Käytävien melu ei kuulu häiritsevästi luokkiin oppitunneilla.

1 2 3 4 5

25. Koulussa on riittävästi tiloja kokouksille ja muutaman hengen palavereille.

1 2 3 4 5

26. Koulussa on riittävästi tiloja, joita on helppo muunnella opetustilanteen ja ryhmien koon mukaan.

1 2 3 4 5

27. Opettajien taukotila on viihtyisä.

1 2 3 4 5

28. Opettajien henkilökohtaiset työtilat ovat hyvin toimivia.

1 2 3 4 5

29. Opettajien taukotilassa on mahdollisuus lepoon ja yksityisyyteen.

1 2 3 4 5

30. Koulun tilaratkaisut ovat mielestäni liian perinteisiä.

1 2 3 4 5

31. Kirjoita kaksi esimerkkiä hyvin onnistuneesta tilasta tai paikasta koulussa.

Perustelee lyhyesti.

32. Kirjoita kaksi esimerkkiä epäonnistuneesta tilasta tai paikasta koulussa.

Perustelee lyhyesti.

33. Koulun värimaailma on mielestäni...

raikas

kirjava

huomaamaton

räikeä

askeettinen

Other:

34. Paunun koulun yleisvaikutelma on mielestäni...

Voit valita useamman.

- viihtyisä
- epäviihtyisä
- rauhallinen
- meluinen
- valoisa
- synkkä
- kaunis
- ruma
- avara
- ahdas
- toimiva
- sekava
- värikäs
- väritön
- iloinen
- ankea
- innostava
- neutraali

35. Minkä yleisarvosanan antaisit Paunun koulurakennuksen arkkitehtuurista ja toimivuudesta.

- 10
- 9
- 8
- 7
- 6
- 5
- 4

Osa 3 - Koulun toimintakäytännöt

Tehtävien vastausvaihtoehdot tarkoittavat:

- 1= täysin samaa mieltä
- 2= jokseenkin samaa mieltä
- 3= jokseenkin eri mieltä
- 4= täysin eri mieltä
- 5= en osaa sanoa

36. Uusi koulu on parantanut koulun yhteishenkeä.

1 2 3 4 5

37. Uudessa koulussa on enemmän oppilaiden ja opettajien välistä yhteistyötä kuin vanhassa koulussa.

1 2 3 4 5

38. Uusi koulurakennus on innostanut minua kokeilemaan uusia opetusmentelmiä.

1 2 3 4 5

39. Uudessa koulussa oppilaiden opiskelumotivaatio on parempi kuin vanhassa koulussa.

1 2 3 4 5

40. Uudessa koulussa on vähemmän ilkivaltaa kuin vanhassa koulussa.

1 2 3 4 5

41. Kiusaaminen on vähentynyt uudessa koulussa.

1 2 3 4 5

42. Koulun tilaratkaisut helpottavat oppilaiden valvontaa.

1 2 3 4 5

43. Uusi koulu tuntuu turvalliselta.

1 2 3 4 5

44. Luokka- ja oppiainerajat ylittävää yhteistyötä on uudessa koulussa enemmän.

1 2 3 4 5

45. Uuden koulun välineet ja käytännön ratkaisut ovat lisänneet tv-tekniikan käyttöä opetuksessani.

1 2 3 4 5

46. Käytän koulun piha-aluetta myös oppituntien pitoon(muut kuin liikuntatunnit).

1 2 3 4 5

47. Koulun piha-alue innostaa oppilaita menemään välitunneilla ulos.

1 2 3 4 5

48. Koulurakennuksella on tärkeä merkitys oppilaiden koulussa viihtymiseen.

1 2 3 4 5

49. Koulurakennuksella tärkeä merkitys työssävihtymiseeni.

1 2 3 4 5

50. Alla on lueteltu koulun suunnittelun pohjana mainitut periaatteet. Mitkä niistä ovat mielestäsi toteutuneet uudessa koulussa.

- avoimuus
- muunneltavuus
- valoisuus
- värikkyys
- oppimisen ilo
- oppiainerajat ylittävä yhteistyö
- henkilöstön hyvinvointi
- oppilaiden osallistaminen
- oppilaiden kannustaminen aktiivisuuteen ja yrittäjyyteen
- tv-tekniikan monipuolinen hyödyntäminen

51. Jos edellisessä kysymyksessä jäi tyhjiä, voit perustella lyhyesti miksi ne eivät mielestäsi ole toteutuneet.

52. Mikä on mielestäsi parasta uudessa koulurakennuksessa?

53. Mitä puutteita olet havainnut uudessa koulurakennuksessa?

54. Muita kommentteja Paunun koulurakennuksesta ja opettajien vaikuttamismahdollisuuksista suunnittelussa.

55. Millaisen ohjeen/ohjeita antaisit uusien koulujen suunnittelijoille.

Kiitokset vastauksestasi.

Submit

Never submit passwords through Google Forms.

100%: You made it.

Powered by
 Google Forms

This content is neither created nor endorsed by Google.

[Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Additional Terms](#)

Paunun koulun käyttäjien kokemuksia uudesta koulustaan

Tällä kyselyllä pyritään selvittämään Paunun koulun 9.lk:n oppilaiden kokemuksia uudesta koulustaan. Sinun luokkasi on valittu tutkimusryhmäksi.

Pyydän sinua vastaamaan jokaiseen kysymykseen valitsemalla sen vaihtoehdon, joka vastaa sinun henkilökohtaista mielipidettäsi. Osassa tehtävistä voit myös kertoa esimerkkejä ja mielipiteitäsi Paunun koulurakennuksesta.

Joissakin kysymyksissä pyydetään vertailemaan Seppolan koulua ja Paunun koulua. Jos et ole käynyt Seppolan koulua, voit jättää ne kysymykset väliin.

Vastauksesi käsitellään nimettömänä ja luottamuksellisesti. Kyselyn tuloksia voidaan hyödyntää muiden uusien koulurakennusten suunnittelussa.

Tärkeää? Kun olet vastannut kaikkiin kysymyksiin, klikkaa lopussa LÄHETÄ/SUBMIT -painiketta Kiitokset vastauksistasi.

Tehtävissä 1.- 40. vastausvaihtoehdot tarkoittavat:

- 1= täysin samaa mieltä
- 2= jokseenkin samaa mieltä
- 3= jokseenkin eri mieltä
- 4= täysin eri mieltä
- 5= en osaa sanoa

1. Paunun koulu on rakennettu hyvään paikkaan.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

2. Koulurakennukseen on helppo tulla parkki-alueelta tai kadulta.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

3. Koulun eteinen ja naulakot on tilavia.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

4. Oppilaiden omille tavaroille on riittävästi säilytystilaa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

5. Koulussa on helppo löytää tilasta toiseen?

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

6. Koulun ruokailutila on viihtyisä.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa.

1 2 3 4 5

7. Koulussa on sopiva määrä kerroksia.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

8. Koulun käytävillä ja rapuissa on välitunneilla riittävästi tilaa liikkua.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

9. Käytävillä on tarpeeksi oleskelutilaa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

10. Koulussa on tarpeeksi paikkoja, jossa voi jutella kavereiden kanssa rauhassa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

11. Käytävä- ja aulatilat on sisustettu viihtyisiksi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

12. Koulun opetustilat on ryhmitelty oppiaineiden mukaan selkeästi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

13. Koulun sisätiloissa on miellyttävät värit.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

14. Sisätilojen värit helpottavat eri tilojen löytämistä.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

15. Luokkahuoneet ovat tilavia.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

16. Pulpetit ja tuolit ovat mukavia käyttää.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

17. Luokat on sisustettu viihtyiksi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

18. Luokkien lähellä on riittävästi tiloja esim. ryhmätöille.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

19. Pulpettaja on helppo ryhmitellä uudelleen.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

20. Luokissa on riittävästi luonnonvaloa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

21. Käytävien melu ei kuulu häiritsevästi luokkiin oppitunneilla.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

22. WC-tilat on siistit ja miellyttävät käyttää.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

23. Koulussa on oppilaille tarkoitettuja kokoontumistiloja riittävästi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

24. Koulun piha-alue innostaa menemään välitunneilla ulos.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

25. Koulun piha-aluetta käytetään myös oppituntien pitoon. (Muut oppiaineet kuin liikunta).

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

26. Koulussa on parempi me-henki kuin vanhassa Seppolan koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

27. Koulussa on enemmän oppilaiden yhteistä toimintaa kuin vanhassa Seppolan koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

28. Oppilaiden ja opettajien välistä yhteistyötä on nyt enemmän kuin vanhassa Seppolan koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

29. Opettajat käyttävät nyt erilaisia opetusmentelmiä kuin vanhassa Seppolan koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

30. Uusi koulurakennus innostaa opiskelemaan.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

31. Uusi koulu tuntuu turvalliselta.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

32. Paunun koulussa on rauhallinen tunnelma.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

33. Kiusaamista on nyt vähemmän kuin vanhassa Seppolan koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

34. Oppilaiden toiveita ja ajatuksia kuunneltiin, kun Paunun koulua suunniteltiin. Muistele aikaa, jolloin olit vielä Seppolan koulussa. HUOM! vastausvaihtoehtoja on kuusi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa, 6= en osallistunut suunnitteluun millään tavalla

1 2 3 4 5 6

35. Sain esittää toiveita ja ideoita, kun Paunun koulua suunniteltiin. Muistele aikaa, jolloin olit vielä Seppolan koulussa. HUOM! vastausvaihtoehtoja on kuusi.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa, 6= en osallistunut suunnitteluun millään tavalla.

1 2 3 4 5

36. Paunun koulurakennus on juuri sellainen kuin odotin.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

37. Ilkivaltaa ja paikkojen sotkemista on vähemmän kuin vanhassa koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

38. Oppilastietokoneet oli järkevää keskittää tietokonealuokkaan.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

39. Tietokoneita tai tabletteja pitäisi olla käytettävissä kaikissa koulun tiloissa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

40. Tietotekniikkaa käytetään opiskelussa enemmän kuin vanhassa koulussa.

1= täysin samaa mieltä, 2= jokseenkin samaa mieltä, 3= jokseenkin eri mieltä, 4= täysin eri mieltä, 5= en osaa sanoa

1 2 3 4 5

41. Mitkä asiat vaikuttavat mielestäsi eniten koulussa viihtymiseen?

Valitse tärkein.

- koulurakennus ja sisustus
- muut oppilaat
- opettajien opetusmenetelmät
- opettajat
- oma asenne
- kavereiden asenne
- kodin asenne
- koulun varustus
- Other:

42. Jos kerrot koulustasi jollekin vieraalle, miten kuvailisit yhdellä sanalla miltä koulurakennus näyttää?

Rakennus näyttää ulkoapäin...

- koululta
- toimistorakennukselta
- tehtaalta
- liikerakennukselta
- Other:

43. Paunun koulurakennus on mielestäni...

Voit valita useamman.

- viihtyisä
- epäviihtyisä
- valoisa
- synkkä
- meluinen
- rauhallinen
- hieno
- ruma
- avara
- ahdas
- selkeä
- sokkeloinen
- kodikas
- laitospäinen
- värikäs
- väritön

Other:

44. Missä piha-alueen osassa vietät mieluiten aikaa välitunneilla?

Valitse kaksi

- toiminta-pihalla, jossa erilaisia välineitä
- tutkimuspihalla
- piha-auditoriossa
- nojailukaiteilla
- katsomossa
- muualla piha-alueella
- oleskelen mieluummin sisätiloissa

45. Vietän aikaa koulun piha-alueella myös vapaa-ajalla.

- usein
- silloin tällöin
- en koskaan
- en koskaan, koska asun kaukana

46. Mitkä ovat mieluisimpia paikkoja koulussa. Mainitse kaksi.

Perustele lyhyesti.

47. Mainitse kaksi tilaa tai paikkaa koulurakennuksesta tai pihasta, jotka ovat mielestäsi hyvin toimivia.

48. Mainitse kaksi tilaa tai paikkaa koulurakennuksesta tai pihasta, jotka ovat mielestäsi epäonnistuneita tai epäviihtyisiä.

Perustele lyhyesti

49. Oliko vanhassa Seppolan koulurakennuksessa jokin asia paremmin kuin Paunun koulussa. Jos oli, niin mikä?

Perustele lyhyesti.

50. Minkä yleisarvosanan antaisit Paunun koulurakennuksen toimivuudesta.

Anna yksi numero asteikolla 4 -10

- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

51. Jos sinulla on muita kommentteja Paunun koulurakennuksesta, voit kirjoittaa niistä.

52. Millaisen ohjeen antaisit uusien koulurakennusten suunnittelijoille?

Vastaa lopuksi tähän. Oletko käynyt myös vanhaa Seppolan koulua?

Kiitokset vastauksestasi ja hyvää jatkoa seuraavassa koulussa.

kyllä

en

Submit

Never submit passwords through Google Forms.

100%: You made it.

Powered by

This content is neither created nor endorsed by Google.

[Report Abuse](#) - [Terms of Service](#) - [Additional Terms](#)

Keskustelun pohjaksi käyttäjille / Suunnittelijoille tiedoksi
Palautus **16.1.2009** mennessä osoitteeseen anneli.hellsten@hm-arkkitehdit.com

AINERYHMÄ _____ / **JÄMSÄN YLÄKOULU**

Ryhmän vetäjän nimi: _____

Sähköposti: _____

Opetusaine(et) ja henkilö(t) mukana ryhmässä: _____

Oppilasryhmän koko (noin): _____

1. Opetustilat

Kertokaa lyhyesti nykyisistä opetustiloistanne +/-: _____

Mitkä opetusvälineet ovat olennaisia opetustyössänne? Mitä opetusvälineitä/-varusteita opetustiloissasi tarvitaan (tussi- / liitutaulu, dataprojektori, dokumenttikamera, tietokoneet / lukumäärä, kartat ja kiskot / lukumäärä...)? _____

Mitä opetusvälineitä ja tarvikkeita säilytetään luokassa, mitä voidaan säilyttää yhteisissä varastoissa ja käytävätiloissa? Arvioitu säilytystilan tarve: _____

Toiveita koskien opetustiloja: _____

2. Työskentelytilat / työpiste

Kertokaa nykyisistä työskentelytiloistanne / työpisteistänne +/-: _____

Toiveita koskien työpisteitänne:

3. Sosiaalitulat

Nykyiset sosiaalitulat +/-:

Toiveita koskien sosiaalituloja:

4. Muuta

Muita asioita joita toivoisit suunnittelussa erityisesti huomioitavan:

Kiitämme yhteistyöstä

Terveisin H&M Arkkitehdit

Keskustelun pohjaksi käyttäjille / Suunnittelijoille tiedoksi
Palautus **16.1.2009** mennessä osoitteeseen: anneli.hellsten@hm-arkkitechdit.com

OPPILASKUNTA / JÄMSÄN YLÄKOULU

Oppilaskunnan edustaja täyttää

Nimi:

Sähköposti:

1. Oppilaskunnan toiminta

Kuvaile lyhyesti koulusi oppilaskunnan toimintaa (kokoukset, kanttiinitoiminta...):

2. Oppilaskunnan tilat

Kerro tiloista, jotka nyt ovat oppilaskunnan käytössä +/-:

Mitä laitteita löytyy nykyisestä oppilaskunnan tilasta? Mitä sieltä puuttuu? (Kahvinkeitin, vedenkeitin, tietokoneet, televisio, jääkaappi, mikro... Tarvitaanko astianpesukone, ruoka/-juoma-automaatteja..?)

Mitä kalusteita tarvitaan/toivotaan oppilaskunnan tilaan?

Tarvitseeko oppilaskunta varastotilaa (onko arkistoitavaa, myytävää, muuta oppilaskunnan esineistöä, laitteita...) Arvioitu varastotilan tarve:

Onko oppilaskunnalla kanttiini-/kioskitoimintaa? Missä mittakaavassa? Mitä siellä myydään? Mitä varusteita ja laitteita kioskiin tarvitaan? (kuinka iso kahvinkeitin, jääkaappi, tarvitaanko mikroa, keittolevy(j)ä, uunia, pakastinta/pakastelokeroa, astianpesukonetta...)

Muita ideoita ja toiveita oppilaskunnan viihtyvyyden lisäämiseksi (esim. aulojen ja käytävötilöjen kalusteet ja laitteet):

Huom! Toiveet huomioidaan mahdollisuuksien mukaan suunnittelussa mutta kaikkea ei voida käytännössä toteuttaa. Vastaamalla kyselyyn annetun aikataulun puitteissa pystymme suunnittelemaan toimivimmat tilaratkaisut vastaamaan tarpeisiinne ja toiveisiinne.

Kiitämme yhteistyöstä

Terveisin H&M Arkkitehdit